

Di fudi gä nehi 'ne di
o'ti nge ma hña

Ñuhü Xäntho

Empiezo a leer y escribir
en mi lengua

Otomí de la Sierra

ñuju • nuxu • ñojo • noxo • yüju • jühu • ñuhü

He'mi däjä'i
Libro del adulto

DIRECTORIO
Esteban Moctezuma Barragán
Secretario de Educación Pública

Rodolfo Lara Ponte
Director General del INEA

Créditos de la presente edición

Coordinación general
Celia del Socorro Solís Sánchez

Coordinación académica
Carmen Díaz González
Elisa Vivas Zúñiga

Autoría
Guillermina Duarte Hernández
Elisa Vivas Zúñiga

Adaptación para la población hablante
de la lengua otomí de la Sierra
Aarón Tolentino Pérez
Anaí Guzmán Andrade
Dulceidi Nava Hernández
Heriberto Monroy Marín
Jesús Monroy Marín
José Alexis de la Loma Santos
José Bacilio Santiago
Noé Alvarado Méndez
Selma Yaneth López Mérida

Asesoría académica
Perla Yamadanty Ruiz Luis

Revisión técnica
Elisa Vivas Zúñiga

Dirección gráfica y cuidado de la edición
Greta Sánchez Muñoz
Adriana Barraza Hernández

Calidad y seguimiento editorial
Hugo Fernández Alonso

Revisión editorial
Gabriel Nieblas Sánchez
Eliseo Brena Becerril
Hugo Fernández Alonso

Diseño
Ricardo Pérez Rovira
Francisco Castro Miranda

Diagramación
Ricardo Pérez Rovira

Ilustración
José Ernesto Arce Ortega
Francisco Castro Miranda
Juan Sánchez Muñoz
Ricardo Pérez Rovira
Ricardo Figueroa Cisneros
Alberto Eduardo Hernández Pérez

Fotografía de portada
Greta Sánchez Muñoz

Diseño de portada
Ricardo Pérez Rovira

Fotografía de interiores
Instituto Veracruzano de Educación
para los Adultos (IVEA)
Greta Sánchez Muñoz
Pedro Hiriart y Valencia
Lizeth Arauz Velasco

Empiezo a leer y escribir en mi lengua. Otomí de la Sierra. MIBES 1. Libro del adulto. D. R. 2018 ©Instituto Nacional para la Educación de los Adultos, INEA. Francisco Márquez 160, Col. Condesa, Alcaldía Cuauhtémoc, Ciudad de México. C. P. 06140.

Esta obra es propiedad intelectual de sus autores y los derechos de publicación han sido legalmente transferidos al INEA. Prohibida su reproducción parcial o total por cualquier medio, sin autorización escrita de su legítimo titular de derechos.

ISBN *Modelo de Educación para la Vida y el Trabajo*. Obra completa: 970-23-0274-9

ISBN *MEVyT Indígena Bilingüe con Español como Segunda Lengua*: 970-23-0500-4

ISBN *Empiezo a leer y escribir en mi lengua.* Otomí de la Sierra. MIBES 1. Libro del adulto: En trámite

Impreso en México, 2019.

Ma thühü:

Rá thühü ma hnini ga:

Rá thühü ma nkua'tä hnini ga:

Njawa

Mede xi'to

N'tudi 5

Nu'mu ja 'mefi 6

Yä 'mefi nge ni du'mi rä 'ye 13

Ntheke 1 18

Munts'ä xekä 'mefi 1 20

Munts'ä xekä 'mefi 2 58

Munts'ä xekä 'mefi 3 97

Nu'ä dä pädi 134

Munts'ä xekä 'mefi 4 143

Ntheke 2 178

Munts'ä xekä 'mefi 1 180

Munts'ä xekä 'mefi 2 218

Nu'ä dä pädi 252

Munts'ä xekä 'mefi 3 259

Tsukuä 'teni 303

N'tudi

Nuna rä he'mi xä ma n'to'te nge ni fëni nu'í. Nuwa gi tini 'nahmi 'nan'yo yä n'to'ti nge di 'raí ts'edi nu'ä te xkä pädi na nge rä hnehi 'ne rä 'to'ti.

Nu'bu gi tsapi gi hnehi, 'rahmi tsu gi pädi xä nho 'me'ä ga'tho hma ge huxpu ja rä n'to'ti nge gi nxadi, 'ne gi tini yä m'pëfi dǎ ze'í rä 'me'ä ga'tho hma gi honi, gi pädi ma rä yä hña 'ne dǎ za gi mbëni 'rahmantho.

Nu'ä gi pädi nu yä 'to'ti dǎ ze'í nge hingi hëi bu gi 'yo'ti yä mfëni nge gi 'ne gi ma 'ne gi pädi gi huahni yä n'to'ti nge dǎ ze'í gi hoki nu'bu ja'ä gi 'ne gi 'yo'te.

Rä he'mi ja yoho yä ntheke, nu rä mudi ja goho yá munts'ä xekä 'mëfi 'ne nu rä yoho ja hñu munts'ä xekä 'mëfi. 'Na ngu 'na yä munts'ä xekä 'mëfi gi hnehi 'ne gi 'yo'ti yä n'to'ti, gi tsapi gi hnehi 'ne gi 'yo'ti ni hña, dǎ za gi ña 'ne dǎ za gi pädi xä nho nu te dǎ hma 'ne gi pädi ha ni nja nu 'nahmi 'nan'yo yä n'to'ti.

Pa gi 'yo'te yä 'mëfi nge jabu ja rä he'mi gi hyon'u mi rä yä mfaxä 'mëfi nge käbu ja pe'mi, jänange'ä di xi'ähe zäntho wa kä.

ǎNjäm'mu nde pa gi pädi!

Nu'mu ja 'mefi

Gi hyandi xänho yä 'koi, nge gi tini nubu ga'tho ja rä he'mi 'ne da xi'i 'me'ä na nja yä 'mefi 'ne 'me'ä gi 'yote pa gi pädi.

Nehe

Nu'ä di 'mepu ja nehe. Nuna 'koi xi'i gi hyandi xänho yä 'koi o yä n'to'ti 'ne gi ñawi nu'ä 'me thogi hapu mahyoni rä nehe rä n'to'ti.

Di 'me'to 'me gi nehe. Nuna 'koi xi'i 'me gi 'yomfeni o 'me'ä tsa dä mambu rä megathohma ge tsa da ma'ä n'to'ti pa n'tüdi, nu'mu gi hyandi o nehe yä xeki.

Nehe rä n'to'ti. Nuna 'koi xi'i 'me gi nehe ko njaxfeni. Gi bëni ge hinga honda n'andi gi nehe; pa gi pädi xänho ä nzenwa, 'yapä ni xambäte da nehe 'mindi mahyoni. Nu'mu gi nehe zehe, nehe 'mindi mahyoni.

Mfädi yä n'to'ti. Nuna 'koi xi'i gi man'a 'yomfëni 'ne gi huahni yä mfëni njaxfeni ge nu'ä ga nehe.

Nehe yä xekä hña. Nuna 'koi xi'i nge gi hyandi xänho 'bepu di n'tu'ti yä hña ngepu ja yä xekä hña pa da hma ga'tho 'me'ä 'ne da hma.

Nehe yä hña. Gi hyandi xänho 'mepu ni n'tu'ti yä 'tohni nubu ja yä hña pa da za gi nehe 'ne gi pädi nu'ä 'me'ä 'ne da ma.

Dä thini yä 'tohni. Nuna 'koi xi'i nge eme gi pädi 'ne 'mepu ni hyats'i yä 'tohni nu'ä ni munts'ä 'tohni nge no 'yo'ti ni hña; 'ne gi pädi hapu gi 'yo'ti yä dä'tohni 'ne yä 'tu 'tohni.

Rä hyets'i rä n'to'ti. Nuna 'koi xi'i 'me gi 'yomfeni 'ne gi huahni yä xeki n'to'ti, huts'i mbo tsukuä 'ne nu'ä pa n'to'ti 'nangun'na yä xeki.

Hapu dä ma nthoni rä 'bede. Nuna 'koi xi'i nge gi nuu 'mepu di hyoni yä 'mede nge dä nehe ni gi mbeni mi rä yä ora o yä hapu nge gi hyoni 'me'ä.

Hma 'ne 'yomfëni ni hña

'Be'ä gi hyoni ngebu gi hña. Nuna 'koi xi'i nge gi hyandi xanho yä 'koi 'ne o yä 'mede pa ge ma ngebu di 'yadi yä mfëni nge ni ña 'ne gi xi'u mi rä 'me'ä xkä 'muj.

Yä ra'yo mfëni. Nuna 'koi xi'i nge gi nehe nuya ra'yo mfëni pa da za gi pädi gi ña, nuya ra'yo mfëni da ze'í di hoki nuya mfëni nge gi 'ne gi ma.

Tsapí nge gi hña. Nuna 'koi xi'i nge gi tsapí nge gi hña nubú xkä thogi honthä 'me'ä pa da za gi pädi man'na.

Yomfëni hña. Nuna 'koi xi'i nge gi huahni rä mfëni nge xa ntsapí i o'te nu'u di nyowi 'ne gi ma nu 'me'ä xa manyu.

Ga mbëni xänho nu ma hña 'ne rä 'yomfëni hña. Nuna 'koi xi'i nge bi zan'ä rä ora nge gi mbëni nu 'me'ä xka 'yo'te, nu 'me'ä xan za 'ne xingi huahni nu 'me'ä ma nhehi na nge rä hña 'ne gi thoki gi mpefi asta gemu bi za.

N'to'ti

Nu'ä di 'mepu ja rä n'to'ti. Nuna 'koi xi'i gi hyandi xanho yä 'koi 'ne yä n'to'ti 'ne gi ñawi nu'ä 'me thogi 'ne nu'pu mahyoni rä o'ti rä n'to'ti.

Rä hyets'i rä n'to'ti. Nuna 'koi xi'i 'me gi 'yomfeni 'ne gi huahni yä xeki n'to'ti, huts'i mbo tsukuä 'ne nu'ä pa n'to'ti 'nangun'na yä xeki.

Nts'ana 'mefi 'yo'ti. Nuna 'koi xi'i gi 'yomfëni ga'tho ä gi 'ne gi o'ti: tego gi yo'tpi, 'me gi xifi, tengü bu gi xifi 'ne tengü gi jok'u ni mfëni ja n'to'ti. Ga'tho ä mahyoni gi mambu ja ni tsukuä.

To'ti yä n'to'ti. Nuna 'koi ma hapu gi 'yo'ti nu'ä yä gö tsani gi 'yo'te ja 'mefi 'to'ti 'ne tsedi gi 'yo'ti.

Äts'i 'ne gi hok'ä n'to'ti. Nuna 'koi ben'ä'i ge nu'mu gi huahna ni 'to'ti, tsedi gi äts'i ni 'yo'ti ni tsukuä: gi hyandi ge di ja 'megathohma ga 'yomfëni ge ga beni ja nts'ana mefi 'yo'ti, ge da hma'ä gi 'ne gi xifi, 'ne nu'mu mahyoni, tsedi gi hok'ä ni n'to'ti.

'To'ti yä xekä mfëni. Nuna 'koi xi'i 'me'ä ma ora nge da za gi 'yo'ti yä xekä mfëni pa gi ma nu'ä gi mbëni.

'To'ti yä hña. Nuna 'koi xi'i eme gi pädi ha ninja yä 'tohni nge nyowi na rä hña pa ma rä n'to'ti.

'To'ti yä 'tohni. Nuna 'koi xi'i ge gi hyandi xanho 'mepu ni nja yä 'tohni 'ne 'mepu ni ma n'to'ti nge'tho gehya gi hyoni pa gi 'yo'ti yä hña, yä xekä mfëni 'ne yä 'mede ge gni numanho.

Hapu dä ma nthoni rä 'bede. Nuna 'koi xi'i nge gi mbëni mepu gni hyoni rä 'mede n'to'ti 'ne gi mbeni mi 'na yä ora o hapu gni hyoni.

Hyëti yä n'to'ti

Hyëti yä n'to'ti. Nuna 'koi ütä'i 'me ni 'yo'ä gi ätsi nu'ä yä matengu'ä yä n'to'ti nu'ä munts'ä xekä 'mefi pa gi pädi me o'te hinga 'naigü, ge'tho 'nangun'a pa n'to'ti 'na mi 'nan'yotho 'ne'ä rä hña. Nuna mfädi da max'i pa gi huahni yä n'to'ti ma 'na xanho pa gi nehe 'ne gi 'yo'ti nu'ä megathohma da 'yotän'medi.

Nthoni mi 'na yä mpewi ja nts'ana 'mefi

Munts'ä n'to'ti. Nuna rä 'koi i xi'i nge jatho nge gi tsapi gi hnehi 'ne gi 'yo'ti pa di nja rä tsedi nu'ä ni pädi yä 'tohni xkä nu. Ko nu munts'ä n'to'ti gi 'yo'ti yä hña 'ne yä xekä mfëni nge nu ni hña ñuhü Xäntho.

Dä xi'to. Nuna rä 'koi i xi'i nge gi hyoni nu'ä ja rä dä xi'to pa gi 'yäts'i rä n'to'ti xkä hyoni nu'ä ja rä munts'ä xekä 'mefi.

He'mi dä hnehi. Nuna rä 'koi i xi'i nge gi hyoni nuna rä he'mi nge nehe pa gi nehe yä n'to'ti nge pa nsi'í nubu na mudi rä munts'ä xekä 'mefi.

Yä 'mēfi nge ni du'mi rä 'yē

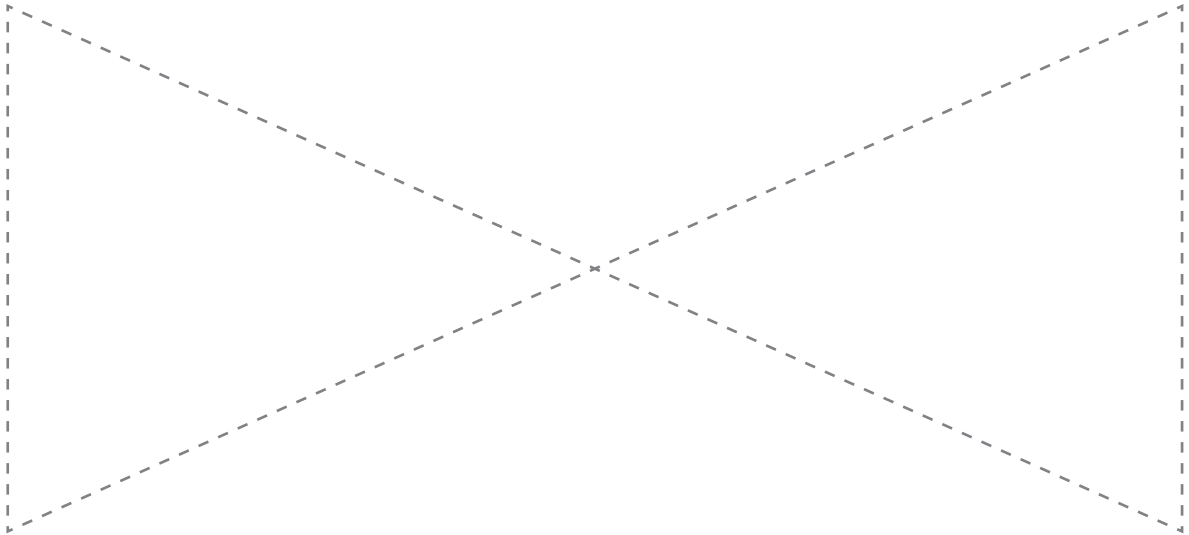
Nu'mu bi wadi yä 'mēfi, rä 'tūn'yohu 'ne rä
däjä'i:

- Dä ts'api dä 'yäni nu rä 'yē ko nu rä
n'to'tä za gepu ja yä 'koi.
- Dä'yō'te rä hmi 'nan'yo yä 'koi dä dēni
rä 'yu 'ne 'mepu na nja.

Nts'api 1

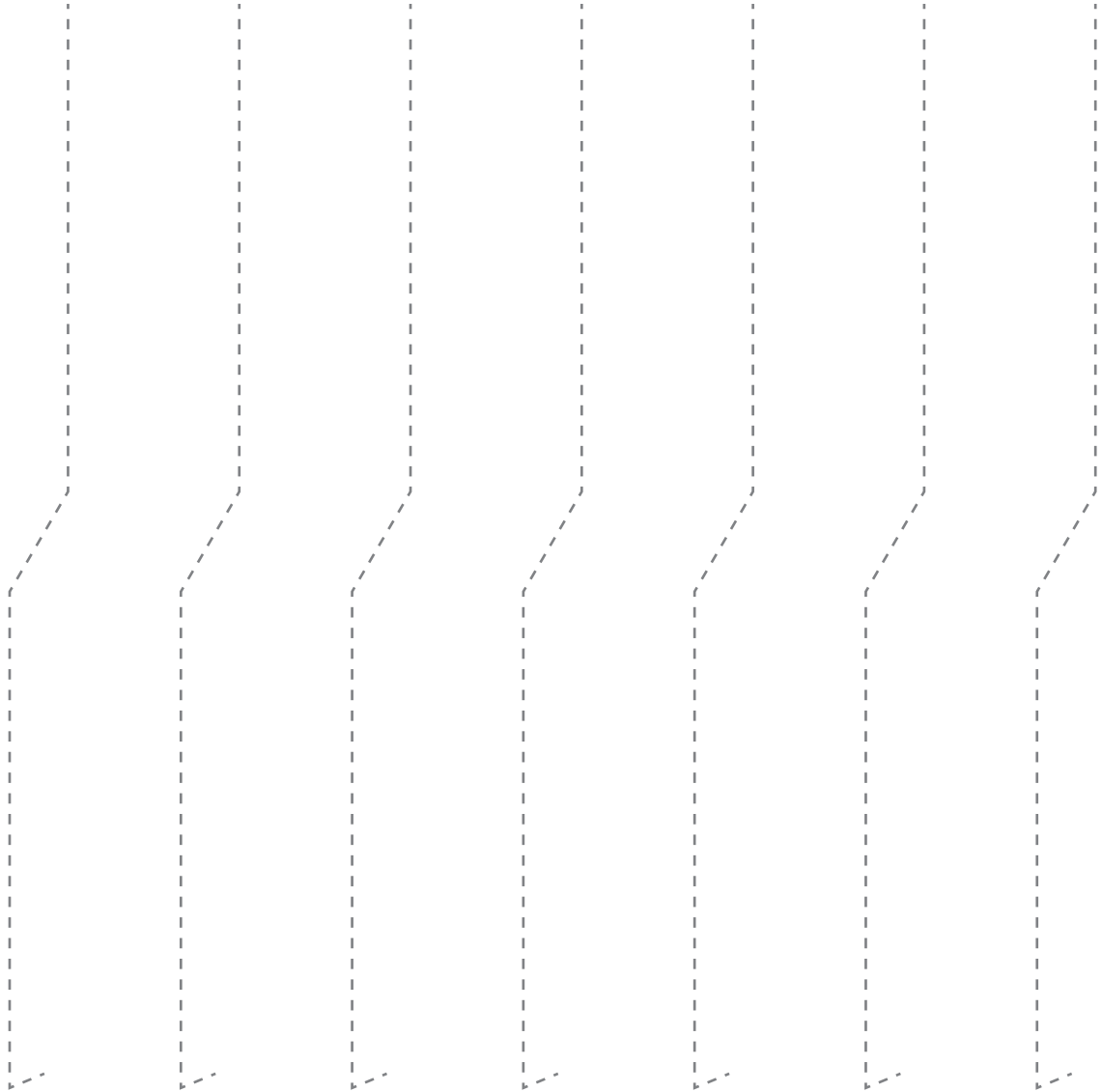
Gi pehni yä ntots'e ko ni n'to'ta za pa gi hoki yä 'koi.

Nts'api 2

Gi pehni yä ntots'e ko ni n'to'ta za pa gi hoki yä 'koi.

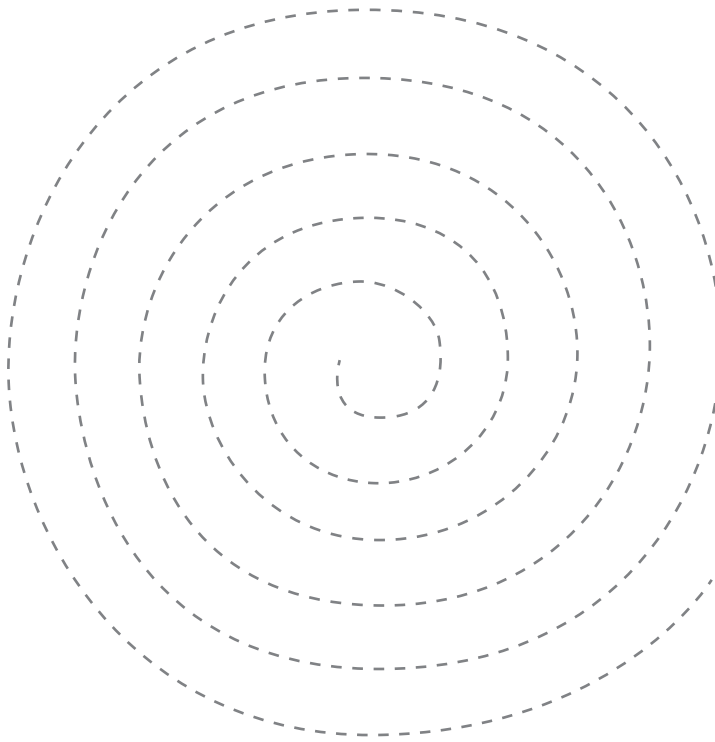
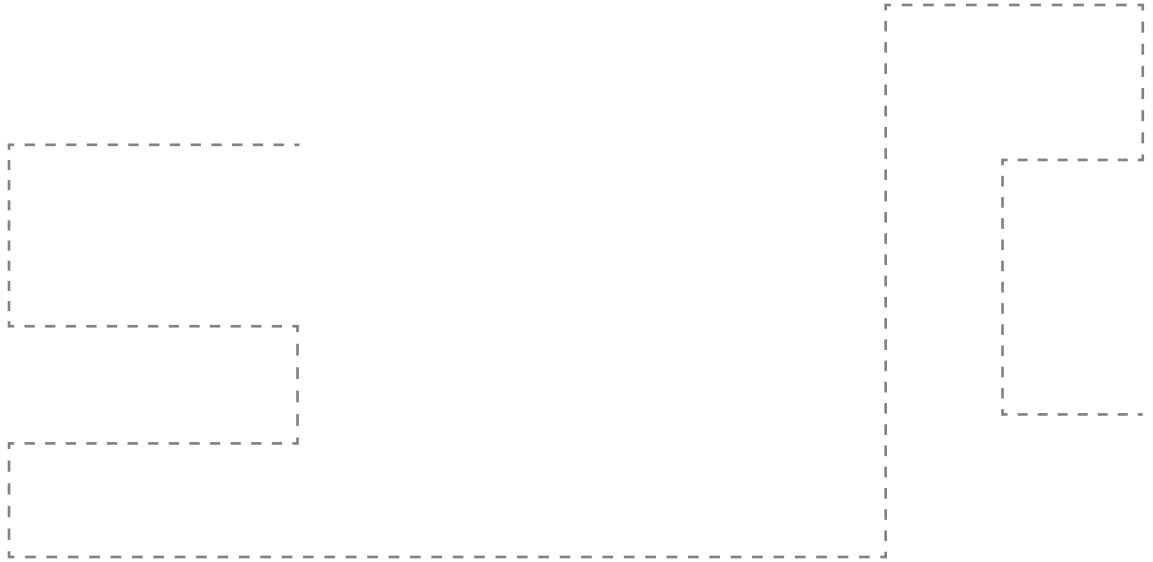

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

Nts'api 3

Gi pehni yä ntots'e ko ni n'to'ta za pa gi hoki yä 'koi.

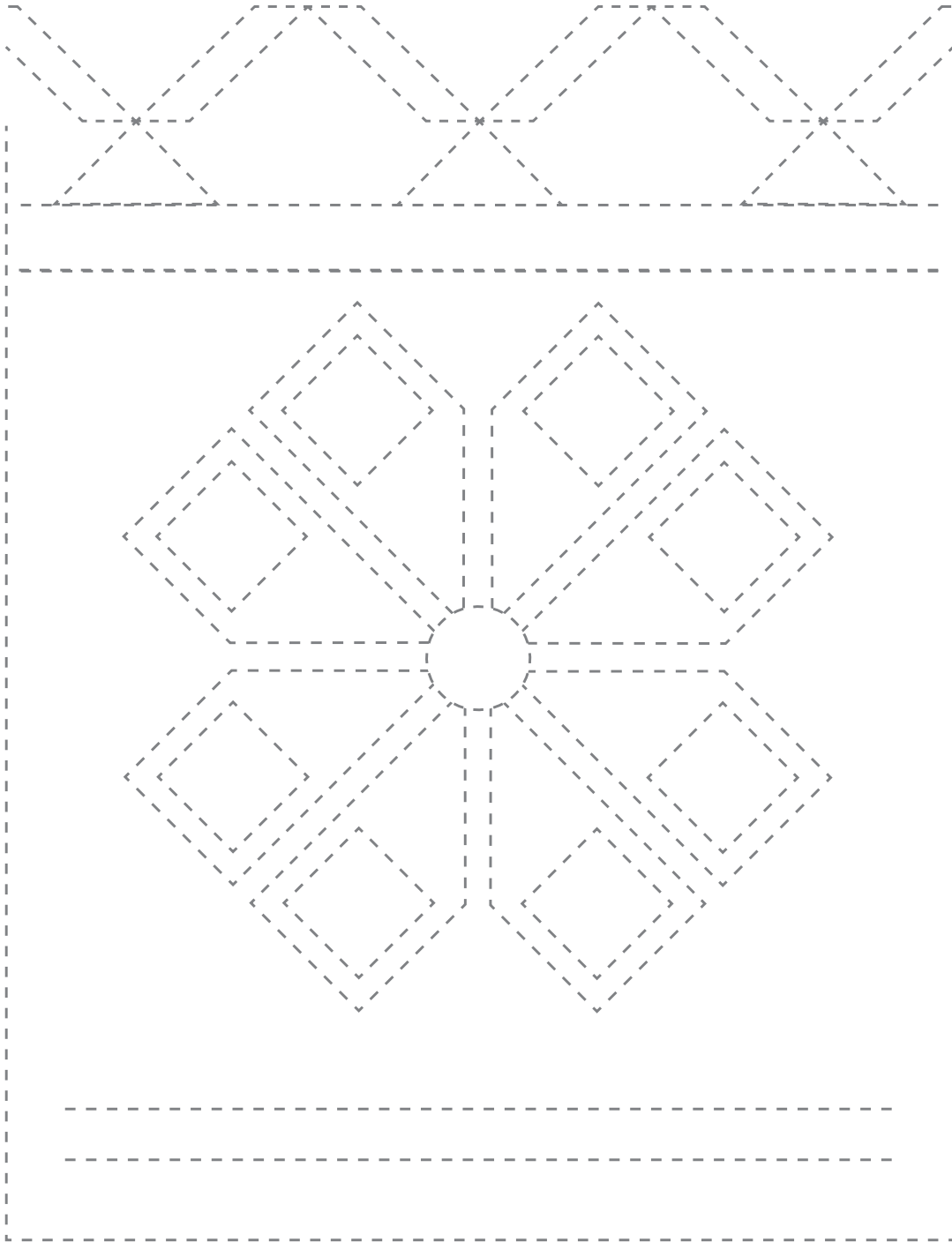

Nts'api 4

Gi pehni yä ntots'e ko ni n'to'ta za pa gi hoki yä 'koi.

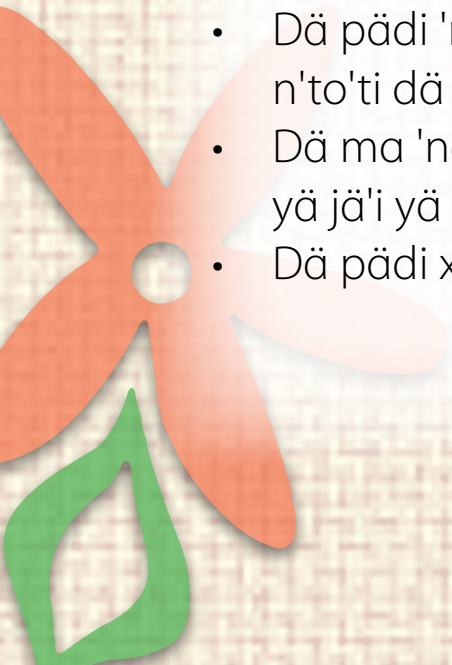
Ntheke

1

Nu'mu bi jua'ä rä ntheke, rä 'tun'yohu 'ne rä däjä'i:

- Dä hyandi xä nho rä tsukuä ge yä n'to'ti 'me'to dä pädi 'me'ä mambu.
- Dä nehe 'ne dä pädi xä nho 'me'ä man'ya n'to'ti nuna ntheke.
- Dä ma 'me'to ge 'me'ä ga'tho hma ja 'na n'to'ti ja rä tsuküä 'ne tsä dä ma yä mfëni mahyoni nu'mu yä jua'ä nehe.
- Dä 'yo'tä n'to'ta 'mefi n'to'ti pa dä 'yo'ti 'na rä n'to'ti nge mahyoni.
- Dä mu'di dä 'yo'ti, dä 'yäts'i 'ne dä hyoki yä n'to'ti ge ga'tho xä 'yo'te pa dä gohi xä nho 'me'ä dä 'to'te.
- Dä man'ä n'to'ta 'mefi n'to'ti, nu'ä o'ti 'ne dä hyoki 'na rä n'to'ti ge ga'tho xä 'yo'te 'ne dä hyäki.
- Dä pädi 'me'ä hingä 'na'igu rá thühü 'ne ma tengu'ä yä n'to'ti dä nehe 'ne dä 'yo'ti nubu ja ntheke.
- Dä ma 'ne dä pädi xä nho yä n'to'tä hma nubu dä hnöni yä jä'i yä hon'tä go ge'ä 'ne yä hnini.
- Dä pädi xä nho 'na yä 'tohni munts'ä n'to'ti ge rá hña.

Rä noho ä yä nts'ani: 1 xano (240 ml)

Yä nts'ani n'teni: 4 nts'ubutho

Ts'edi di uni 'na nts'ani

Ts'edi* (kkal): 140 (kkal)

Hangü nts'ani	% rä mui 'na pa**
Nziki ga'tho 8 g	12%
Nziki hyngi ho 7 g	35%
Me nziki mahyoni 25 mg	8%
Hogä'u ga'tho 10 g	3%
Hogä tuhy 0 g	0%
Ya'tax'afi 10 g	15%
Nzakängo 8 g	12%

z'Tengü 100% mudi?

Nzaki A	6%
Kalsio	60%
Nza'ta ngo	30%
Nzaki B6	25%
Nzaki B12	3%
Nzaki C	3%
Yerro	3%

- Dapa xanhets'i
- Nthotho xan'y ja
- da'yo
- Xan'ra ngo
- U na

z'Tengü di fädi?

ts'edi gi ma ja ra Ngu 'Yotäte pa da thandi 'me ni 'yo'a gi ja 'ne da ma n'tatsi ni ji pa da za da ma 'tethe'i xänho.

z'Me tsa dä 'to'te pa dä zu'a nhyeni?

- Da ja'ma dehe ge pa nthoni nubu ja ra ngu.
- Da xini 'ne da goka yethi pa ya zu'ue.
- Da ja n'thaka zu'ue ne di xina yethi ja ya goxhi ne le ya nthodi.

Nu'a gi yo'te, ke'ta da ts'ombi pa da 'yexa'i nu'a denge o sika, nhyeni ke'ta ts'a da 'yexa'i ya 'üa.

Ngü 'Yomfeni Dänhyeni 'ne Taxam mui 01 800 00 44 800

z'Me'a rä däpa chikungunya?

'Na nhyeni ge fudi nubu 'mu ya 'majä'i ge di nhyets'i 'na hmantho. Rä thühü, chikungunya 'ne dä ma nu'a di n'toni, ge'tho nthotho xan'y tsetpi ja rä n'te'tado'yo ge g'te.

z'Tengü bu di 'naspi?

Nu'a 'tuzu'ue ge g'te rä nhyeni di nhyets'i ko rä 'mhi ya 'wë. 'Nandi ge nu'a jät da 'mhi, rä nhyeni di neki rä 4 pa 'ne 8 pa 'me'a.

Ts'u'tabi di hoki da ma mah...
to'o di nts'u'tabi
Tsyukuä pa da huahna tsy'tabi

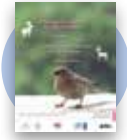
Thühü
Pére Gonsäle
Maya Lupe
Rä thühü 'bu gi 'mui
Dä'yu Lásaro Kárdena 102
Made Pot'ä Hnini 96400
Hñe'tho, Mpon'timajuäni Ge N
'Mede sehe : 0920002419863
Tsyukuä mepia m'ui yä jät (KURP)
PEGM740728MPLZNR01
Rä jeyä ga ntsi: 1992 03
Mün'tsä hnini 30
Tu mün'tsä jät 4724
Rä jeyä bi nthoki 2018

Munts'ä xekä 'mefi 1

Nu'mu bi jua'ä yä munts'ä xekä 'mefi,
rä 'tun'yohu 'ne rä däjä'i:

- Dä hyandi rä thühü 'ne yä thühü
mi 'na yä jä'i nubu 'na mi nan'yo
tsukuä.
- Dä pädi 'ne dä zapi dä 'yo'tä rä
thühü.
- Dä 'yo'ti rä hma 'nan'yo yä thühü.
- Dä hyandi rä thühü 'ne tengu'u yä
tsukuä sehe.
- Dä pädi xä nho hapu mahyoni yä
dä'tohni nubu ja n'to'ti.
- Dä pädi 'ne dä 'yo'ti yä 'tohni **a,**
ä, a, e, ë, e, i, i, o, o, u, ü, u ge
munts'ä n'to'ti ge rä hña.
- Dä 'yo'te 'na rä n'tüdi 'ne dä ma ha
ni nja gese 'ne man'na rä jä'i.

Rä hña yä hnehi

Gi hyombu ja He'mi dǎ hnehi rä n'to'ti *Xekä*
'mede ge xongähu rá nsadi 'ne 'mefa ñawi ko ni
mixadiwi 'ne ni xambäte, nu'u mi 'na:

ǎ'Me ni mpembä hña nu'ä rä hnehi?
Nubu xki tho'ä 'me'ä bi ja'ä rä n'yohu,
ǎaxki jo mi 'na yä do?
Nu'ä xkä pe'pu ja rä hnehi, ǎ'me'pu
ni mbëni nu'ä te gi ǒ'te nubu ja rä
nxadi?

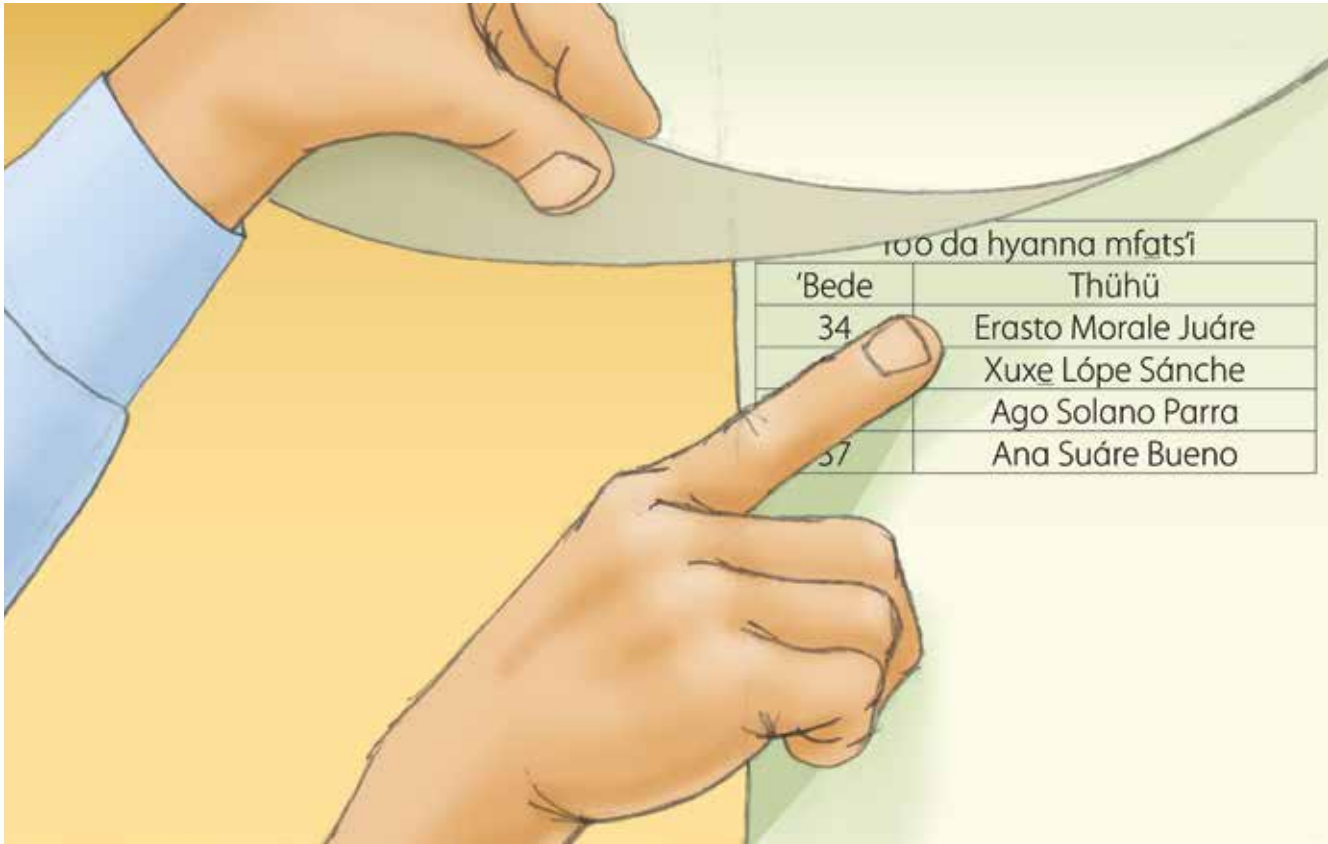

Gi hyëti yä 'koi 'ne gi nehe ko na mfats'i ni xambäte pa gi pädi 'me'ä ma yá jä'i.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Hanja nge rä n'yohu jatho xta 'ne'ä rá thühü?

¿Ha 'nandi xkä nehe ni thühü? ¿Hapu?

¿Hanja ge mahyoni ga pädi ga nehe hmu ma thühühu?

¿'Me'ä po'te ge gá nehe ma thühühu?

Gi hyëtia yä n'to'ti 'ne ñawi ko ni xambäte 'me'ä ga'tho hma mambu.

M'onda
'Na rä ts'u'tabi nge bi 'tëts'i

M'ONDA

Tsukuä nge nthuts'i yá mfeke*

Yä xitsu nge 20 dä zon'ä 59 njeya

Tsukuä hme pia m'ui yá jä'i (KURP)
PEGM740728MPLZNR01

Nhäm fëni da fädi to'o Munts'ä ji 'ne rä rh: ORH+

Yä thuspäthühü 'ne ni thühü
Père Gonsäle Maya Lupe
Rä 'mede nthuts'i 79202848505
Rä ngun'yothe **Rä Ngun'yothe 72, Hñe'tho**
Hapu pa n'täts'i 4

Nhäm fëni ga'tho Jeya 42

Rä thühü 'by gi 'muj **Lásaro Kárdena, 102**
Dä'yu 'ne rä 'mede
Made **Hñe'tho**
Pot'ä hnini / hnini Nkua'tä hnini

92640 **Pon'täma juäni ge Nasio bu Nsogi**
'Mede xekä hgi Munts'ä hnini
Hapu 'ne rä pa gä m'ui: **Nzeshni / Hñe'tho**
Hnini / nkua'tä hnini

Pon'täma juäni ge Nasio bu Nsogi 28 07 1974
Munts'ä hnini Pa Zäna Jeya

M'ONDA

Ts'u'tabi di hoki da ma mahuahni to'o di nts'u'tabi**
Tsukuä pa da huahna tsu'tabi

Thühü
Père Gonsäle Maya Lupe
Rä thühü 'by gi 'muj
Dä'yu Lásaro Kárdena 102
Made Pot'ä Hnini 96400
Hñe'tho, Pon'täma juäni Ge Nasio Bu Nsogi
'Mede sehe: 0920002419863
Hme pia tsukuä da fädi to'o: *** PRGZMR74072809M300
Tsukuä hme pia m'ui yá jä'i (KURP): PEGM740728MPLZNR01
Rä jeya ga ñutsi: 1992 03
Mun'tsä hnini 30
Tü mun'tsä jä'i 4724 Nkua'tä hnini 170
Rä jeya bi nthoki 2018 Hnini 0001
Yä jeya di muui 2028

- * **Tsukuä nge nthuts'i yá mfeke:** Tsukuä ma hyoni pa gi pädi 'me'ä n'to'te pa dä mfädi 'ne ge'ä ja'tho di 'ta'i ge ni jeya.
- ** Ge'ä Dänegü ha rä wenda dä ma nthoki 'ne dä hyändi tengü bu di huahni rä Das'tabi M'onda 'ne 'mi 'na yä tsu'tabi.
- *** Ge'ä rä 'mede 'ne rä n'to'ti ge nthoni pa da fädi to'o nubu huahna ntsu'tabi. Rä müdi n'to'ti ni thuspäthühü 'ne rä thühü 'na rä jä'i; n'yo'wi á rä pa gä m'ui; 'ne rä xeki ben'ti rä munts'a hnini, gehmu n'yohu wa xitsu 'ne mi 'na.

'Mede sehe
A35 1464842

Dǎ fǎdi to'o nuby ja rǎ 'tegi
05846298726485291473

Tsukuǎ Hmepia M'ui yǎ Jǎ'i (KURP)

PEGM740728MPLZNR01

Rǎ 'Mede Tsukuǎ Nuby ma Njǎm'bu ga 'Mui

Munts'ǎ Hnini Nuby pa Nthuts'i

Pon'tǎmajuǎni Ge Nasio bu Nsogi

Nkuata hnini nuby pa nthuts'i

Hñe'tho

Yǎ 'Mefi Ts'utabi	Rǎ pa bi Nthuts'i	He'mi	'Mede Tsukuǎ Nuby Huxǎ Thühü
0035	01/09/1974	---	590

M'onda

Tsukuǎ ge huxǎ m'mui jǎ'i

Nhǎmfēni nu rǎ Jǎ'i Nthuts'i

MAYA LUPE

PÉRE

GONSÁLE

Ni thühü

Thuspǎthühü ni ta

Thuspǎthühü ni me

Xitsu

28/07/1974

**Hñe'tho, Pon'tǎmajuǎni
Ge Nasio bu Nsogi**

Gǎ xitsu o Gǎ n'yohu

Rǎ pa gǎ M'ui

Rǎ Hnini Hapu ga M'ui

Rǎ nthuxǎ thühü
nge gǎ'tho yǎ jǎ'i
wa M'onda

Tsukuǎ hmepia m'ui
yǎ jǎ'i (KURP)

Hmepia
PEGM740728MPLZNR01

Thühü
Maya Lupe
Pére
Gonsále

Rǎ pa nge bi nthuts'i
31/09/1990

'Mede sehe
049150057

Soy México

siguiente página web: www.gob.mx/validar capturando el Identificador Electrónico,
la aplicación para lectura del Código QR.

Gi nehe ko na mfats'i ni xambäte nuya 'me'ä ga'tho hma 'ne gi ña 'me'ä mambu.

Jatho gi mbëni...

Ni thühü bu ja rä tsukuä n'tedi tsu'tabi, ja zäntho 'na'tä di 'to'ti. Gehna ni n'to'ti 'na o yoho ya thühü ni njuarpä rä nthuspäthühü ni ta 'ne ni me. Nuna n'to'tä rä thühü da za yoho bu di nthuts'i, nuya yoho dä za di njabu. **Nguna:**

1. Maya Lupe Pére Gonsále
2. María Guadalupe Pérez González

Gi tini 'me'ä ma n'to'tiyu 'ne gi ñawi ni xambäte nu yä mpadi gi nubu ja yä thühü.

Zi bonme Lupe:

Dä tsokpa ni ts'un'tu a
rä dämohi gá hmiki.

Eme jamadi.

Ma zi Doni hyats'i:
Di 'ne ga xií nge...

1. Rǎ Pita ba tǔ'ǎ rǎ ütthe
2. Rǎ Lolita da hä yǎ zu'tǎhme
3. Rǎ Chepina dǎ hyon'ǎ rǎ 'mei

Nuya ge gǎ hyandi, sǎ nge dǎ honi'hu yoho o man'na 'mepu di hnǒn'ǎ 'na'tǎ 'na jǎ'i. Ya thühü di mpadi nubü ni hnǒni hapü ni 'müi 'ne nü yǎ jǎ'i to'o di ñahü.

Gi ñawi ni xambäte rǎ 'me'ǎ ga'tho hma ja rǎ nts'api 'ne na nzegi di ze i gi jua'ti.

Ma thühü gǎ:

Di numanho dǎ siki:

Di pä'ka gǎ nehí 'ne gǎ o'tí nu'ǎ:

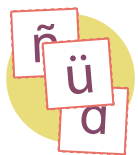
Ma xgmbäte na thühü:

Nu ma xgmbäte i numanho dä ma nsifi:

Gi nehe yä xekä mfëni ko rä mfats'i ni xambäte.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'fi* rä 'to'ti yä thühü
ga'tho yä jä'i gi pädi.

Gi juati yä xekä mfëni ko na mfatsi ni xambäte.

Ma me na thühü:

Ma ta na thühü:

I numanho nge dǎ ma nsifi:

Nu'ǎ ma me di ho nge dǎ ma nsifi:

Nu'ǎ ma ta di ho nge dǎ ma nsifi:

Gi nehe yá thühü yǎ jä'i ko na mfats'i ni xambäte.

Maya

Xua

Lupe

Xuxe

Gi hyëti 'mepu ni n'to'ti yá thühü yä jä'i.

Nu'ä ma hñahü, rá thühü 'ne yá nthuspäthühü jatho di mudi ko yä dä'tohni 'nangu 'na yä hña. **Nguna:**

Doni **B**elasko **S**armiento.

Gi nehe yä xekä mfëni ko rä mfats'i ni xambäte 'ne gi ko'ti ko 'na nzan'ti yä 'tohni.

A

a

Rä Ando tsa rä ixi.

ä

Rä mixi i ähä.

a

Rä a i tsate.

E

e

Rä Enrike i tihi.

ë

Ma nde bä ëhë.

e

Rä bǎtsi e'ti rä oni.

l

i

Ra Imelda tsi rä kafe.

ï

Rä ïti bi dagi.

O

o

Nubu dǎthe bi nxaha'ä
Osbaldo.

o

Rä oni tsa dethä.

u

Rä xumbäte Ulise di ho rä
'mefi.

ü

Rä üthe xä ntse.

u

Rä u mapu dapo.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä da da 'tohni.

Gi nehe yǎ xekǎ mfēni ko rǎ mfats'i ni xambǎte 'ne gi
ǎxhyu 'ne kaspǎn'teni hapu pe yǎ dǎ'tohni.

A

a

Rǎ **A**ndo i tühü.

Ante nge gi ma, 'me'to gi ntsihme.

E

e

Rǎ Xuxe 'ne dǎ ma **E**spaña.

Rǎ **E**duardo bi ma su 'bu Zundo.

I

i

Iēna nge xǎ nho.

Rǎ **I**rma di mpeni.

O

o

Eme bi n'ye, bi dāhya do. **O**xua mi 'na 'ne dā dāgi.

Di 'buka **O**ajaka.

U

u

Rá **U**baldo nei.

Eme mahotho bu **U**xma.

Gi 'yode xǎ nho rǎ nehe ja rǎ n'to'ti 'ne ñawi ko ni xambǎte nu'ǎ hǔxpu.

Nu ma hñahu, ñuhü Xǎntho, yǎ 'tohni **ǎ, ǎ, ẽ, ẽ, ĩ, o, ü, u** pa n'to'ti nubü na müdi, ma de 'ne na nzegi yǎ hña. **Nguna:**

- bǎtsi
- n'tani
- 'tëi
- xeni
- n'ĩ
- xǎntho
- tǔts'i
- ts'äyuni

Nuya yǎ 'tohni njǎm'bu dǎ ma n'to'ti nuna müdi yǎ thühü yǎ jä'i o yǎ hnini, nuna müdi yǎ xekǎ mfëni 'ne xingǎ gepu ja rǎ ntots'e 'ne ni thogi.

Yǎ 'tohni **ǎ, ǎ, ẽ, ẽ, ĩ, o, ü, u** hontho dǎ ma n'to'ti ge dǎ'tohni nubü xo'tho yǎ dǎ'tohni ga'tho ǎ rǎ hña.

Gi mpefi ko rǎ *Munts'ǎ n'to'ti* rǎ 'to'ti yǎ xekǎ mfëni ko yǎ dǎ dǎ 'tohni.

Na nge'ä 'me'ä dä nuh, ¿nja'mu pa nthoni yä dä'tohni?

Gi 'yode xä nho rä nehe ja rä n'to'ti 'ne ñawi ko ni xambäte nu'ä hüxpu.

Yä dä'tohni xä noho'u 'ne hinga 'naigu wi yä 'tu'tohni. Yä dä'tohni dä ma nthoni nuya nge manwa:

1. Nu'bu pa n'to'ti yä thühü yä jä'i. **Nguna:** Rä xambäte **Alejandro** dä zixä hmaya yä bätsi.
2. Nu'bu pa n'to'ti yä thühü yä hnini. **Nguna:** Nu'ä **Pon'timajuäni** eme xä mpawa.
3. Nu'bu ni mu'ä na rä xekä mfëni. **Nguna:** **Ma** ta di tü'be rä dethä bu huähi.
4. Nu'bu na nzegi 'na ntots'e pa dä zeku ma mfënih.
Nguna: Nunü nyohu bi 'yo'té 'me'ä bi sifi. **Bi** n'kots'i, 'ne bi guxa na mi'ti yä do 'ne bi 'yurbu ja rä buxa.

Nu'bu xkä nehe, gi ma njam'bu ni ma n'to'ti ko rä dä'tohni.

Gi nehe ko mfats'i ni xambäte 'ne ñawi 'me'ä
thogi ja yä 'koi.

Jatho gǎ ma rä mpeti 'ne
hinjo'o di päka.

'Na ngun'na di nda.

Ma thühü gǎ Jilberto, na ëka
bu rá nkua'tǎ hnini Albarado,
drǎ mpohoga. 'Bui xǎ ngu ma
meni.

Hmu ngunxadi gehna rä
Braulio Martíne, 'nabu rä
hnini di buka'be. Gehna bi
maxka'be bi hoka rä hña
ma 'nandi.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Hanja nge gi ëna ge di nda yä jä'i?

¿Hapu xkä hyoni gä da ni thühü ko 'mi'na yä jä'i?

¿Hapu xkä hyandi ge xkä da mi 'na yä jä'i?

¿'Me'ä ga'tho hma mahyoni gä xihmu'u mi 'na?

**Gi ntsa 'me'ä ga'tho hma nge gi hyoni pa 'na rä n'tudi
'ne gi thädi 'me'ä dä nehe ni xambäte.**

¿'Mepu gi mam'mu gni nda
nubu ja 'na ngunts'u'tabi pa
gi xoxä 'na rä tsukuä, nge'tho
gä 'medi ni tsukuä hai?

¿'Mepu ni dapä ni nju'ä ni
meni ge ma yabu hingi pädi,
nge nu'bu nu'ä yä hingi mbëni
to'o'ä?

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Nu yä nda ha 'raingu bi 'to'te?

¿'Me'ä ma mfëni bi hñoni xä ngu yä nidi nu'bu mi 'to'tä yä nda?

¿Hanja nge gi ëna nge ma hyets'i 'me'ä bi hma?

¿Ha gi ëna nge dä za dä thuspä man'na 'me'ä ga'tho hma? Gi ma, ¿ndä'ä?

Gi ma 'me'ä manho 'ne 'me'ä hingi ho xkä thogi nu'bu gi ma to'o' i.

Gi 'yode 'ne ñawi ko ni xambäte nu'ä 'me'ä ga'tho hma jawa.

Jatho gi mbëni...

'Na rä nda nge yä jä'i ko na hñatho 'to'te nge nu'mu di manhmu 'me'ä ga'tho hma mahyoni 'ne njuantho ntu'ti nu yä hña pa dä fädi to'o'ä. 'Ne ja'bu di nhojä'ihu di xihmu ma thühuhu mi 'na yä jä'i, pa na müdi di mpä'ä'na 'ne di ntsixä'na.

'Na rä nda zäntho nge dä hma:

- **Rá thühü** rä jä'i.
- 'Ne dä thuspä mi 'na **yä mfëni pa di fädi to'o'ä**. Nu'bu yä mfëni nge gi mam'bu ja rä nda ja nge gi ma 'me'ä ja

nts'edi dä thoni: yá mfëni sehe 'na rä jä'i, yá mfëni nu yä meni, nu yä ntsixui, nuna 'müi o te 'me'á di ho.

'Me'ä gni da 'na rä jä'i di pã'ä yä mfëni nge'bu 'na hmi 'nan'yo yä xeki bu ni nda o nu yä jä'i ge 'mu'pu. Ja'mu 'nandi, hon'ta di manhmü na müdi o na yoho thühü (nu'mü jaju); di huspähü 'na rä nzenwa 'ne ma nthuspäthühü, tengu 'mü di ñahü ko 'na rä jä'i nge di mpe'pu nubü ja rä ngunts'u'tabi.

Gi 'yotse 'ne gi hyandi ä ni xambäte ha gä 'yo'tä yä nda.

Tewi ya, ma thühü ga Chayo Lui Beláske, drä mengu ga rä hnini Albarado, ni buka ja rä munts'i ge'tho di 'ne gä pädi gä nehe 'ne gä o'ti.

Ma thühü ga Margarita Pére Góme, di ho ge dä siki Mago, di pets'a 37 njeya, di mpekabu ja 'na rä mpa. Eme di ho gä ntühü 'ne gä faxu mi 'na.

**Gi ntsa 'ne gi 'yu'ti njuäntho yä mfëni gi mambu ja rä
nda gi 'yo'te nubu 'bu'ä ni munts'ä nxadi.**

Gi 'yode xä nho 'me'ä ma mi 'na yä jä'i nu'bu bi nda.

'Yorpä yä n'tanni pa hingi pumbëni 'me'ä ga'tho hma.

**Gi 'yode 'ne ñawi ko ni xambäte nu'ä 'me'ä ga'tho hma
jawa.**

Jatho gi mbëni...

Nu'mu dä ma mada'ä 'na rä jä'i gi 'yots'e xä nho, nu rä 'me'ä
ga'tho hma ge dä xi'i 'ne, nu'bu hingi mbëni, tsa gi 'yorbä yä
n'tanni tengu jawa:

¿'Me'ä gä xiki ge ni thühü?, ¿hapu tsa gä tin'i?, ¿hangu ni bātsi
'mu'í?, 'ne'u mi 'na.

Gi 'yo'tä 'na rä nda nubu ja munts'ä nxadi nu'u mi 'na yä jä'i 'ne gi 'yapä ni xambäte dä zanni ha di nda yä jä'i.

Gi ña 'ne 'yomfëni nu'ä gá pädi pa gi 'yudi 'me'ä gá xadi.

¿Hagi ëna man'na gä pädi ha gi 'yo'tä 'na rä ndase'i 'ne'u mi 'na yä jä'i?

¿'Me'ä gi tsa nge di medi gi pädi xä nho 'me'ä ga'tho hma nge gi ode hmambu ja na rä nda?

Gi hyētiä 'koi 'ne gi 'yoxä rá nehe ni xambäte na nge'ä 'me'ä ma yä jä'i.

Xo mahotho bi ga'ä ni 'na'yo mpa. 'Yode, ¿'ne hanja gä hñuspä nunu rä thühü'ä?

Nge'tho, ge'ä xiki ga'tho yä jä'i, dä 'ne ge nu'bu xtä hnu nge n'to'ti, dä fä'tho nge ja dä thinga wa.

Majuäni ä gi mange, nu'u yä jä'i di tanwa hindi 'medi.

Hähä... Yä eme bi nde. Dä mi hyungi bä kǎga ma Tsukuä pa da Huahna Tsu'tabi, ante nge di nju'ti.

Jawa ni Tsukuä pa
da Huahna Tsu'tabi.
Nge'to jäi, dä mi
äts'i nge'bu nthuts'i
xä nho 'ne njuäntho
ni thühü.

iEme xä ngu yä thühü!

Hange di njabu,
ge'tho nuna
Tsukuä jawa
i ma to'o'i,
jäna nge'ä
nuna tsukuä i
pote pa dä fä'i
'ne gi huanna
ts'u'tabi.

Ge'ä ma thühü ga'ä.
Ga'tho huxhua 'ne
nthuts'i njuäntho, asta yä
nthuspäthühü.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Hanja nge rá thühü ä rä xitsu i huts'i 'nan'yo nu'bu hmuni rä mpa?

¿'Me'ä hingä 'na'igu nubu ni huxma thühuhu nge dä di hohu 'ne dä sikju 'ne njuantho ga'tho ma thühuhu?

¿Hapu di homhmu 'nangu'na?

¿Hanja ja nts'edi Gä huxma thühuhu njuantho 'ne ga'tho ma thuspāthühuhu?

¿'Me'ä po'te nge Gä huxma thühuhu?

Gi nehe rä n'to'ti ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ñawi ha 'mindi mahyoni.

Jatho gi mbëni...

Rä **thühü sehe** xä nhogi ko na munts'i yä hña nge di honhmu pa di hnōnju ja nts'edi 'me'ä Gä mboni pa nuju ge'tho ge'ä Gä fäkju.

Nu'ä ma thühü sehehu gehna eme ja nts'edi 'ne gehna Gä hmepia 'nangu'na nu'ä ni 'nan'yo 'ne di hamhmu pa mi 'na yä hña, nu'bu di ñahu 'ne di o'tihu.

Rä thühü sehe 'to'ti ko na:

- 'Na o mi 'na yä thühü.
- Rä thuspäthühü ge ma tahu; thäkibu na thuspäthühü rä meni'ä.
- Rä thuspäthühü ma mehu; nthäkibu na thuspäthühü rä meni'ä.

Gä'tho yä hña jawa gehna i o'te yä thühü sehe yä jä'i.

Gi 'yode xä nho rä nehe ja rä n'to'ti 'ne ñawi ko ni xambäte nu'ä hüxpü.

Gä o'tihu xä nho ma thühü sehehu nzäi eme mahyoni, nge nu'mu nthuts'i bu ja rä tsukuä, tengu ä rä Tsukuä pa da Huahna Tsu'tabi. Nu'mu hingä njuäntho huxhma thühühu ja ma tsukuähu xä nhëitho nge 'me'ä gä ghmu bu ja tsu'tabi ge'tho hingä n'to'ti xä nho ma thühühu.

Eme ja nts'edi gä othu njuäntho ma thühühu 'ne gä nuhu o gä 'yomfënihu 'me'ä di othu 'ne ja gä pähmu 'me'ä ni tsukuä nubü di huxu pa hingä tsohu 'na rä ñahni.

Nu'ǎ M'ondǎ ja'na rǎ hña ts'ǎnni ts'u'tabi pa dǎ mǎdi ma thühühü, numu gǎ dǎp'hu 'nan'yo jǎ'i ma thühühü jatho nge dǎ mǎdi. Nuna rǎ hña nts'ǎnna ts'u'tabi ǎna nge hingi ja dǎ 'takju ma thühühü ko na nthǎ'ti pa gǎ tsohu 'na rǎ ñahni.

Gi ñawi ko ni xǎmbǎte yǎ nthǎdi.

¿Hanja nge gǎ o'thu njuǎntho ma thühühü?

¿Hanja nge gǎ hǎthu njuǎntho hapu gǎ huxma thühühü?

Gi 'yo'tǎ 'na rǎ n'tu'ti thühü ni mi nxǎdi. Pa nange'ǎ, dami 'yo'tǎ 'mefi jawa.

1. Gi 'yopǎ ni xǎmbǎte ne'u ni n'yowi dǎ xi'i gǎ'tho rǎ thühü.
2. Gi 'yopǎ ni xǎmbǎte rǎ thühü'u yǎ jǎ'i himbi zoho nuwa ja rǎ nxǎdi.
3. Gi mbǎntho gǎ'tho yǎ thühü.
4. Gi hyuspu ja ni *Munts'ǎ n'to'ti*.

Gi hyäki yä thühü'u ni n'yowi 'ne ni xambäte. Gi mbëni nge nu'ä na mudi dä 'to'ti yä thühü dä thuts'i ko na dä'tohni. Gi hyë'tä tengu na.

Thühü	Ba ëhë
Maya Tolentino Arroyo	—

Gi nehe yä thühü ga hñaki 'ne äts'i tebu gä n'to'ti ko na mfats'i jawa. Gi hmepia ko 'na **x** nu'u yä xekä mfëni nge bi nja ne'u hina.

Rä thühü	Hähä	Hina
Gg'tho n'yowi yä 'tohni.		
N'yowi yä dä'tohni nubü ni mudi.		
Nu'ä mudi 'tohni xä noho ge'u mi 'na.		

Nu'bu gǎ thǎdi ge hina 'na rǎ thühü, dǎ mi hoki
njuǎntho wa.

Gi nehe ko na mfäts'i ni xambäte yǎ thühü gǎ 'yo'ti nubu
ja rǎ n'tu'ti. Gi hmepia ko 'na ✓ nu yǎ thühü yǎ jä'i nge bi
zohö nubu ja rǎ nxadi 'ne ko 'na — nu yǎ thühü yǎ jä'i ge
himbi ma.

Gi mpefi ko rǎ *Munts'ä n'to'ti* rǎ 'to'ti yǎ thühü ge
zuni tengu'ä ni 'me*ti*.

Gi nehe yǎ hña 'ne 'yo'ti hyü yǎ xekä mfeni ko
ge'u. Gi hyandi xǎ nho tengü'ä.

Nuna Elena

rǎ 'me*ti*.

Nuna Xuxe

zi boka.

Nuna André

eme dä xadi.

Nuna Selma

ñamanho.

Nguna:

Nuna Elena rä 'mefi.

Gi 'yäts'i 'ne gi hokiä xekä mfëni gá 'yo'ti.

Gi mbëni nge nubü ni müdi yä xekä mfëni 'ne nu ni n'to'ti yä thühü yä jä'i dä thuzpä rä dä'tohni nubü ni müdi yä hña.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

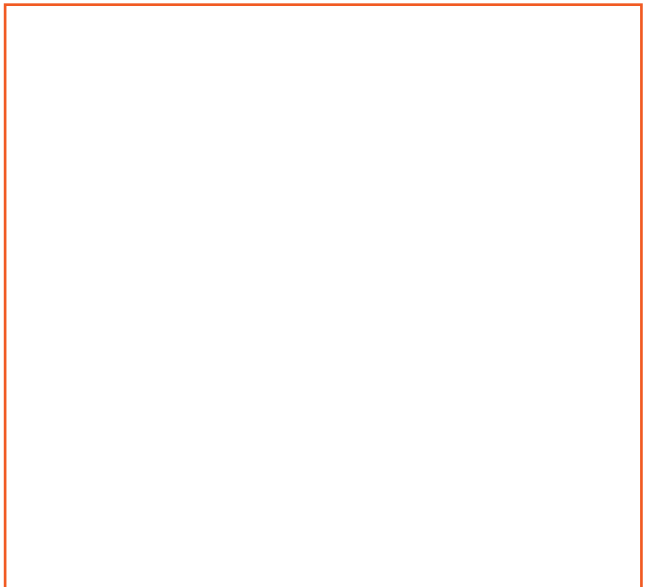

Gi 'yo'ti rá thühü yoho yä jä'i 'ne 'na rä 'koi ge
'me'ä ni mbëni.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

Gi juati yä xekä mfëni ko 'na rä hña di nthewi. Hyë'tä tengu na.

pähä

paha

Ma **paha** nge da pähä.

'tëi

'tei

Ma 'me g'tä rä _____.

ini

ïni

Rä Ana di _____ rá he.

oxte

oxte

Na rä n'yohu mi _____ bu ja rä dǎpo.

u'ti

ü'ti

Rä Xua di rá kafe.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dǎ dǎ 'tohni.

Gi juat'na rá thühü 'nangu'na yä 'koi ko yä 'tohni
jawa a, e, i, o, u.

'to'ts____

az____

n't____ke

ix____

ul____

ax____xi

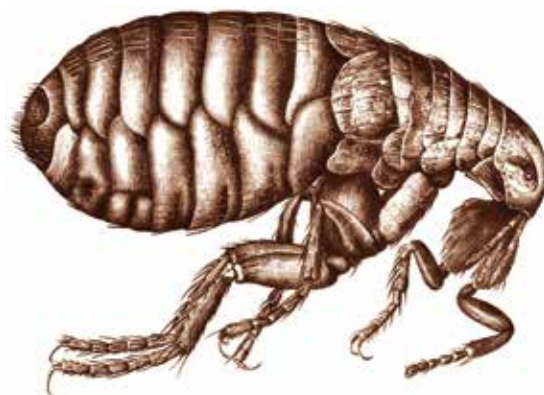
Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

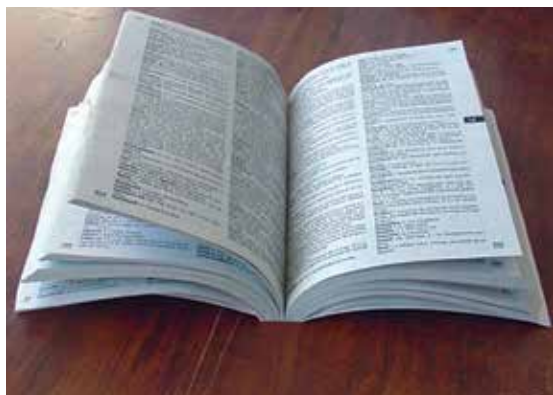
Gi juat'na rá thühü 'nangu'na yä 'koi ko yä 'tohni jawa ä,
a, ë, e, ï, o, ü, u.

äh_____

dä'_____

h_____mi

t_____yä

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

toh____

h____hni

mats____

dä'____

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

Gi hyëti yoho yä n'to'ti.

'Mede sehe
A35 1464842

Dǎ fǎdi to'o nuby ja rä 'tegi
05846298726485291473

Tsukuä Hmepia M'ui yä Jä'i (KURP)
PEGM740728MPLZNR01

Rä 'Mede Tsukuä Nuby ma Njam'byu ga 'Mui

M'onda
Tsukuä ge huxä m'mui jä'i

Munts'ä Hnini Nuby pa Nthuts'i
Pon'tämajuäni Ge Nasio by Nsogi
Nkuata hnini nuby pa nthuts'i

Hñe'tho

Yä 'Mede Tsytobi	Rä pa bi Nthuts'i	He'mi	'Mede Tsukuä Nuby Huxä Thühü
0035	01/09/1974		590

Nhäm'fēni nu rä Jä'i Nthuts'i

MAYA LUPE Ni thühü	PÉRE Thuspäthühü ni ta	GONSÁLE Thuspäthühü ni me
Xitsu Gä xitsu o Gä n'yohu	28/07/1974 Rä pa gä M'gi	Hñe'tho, Pon'tämajuäni Ge Nasio by Nsogi Rä Hnini Hapu ga M'ui

Soy México

M'ONDA

Ts'u'tabi di hoki da ma mahuahni
to'o di nts'u'tabi**
Tsukuä pa da huahna tsu'tabi

Thühü
Pére Gonsále
Maya Lupe
Rä thühü 'by gi 'mui
Dä'yu Lásaro Kárdena 102
Made Pot'ä Hnini 96400
Hñe'tho, Pon'tämajuäni Ge Nasio by Nsogi
'Mede sehe : **0920002419863**
Hmepia tsukuä da fädi to'o:*** **PRGZMR74072809M300**
Tsukuä hmepia m'ui yä jä'i (KURP) :
PEGM740728MPLZNR01
Rä jeya ga ñutsi: **1992 03**
Mun'tsä hnini **30**
Tü mun'tsä jä'i **4724**
Rä jeya bi nthoki **2018**

Rä pa gä m'ui
28/07/1974
Gä xitsu o gä n'yohu **Xitsu**

Nkuat'tä hnini **170**
Hnini **0001**
Yä jeya di muui **2028**

Tsukuä ge huxä
m'mui jä'i

Tsukuä pa da
huahna tsu'tabi

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä ni hu 'nangu'na u yä n'to'ti?
¿'Me'ä gä nthuts'i rä thühü'ä rä jä'i?
¿'Me'ä potkähü 'nangu'na?

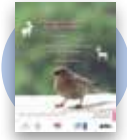
Munts'ä xekä 'mefi 2

Nu'mu bi jua'ä yä munts'ä xekä 'mefi, rä 'tun'yohu 'ne rä däjä'i:

- Dä pädi xä nho nu'ä tsä 'me'ä ga'tho hma mambu ja **kua'tä thühü** na nge'u yä 'na nge'ä ga nja ä tskuä.
- Dä hyandi 'me'ä ga'tho hma ja nts'edi nubu ja **kua'tä thühü** 'ne dä ma 'me mahyoni di gohi nu'ä 'na mi 'nan'yo hne dä 'to'te.
- Dä man'ä 'me'ä ga'tho hma ge jatho dä me rä **n'tu'ti** 'ne ga'tho dä 'yo'ti.
- Dä man'ä tengu di 'to'te nu'ä o'ti, dä hoki xä nho 'ne dä **n'tu'ti** nu'ä dä ma n'to'ti pa dä hyäki.
- Dä hyandi na thühü, 'ne tengu'u, 'me'ä ni njabu nthoni a rä **kua'tä thühü** 'ne 'na rä **n'tu'ti** nge dä nehe 'ne dä hyutsi wa ja rä munts'ä xekä 'mefi.
- Dä pädi xä nho hapu mahyoni yä dä'tohni nubu ja n'to'ti.
- Dä pädi 'ne dä 'yo'ti yä 'tohni **g, j, k, kj** ge munts'ä n'to'ti ge rä hña.
- Dä ma tengu'u yä jäí 'ne dä huahni me'ä ga'tho hma mahyoni pa 'nangu 'na rä m'mui.
- Dä hyandi 'me'ä ga'tho hma nubu tengu'u hmantho ge 'na mi 'nan'yo jä'i.

Rä hñä yä hnehi

Gi hyombu ja He'mi dǎ hnehi rä n'to'ti 'Mefi ja ma hnini ndezna xäntho 'ne ñawi ko ni mi xadiwi 'ne ni xambäte, nu'u mi 'na:

¿'Me ga numanho nu'u yä 'mefi o'tiä ndezna xäntho?
Nubu ja ni hnini, ¿'me'ä zäntho n'to'te ge gä di ho?, ¿da na gä di mfxte?

Gi hyë'ti yä 'koi 'ne nehe ko na mfäts'i ni xambäte nu'ä ma yä jä'i.

'Yothäte, dä ehë gä nu'í ge hingi nja manho ma tsun'tu.
Hindi pädi 'me'ä di ja.

To'mi gä äts'i. Dä mi xiki,
j'me'ä xä nzi nuna ni tsun'tu?

Hontho bi ts'i xïma dä tambu
ja mpa 'ne hyëti 'me'ä bi ja.

Ha ge xitsu, ni ts'un'tu dä zanu,
pe ja nts'edi gi äts'i yä kua'tä
thühü 'me'ä gi tai. Nunu 'kä nge
bi yorbä n'u rä xïma bi ts'i nge
yä hinmi ho.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä bi tho'ä rä bǎtsi?

¿'Nandi xkā njabu?

¿Ha gi nu'ä rä kua'tä thühü ge 'me gi tsi? ¿Ha nja?

¿Hanja mahyoni gǎ nehihu?

Gi hyon'ä rä kua'tä thühü nubu ja
Dǎ xi'to 'ne gi äts'i.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä ma 'koi 'ne 'me'ä xi'i
nge nu'ä nyowi?

¿'Me'ä ga'tho hma tsa nge
nyowi?

¿'Me'pu ni mbëni nge n'tu'ti
ä rä 'me'ä ga'tho hma?

¿Ge 'me'ä 'ma mambu
nu'na kua'tä thühü?

Gi 'yode xǎ nho 'me'ä
nehe ni xambäte ge nubu
ja rä kua'tä thühü.

Xi'ma maxoge ndäni

Maza'ti ko yerró, sink, nza'tä ngo 'ne yǎ nzaki

Nu'ä ni hyä: 1 'teni

Rä pa di nts'oni:
19 pa rä zǎna otubre ge 2020

Nhamfëni rä nho	
Rä noho ä yǎ nts'ani: 1 xano (240 ml)	
Yǎ nts'ani n'teni: 4 nts'ubutho	
Ts'edi di uni 'na nts'ani	
Ts'edi* (kkal): 140 (kkal)	
Hangü nts'ani	% rä mui 'na pa**
Nziki ga'tho 8 g	12%
Nziki hyngi ho 7 g	35%
Me nziki mahyoni 25 mg	8%
Hogä'ü ga'tho 10 g	3%
Hogä' tuhu 0 g	0%
Yǎ'tax'tafi 10 g	15%
Nzakängo 8 g	12%
Nzaki A	90%
Kalsió	6%
Nza'tä ngo	60%
Nzaki B6	30%
Nzaki B12	25%
Nzaki C	30%
Yerró	6%
Sink	50%
Nzaki D	10%

* Gǎ'tho rá ts'edi ge di rá panda tsihme nu'a rá jä'i.

** Rä nts'ani ge mui 'Napa ge hnepe xǎ fädi tengü 'na ts'i ge 2,000 pats'edi.

'Me'ä n'yowi: Xi'ma dehe, xi'ma fonthai, dehe, 'tax'tafi, nzakängo ge xi'ma, ü, hyngi 'pe 'me'ä dǎ 'yo'te ge hyndi nts'oni.

Bi 'yo'te: Munts'i Fanda'tundäni ja Ngats'i, S. A. ge K. B. 'Yü'tegi Ma'na'yo a 'Modäpo, 'mede 3512, pa'tä hnini Zäthe, 'Modäpo, 'Na'yo Püni.

Häpäte 'ne mfaxte hña:
01 (800) 1122 3344

Gi ko'ti nubu ja kua'tä thühü rä 'me'ä ga'tho hma ge ts'edi dä nehe 'nangun'na jä'i.

Rä Luisa 'ne dä bädi jām'bu dä wa'ä na nho rä xi'ma.

Xi'ma maxoge ndäni

Maza'ti ko yerró, sink, nza'tä ngo 'ne yä nzaki

Nu'ä ni hyä: **1 'teni**

Rä pa di nts'oni:
19 pa rä zäna otubre ge 2020

Nhamfëni rä nho	
Rä noho ä yä nts'ani: 1 xano (240 ml)	
Yä nts'ani n'teni: 4 nts'ubutho	
Ts'edi di uni 'na nts'ani	
Ts'edi* (kkal): 140 (kkal)	
Hangü nts'ani	% rä mui 'na pa**
Nziki gg'tho 8 g	12%
Nziki hyngi ho 7 g	35%
Me nziki mahyoni 25 mg	8%
Hogä'ü gg'tho 10 g	3%
Hogä tuhu 0 g	0%
Yä'tax'tafi 10 g	15%
Nzakängo 8 g	12%
Nzaki A	90%
Kalsió	6%
Nza'tä ngo	60%
Nzaki B6	30%
Nzaki B12	25%
Nzaki C	30%
Yerró	6%
Sink	50%
Nzaki D	10%

* Gg'tho rä ts'edi ge di rá panda tsihme nu'a rá jä'i.

** Rä nts'ani ge mui 'Napa ge hnepe xä fädi tengü 'na ts'i ge 2,000 pats'edi.

'Me'ä n'yowi: Xi'ma dehe, xi'ma fonthgi, dehe, 'tax'tafi, nzakängo ge xi'ma, ü, hyngi 'pe 'me'ä dä 'yo'te ge hyndi nts'oni.

Bi 'yo'te: Munts'i Fanda'tundäni ja Ngats'i, S. A. ge K. B. 'Yü'tegi Ma'na'yo a 'Modäpo, 'mede 3512, pg'tä hnini Zäthe, 'Modäpo, 'Na'yo Puni.

Hñapäte 'ne mfaxte hña:
01 (800) 1122 3344

Nu'ä zi Ando 'ne di hñapäte nge nuna xi'ma hingi ho ni za.

Gi ñawi ko ni xambäte 'me ma 'na mahyoni ge'me'ä ga'tho hma tsa gi hoki nu'mu gä nehe rä kua'tä thühü.

Gi nehe yǎ xekǎ mfēni ko rǎ mfats'i ni xambǎte 'ne o'tǎ
ko 'na **x** hapu man'ǎ dǎ 'tohni.

1. Nu'ǎ ni hyǎ 'me'ǎ mahyoni:

1 'tuxano

1 'teni

2. Rǎ pa di nts'oni 'me'ǎ mahyoni gehna:

19 pa rǎ zǎna
otubre ge 2020

19 pa rǎ zǎna
enero ge 2022

3. Nuna 'me'ǎ ma hyoni bi 'yo'te nu'ǎ:

Munts'i
Fanda'tundǎni ja
Ngats'i

Munts'i
Fandamfani na
Nga'ti

4. Nu'ǎ rǎ ts'edi rǎ 'me'ǎ mahyoni ge'u:

140 ts'edi

4 ts'edi

Gi tenna rä nehe o'tä ni xambäte nge yä xekä mfëni 'ne gi huahni nu'u njuäntho n'to'ti xä nho tengu ni hña.

1. Ga'tho yä pa di tsihe xi'ma.
2. 'Na 'ma po 'na 'teni rä xi'ma.
3. Rä Juana 'ne nuga dä tam'me xi'ma pa nts'ibde.
4. Rä kua'tä thühü rä xi'ma n'yowi yä 'tohni zi nwe.
5. Nu'i di tembahu Santiago rä ts'undäni nu'mu bi nde.
6. 'Teni yoho nge xi'ma tsi yu meni ga'tho yä pa.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi 'ne ma mi 'na yä xekä mfëni ge 'naigü ko rä kua'tä thühü.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä* n'to'ti rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä hña ko na mfats'i ni xambäte 'ne
pehni ko 'na rä 'yü rä 'koi ko rä hña nge di nthewi.

gexu

'koi

jädó

godo

makjä

Gi mpefi ko rä Munts'ä n'to'ti rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä hña ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ko'ti
ko 'na nzan'ti yä 'tohni g, j.

gädo

fani

ju

g

j

ga'tho

mixi

jäni

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä hña ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ko'ti ko 'na nzan'ti yä 'tohni k, kj.

koni

fo'yo

makjä

k

kj

käts'i

oni

zekju

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä hña ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ko'ti ko 'na nzan'ti yä 'tohni kj, j.

takju

zäna

ji

kj

j

okju

mohi

jumhai

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä hña ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ko'ti ko 'na nzan'ti yä 'tohni k, g.

kohi	ts'oe	gäni
------	-------	------

k

g

kuni	dängu	gi
------	-------	----

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä xekä mfëni ko rä mfats'i ni xambäte 'ne gi
äxhyu 'ne kaspän'teni hapu pe yä dä'tohni.

G

g

Rä **G**undo xä ma 'mefi.

Gä kākju ga'tho yä xi'yo nu'mu bi n'ye.

J

j

Eme mahotho bu **J**unthe.

Rä **J**aime eme xä n' u.

K

k

Ja ngo nubu rá hnini rä **K**amilo.

Rä **K**arlo bi ma 'tai.

Nu ma hñahu, ñuhü Xäntho, nu rä 'tohni **kj** hombu ma de yä hña pa ma n'to'ti. **Nguna:**

- tsekju
- makjä

Nuna rä 'tohni hinjäm'bu dä ma n'to'ti nuna mudi yá thühü yä jä'i o yä hnini, nuna mudi 'na rä xekä mfëni 'ne xingä gepu ja rä ntots'e 'ne ni thogi. Nu ga'tho yä, **hindä ma n'to'ti nuna nge'u goho yá nthoni yä dä'tohni xä ma nxqdi.**

Rä 'tohni kj hontho dä ma n'to'ti ge dä'tohni nu'bu xo'tho yä dä'tohni ga'tho ä rä hña.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi ñawi ko ni xambäte 'me ni 'me'ä ga'tho hma
ni hyä rä kua'tä thühü ge 'me 'ma ge ts'i 'ne 'yo'ti
ja rä 'yü, nehe tengü'ä.

Rá thühü ä 'me'ä mahyoni.

Nuwa, gi 'yo'tä 'na kua'tä thühü xkä nu. 'Yotpä rä thühü
nu'ä ma, rä pa di nts'oni, 'ne nu'ä ni hyä.

Gi nehe ko rä mfats'i ni xambäte rä 'me'ä ga'tho hma 'ne ñawi.

Jatho gi mbëni...

Nu'ä rá **kua'tä thühü** nubü ja 'na rä n'to'ti nge n'yowi bü ja rä 'banti o nu'bü poo ge nu di tǎnhmü. Nu'ä hne dä 'tǒ'te nge da hma'me'ä ga'tho hma mahyoni dä bǎ'ä to'o tǎi.

Na **kua'tä thühü** ge nts'i n'yowi nu'ü:

- **'Koi.** Nuna rä 'koi udi 'me'ä 'bǎ.
- **Müdi thühü.** Na thühü sehe nge ma kuarpi'u 'me'ä 'ba pa dä fǎdi ndǎ'ü mi 'na.
- **Rä pa di nts'oni.** Nu rä nzegi pa ge dä zǎ dä ts'i.
- **Nu'ä ni hyä.** Njuäntho hangu na nhyü 'me'ä dä ts'i.
- **Nhamfëni rä nho.** Xi'ü 'me'ä ga'tho nyowi a rä nts'i 'ne hangu dä ts'i.
- **'Me'ä n'yowi.** 'Me'ä ma japi pa di nho'ä rä nts'i.
- **Bi 'yo'te.** Yá mfëni to'o bi 'yo'tä yä nts'i.
- **Hñapäte 'ne mfaxte hña.** 'Me'ä ga'tho hma hapü dä zǎ di hñapäte o fǎxte hña.

Ja mi 'na yä **kua'tä thühü** nge nyowi bü ja yä he, yä yëthi 'ne ü mi na yä 'me'ä mahyoni.

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

Gi 'yots'e xä nho rä nehe ni xambäte na nge'u yä xekä mfëni 'ne gi hmepia ko 'na **X** nu'bu ge'ä ma juäni o mfehni.

Njunahña	Ma juäni	Mfehni
Rä kua'tä thühü hinte n'yowi yä 'koi.		
Tsq gä pädi 'me'ä ni n'to'te na rä 'me'ä nu'bu gä nehe rá kua'tä thühü.		
Yä kua'tä thühü i hñts'i nu'ä ni hyä.		
Nubu ja 'na rä kua'tä thühü hingi tsq gä pähmu rä pa di nts'oni.		
Dä za gä pädi to'o bi 'yo'te 'me'ä nu'mu gä nehe rä kua'tä thühü.		

Gi hyüspä rä thühü 'nangun'na yá xeki ä rä kua'tä thühü ko rä mfats'i ni xambäte.

'Koi	Mudi thühü	Rä pa di nts'oni
Nu'ä ni hyä	'Me'ä n'yowi	Nhamfëni rä nho
Hñapäte 'ne mfaxte hña	Bi 'yo'te	

**Xi'ma maxoge
ndäni**

Maza'ti ko yerró, sink,
nza'tä ngo 'ne yä nzaki

Nu'ä ni hyä: **1 'teni**

Rä pa di nts'oni:
19 pa rä zäna otubre ge 2020

Nhamfëni rä nho	
Rä noho ä yä nts'gni: 1 xano (240 ml)	
Yä nts'gni n'teni: 4 nts'ubutho	
Ts'edi di uni 'na nts'gni	
Ts'edi* (kkal): 140 (kkal)	
Hangü nts'gni	% rä mui 'na pa**
Nziki ga'tho 8 g	12%
Nziki hyngi ho 7 g	35%
Me nziki mahyoni 25 mg	8%
Hogä'ü ga'tho 10 g	3%
Hogä tuhü 0 g	0%
Yä'tax'tafi 10 g	15%
Nzakängo 8 g	12%
Nzaki A	90%
Kalsió	6%
Nza'tä ngo	60%
Nzaki B6	30%
Nzaki B12	25%
Nzaki C	30%
Yerró	6%
Sink	50%
Nzaki D	10%

* Ga'tho rá ts'edi ge di rá pnda tsihme nu'a rá jä'i.

** Rä nts'gni ge mui 'Napa ge hnepe xä fädi tengü 'na ts'i ge 2,000 pats'edi.

'Me'ä n'yowi: Xi'ma dehe, xi'ma fonthai, dehe, 'tax'tafi, nzakängo ge xi'ma, ü, hyngi 'pe' me'ä dá 'yo'te ge hyndi nts'oni.

Bi 'yo'te: Munts'i Fgnda'tundäni ja Ngats'i, S. A. ge K. B. 'Yü'tegi Ma'na'yo a 'Modäpo, 'mede 3512, po'tä hnini Zäthe, 'Modäpo, 'Na'yo Puni.

Hñapäte 'ne mfgxte hña:
01 (800) 1122 3344

Gi p_ehni ko 'na 'yü nu'ä 'me'ä thogi 'ne mahyoni da nehe 'nangu'na yä jä'i ja 'na kua'tä thühü.

'Me'ä thogi

Rä Jesú 'ne dä bädi nge
'na rá nts'i hindi n'yowi
do'ni nge'tho o_rbän'u.

Rä Zigo 'ne dä d_ai 2
kilo rä aró p_e n_y yä
buxa nge hingä 'na'igu
na noho.

Rä Jasinta 'ne dä
ñapäte nge 'na rä nts'i
hinmi juadi.

Rä Karme 'ne dä bädi
hangu na ts'edi n'yowi
na nts'i.

Ge'tho dä nehe

Yä nhamfëni rä nho
pa dä fädi 'me'ä 'ne
hangu n'yowi rä nts'i.

Yä 'me'ä n'yowi pa dä
fädi 'me'ä gä n'to'te 'na
rä nts'i.

Rä 'me'ä ga'tho hma
pa hapu dä hñapäte
'ne mfxte hña.

Nu'ä ni hyä, pa dä fädi
hangu ja rä nts'i.

Gi nehe ko mfats'i ni xambäte 'ne ñawi 'me'ä thogi ja yä 'koi.

Di honga a rä xitsu Dolore, 'tëna nge i mukuä na,
hingi hëts'i a rä xitsu, eme mahotho, xä nxeña
'ne 'mui hyu yä bātsi; 'na ni hu Felipe.

Nunu ge'hnu ma 'tutixu, ni hu
Ánjela. 'Mu'tho bu ja ma ngu;
i pa xadi. Gehnu i hyäxma me,
nge xä ntheni yä xtä 'ne yä
zoda.

Rä Mawe na rä tsun'tu n'yohu nge
yä xi 'taxkā yä xtä, zi 'tuda 'ne xä
mboi rä xingo, nzäi mi he yä pahni
xä mbindo. Eme ma di johya 'ne
mi ntühü, ma di ho dā ma yä hña
nthede.

Gi ñawi ko rä mfats'i ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä i o'tu yä jä'i? ¿Hapu 'mui? ¿'Me'ä ma?
¿Ha xkä 'yode o xkä hyoni nge gi 'kä 'na rä jä'i o nuse'i?
¿'Me'ä ma nthogi 'ne hanja di othu?

Gi bëni 'na to'o gi pädi o gi ëspï 'ne xi'u mi 'na tengu rä nja'ä.

Gi 'yode 'ne ñawi ko ni xambäte nu'ä 'me'ä ga'tho hma jawa.

Jatho gi mbëni...

Nu'ä ja gi o'te 'ne gi ode ge'ä **ni hma ha ni nja 'na rä jä'i.**

Nu'bu gä 'yo'tä ni hma ha ni nja 'na rä jä'i gi ma te ni nja rá hmi, o 'me'ä ni nja rä jä'i 'ne gi pädi nge njuäntho 'me'ä di ja.

Nu'ä ja ma m'muihu di homhu yä ni hma ha ni nja 'na rä jä'i ge nusegähu o nu mi 'na pa:

- Gä mamhu te gä nja.
- Gä dahu 'na rä jä'i.
- Dä bëhni, dä thini o dä ma nthoni 'na rä jä'i.
- Dä si'ä 'na hogä mfëni 'na rä jä'i.

Gi 'yots'e 'ne gi ñawi ko ni xambäte nu 'me'ä ga'tho hma nge dǎ za gi hyüspä 'me'ä na nja 'na rä jä'i.

1. 'Me'ä na nja rä jä'i

Hmi: dǎ, xtä, ngaxta, xiñu, ne, dē, hyongü, zagu, kuhu xingo.

Tengu ni nja rá jä'i: mbokä, xä nzaki, hingi hēts'i.

Na medi zehe: zisna, nts'e'ti, ma kuhu, nthēts'i rá jä'i 'ne mi 'na yä medi.

6. Rǎ xeki hapu 'mui

Nubu dǎpo, dǎ hnini, ja yä 'tegi, ngu'tothe.

2. Rǎ 'me'ä ga'tho hma nge nuse

Rǎ jeya, hapu mengu, hapu 'mui, 'me'ä pēfi, xä nthāti o hinna.

3. Rǎ m'mui

Tengu rǎ m'mai, 'me'ä di ho, ge'ä xä nho.

4. Rǎ he

Te ma he, kuhu, ha xä n'to'te, te ma xithi.

5. 'Me'ä o'te

I hūdi, n'ñeni, i ähä, i 'wēdi.

Gi mfats'i ko 'me'ä ga'tho hma nu'ä xkä nu pa gi juati nu'ä ha ni nja rä jä'i gä 'yo'te.

¿'Me'ä ma'na ni hambä'ä pa gi juati ha ni nja rä jä'i?
Gi 'yu'ti 'ne mahon'ä gi 'yo'ti ha ni nja rä jä'i.

Gi 'yode 'ne ñawi ko ni xambäte nu'ä 'me'ä ga'tho hma jawa.

Jatho gi mbëni...

Pa dä 'to'tä 'na ni hma ha ni nja 'na rä jä'i na mudi gi **hyëti njuäntho**, pa dä zä:

- Dä hma **to'o'ä** rä jä'i, tengu na: **Rosa na** rä jä'i, na rä xitsu, na rä 'tuhmute, na rä tsu, na rä xambäte 'ne u mi 'na. Nu'mu hingi pä'ä rá thühü tsä gi 'yëna: **Nuna o nunu gehnu'na** rä jä'i, 'na n'yohu o xitsu, 'na 'tuhmute o 'tutsun'tu, 'ne u mi 'na. 'Ne tsä nge gi fudi: **Rä xitsu ge'ä...**
- Dä hma 'me'ä ga'tho hma na nge'ä rä jä'i.
- Dä hma nu'ä ma 'na ni 'kä xä nho ge **mahyoni**, 'na rä jä'i, nu'ä te 'me'ä 'ne dä hma tengu 'me'ä ga nja rä jä'i, 'me'pu ni nja rä hmi, rä m'mui, 'me'ä di ho, ne'u mi na, nu'ä 'me'ä mahyoni dä 'to'te.

Na rä hma ha ni nja 'na rä jä'i tsa nge gi ma 'me'ä gä nja'ä rä jä'i ko nu yä mfëni jawa:

1. Nu'ä te xä thogi, nguna: nuna rä xitsu eme **ma rä** mēfi.
2. Nuya, nguna: nuna rä xitsu eme **rä** mēfi.
3. Nu 'me'ä di nja, nguna: nuna rä xitsu eme **dä** mēfi.

Gi 'yots'e yä ha ni nja yä jä'i nge dǎ ma ni xambäte 'ne gi hmepia ko 'na **x** nge to'o hnōni.

¿To'o hnōni?

☐ Lupe

☐ Elena

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

☐ Xuxe

☐ Maya

☐ Milio

☐ Xua

☐ Hyadi

☐ Sésa

Gi ñawi 'ne 'yomfëni nu'ä gá pädi pa gi ma tengü u yä jä'i.

¿A bi hogi nu bu gi 'yo'tä 'na hma tengü'ä ge yä jä'i?

¿Ha nja gi ena ge bi hogi ni hma tengu'ä? ¿'Me'ä ma 'na xä nho gä 'yo'te?

¿Ha gi eke'i ge mahyoni ma 'na gi 'yots'e xä nho nu'mu si'äwi ge mi 'na yä jä'i?

Gi hñeti yä 'koi 'ne 'yots'e rä nehe ni xambäte na nge 'me'ä ma yä jä'i.

Yä jä'i nge bi hmi yä mpefi

Thühü	Mpefi
1. Juana Ernán ^{de} Martí ^{ne}	2 juxhai
2. Xuxe Lópe Juáre	2 yä ñekä hai
3. Bedu Gonsá ^{le} Sánche	1 ntuxä 'me'ä
4. Maya Lópe Juáre	1 nte'mi

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Hanja nge yä jä'i mahyoni nge bi 'yo'ti?

¿'Me'ä rá thühü rä n'to'ti bi 'yo'ti rä xitsu?

¿Axxä hyandä 'nandi 'na n'to'ti ge 'naigü? ¿Hapu?

¿'Me'ä potna nu na rä n'to'ti?

Gi hñeti'ä n'tu'ti jawa.

N'tu'ti ga 'me'ä da 'ma		
'Me'ä rá thühü	Hangu bi 'ma	Hangu di muui
Taxkat'afi	2 kilo	\$ 24.00
Do'ni	24 do'ni	\$ 48.00
'Ba	1'teni	\$ 15.00
Zabekua	Made kilo	\$ 12.00
Aró	2 kilo ma de	\$45.00
Ju	5 kilo	\$100.00
'Kani	2 buxa	\$ 16.00
N'i binagre	3 'tu bote 2 dä bote	\$42.00
Xabu pa rä he	1 buxa	\$18.00
Gexu	100 gramo	\$14.00
Ga'tho bi 'ma		\$334.00

N'tu'ti 'me'ä mahyoni pa 'mefi

'Na 'rede

Hyü juxhai

Hyü ñekä hai

'Na ntuxä'be'ä

'Na 'bothe

'Na nte'mi

'Na hyekä'tegi

'Na rä thegi

'Na rä metro

Yo 'bo'tegi

'Na rä thegi pa da hyekä barilla

N'tu'ti ge 'me'ä da thai

2 kilo rä hme

1 kilo rä xamu

1 kilo rä oni

2 'teni rä 'ba

1 kuarto yä n'i

Made kilo rä dem'bo

1 ña rä axuxi

1 mit'i rä landru

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Me ni 'me ga'tho hma jabu ja yä n'tu'ti?

¿Tengü ja rä 'me'ä ga'tho hma bu ja 'nangu'na n'tu'ti?

¿Nja pa ma 'yo'ti u yä n'tu'ti?

Gi nehe rä n'to'ti ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ñawi ha 'mindi mahyoni.

Jatho gi mbëni...

'Na **rä n'tu'ti** ge'ä rä n'to'ti nubu pa nthuts'i nu'ä go ma thühu.

Gekua zäntho dä 'to'ti:

- Hön'tä 'me'ä gi 'ne gi 'yo'ti.
- Hön'tä te mahyoni pa gi yu'tä na 'me'ä ga'tho hma.

Yä **n'tu'ti** dä 'yu'ä nge nu'ä mahyoni pa dä 'yudi 'me'ä ga'tho hma te mahyoni dä me; nguna, rä n'tu'ti yä thühü na rä munts'ä bätsi tsä nge dä 'tu'ti tengu Gä ma munts'ä 'tohni o ha xä nzohö yä jä'i bu ja na mpeti.

**Gi huahni 'na yä hne dä 'to'te pa gi 'yo'tä
'na n'tu'ti.**

Pa gi pädi
'me'ä gi 'ne
gi t*ä*i.

Pa gi pädi
to'o gi xifi dä
ma rä ngo.

Pa da thüzpa rä
thühü yä jä'i nge
pab*u* ja 'na rä
x*ä*di.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä ni n'tu'ti gi 'ne gi 'yo'te?

¿'Me'ä ga'tho hma ja nge da me?

**Gi xi'ä ni xambäte 'me'ä ga'tho hma jabu ja ni n'tu'ti pa
dä 'yo'ti 'ne mefa hña kua.**

- Gi ho'kä rä n'tu'ti nu'ä ge'mu ja nts'edi.**

Gi 'yuti yä hña pa gi hokä 'na rä xekä mfëni.
Gi hyandi xä nho rä tengu na.

n'tu'ti	di	Rä
x <u>a</u> mbäte	thokä	

Rä xambäte di thokä n'tu'ti.

---

n'tu'ti.	Rä	'yo'tä
bi	'na	Juana

---

n'tu'ti	ma	xä
rä	Rä	Ana
na.		

'y <u>o</u> 'tä	André	Rä	n'tu'ti
bi	mahyoni	'na	pa
'm <u>e</u> fi.	'm <u>e</u> 'ä		

Gi hyëti ni nthädi.

Rä xambäte di thokä n'tu'ti.

Rä Juana bi 'yo'tä 'na n'tu'ti.

Rä n'tu'ti rä Ana xä ma na.

Rä André bi 'yo'tä 'na n'tu'ti 'me'ä mahyoni pa 'mefi.

Gi nehe 'u ni xekä mfëni ko nu'ä 'na ni n'yowi.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe rä n'to'ti ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ko'ti ko 'na nzan'ti yä hña ge bi 'yo'ti ko g, j, k.

Yä **n'tu'ti** i u'ti 'me'ä ga'tho hma (yá thühü yä jä'i, yä zate, hon'tä go'me'ä, yä 'mede, ne'u mi 'na) nu'ä nts'anni te 'me'ä dä 'to'te. **Nguna:**

Nu'ä rä n'tu'ti tai, huxpu 'me'ä ga'tho dä thai 'ne hangu:

- **2 litro** rä **xi'ba**
- **1 kilo** rä **jopeni**
- **1 kilo** rä **ju**
- **1 kilo** rä **'kapaxu**
- **1 mi'ti** **'kani**

Rä n'tu'ti thühü nubu ja ngunxadi tsa nge dä 'yu'ti 'mepu gä hma rä munts'ä n'to'ti o ge'mu ni nzoho mbonxadi:

1. **J**asinta Garsía Pére
2. **J**akobo Karrasko Granada
3. **M**artí Juárez Lópe

Nu rä n'to'ti nge gǎ nehe gi 'yo'ti hyu yǎ hǎa nge di
n'yowi yǎ 'tohni g, j, k.

g	j
k	

Gi hyäts'i nge 'nangu 'na yǎ hǎa di n'yowi gǎ'tho yǎ
'tohni 'ne nubu ja nge dǎ mē.

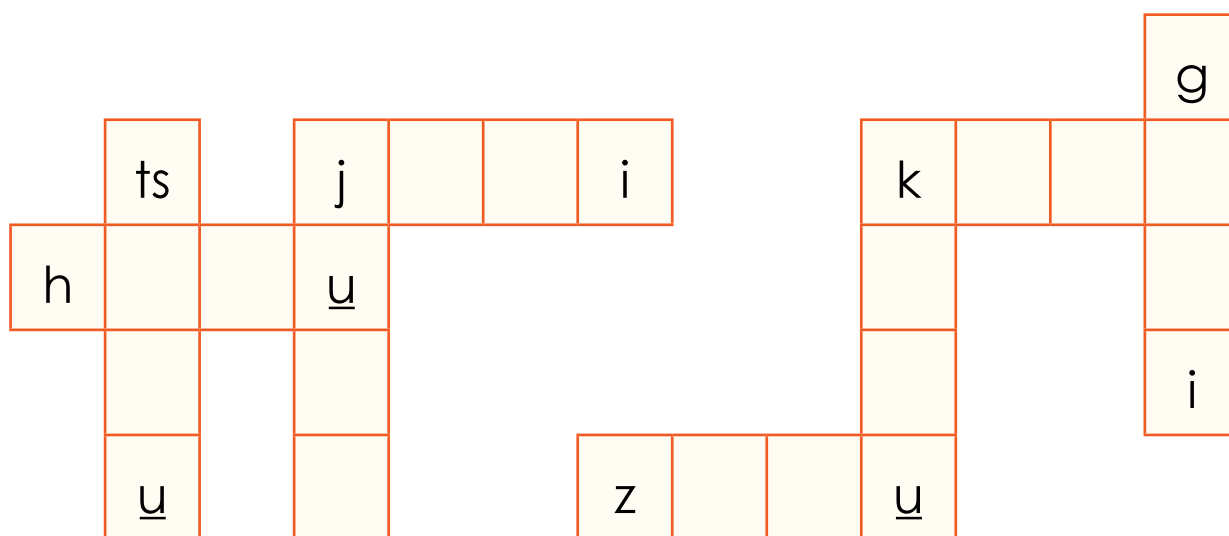
Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yǎ xekä mfëni
ko yǎ dǎ dǎ 'tohni.

Gi nehe nts'edi yä hña ko na mfats'i ni xambäte.

1. gäni	2. zägu
3. kähä	4. ku <u>h</u> u
5. tse <u>k</u> ju	6. he <u>k</u> ju
7. ju <u>n</u> i	8. ju <u>k</u> i

Gi hñaki 'na'tä yä hña nu'ä hapu tsa. Gi fadi nge da go'ä 'na 'tohni 'nangu 'na ts'anni.

Gi mpefi ko rä Munt's'ä n'to'ti rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi 'yots'e xǎ nho rǎ nehe ni xǎmbǎte 'na ngu 'na
'me'ǎ thogi 'ne hme pia ko 'na **X** nubu ena Hǎhǎ/
Hina, pa rǎ hnehi 'na n'tu'ti.

'Me'ǎ thogi	Ja nge gi 'yo'ti na rǎ n'tu'ti	
	Hǎhǎ	Hina
Nu'mu gi 'ne gi pǎdi 'me'ǎ ma pa nge nthuts'i yǎ thǔhǔ nubu ngunxǎdi.		
Nu'mu gi 'ne gi pǎdi 'me'ǎ ma tsukuǎ ja nge gi kǎts'i pa gi hokrǎ hǎa.		
Nu'bu gi 'ne dǎ fǎdi to'o'i nubu ja rǎ ngun'tofo pa di 'na'i 'na rǎ 'tofo.		
Nu'bu gi 'ne gi pǎdi 'me'ǎ ma tsukuǎ ge hombu ja rǎ ngunxǎdi ni bǎtsi.		
Nu'bu gi 'ne gi 'yo'ti yǎ 'me'ǎ n'yowi pa dǎ ma mahoki 'na tuhu.		

Gi ñawi ko ni xǎmbǎte mi 'na 'me thogi hapu mahyoni
dǎ 'to'ti 'na n'tu'ti.

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

Gi hyëti yoho yä n'to'ti.

Rä 'tundäni

Xi'ma maxoge ndäni

Maza'ti ko yerró, sink, nza'tä ngo 'ne yä nzaki

Nu'ä ni hyä: **1 'teni**

Rä pa di nts'oni:
19 pa rä zäna otubre ge 2020

Nhamfëni rä nho		
Rä noho ä yä nts'gni: 1 xano (240 ml)		
Yä nts'gni n'teni: 4 nts'ybytho		
Ts'edi di uni 'na nts'gni		
Ts'edi* (kkal): 140 (kkal)		
Hangü nts'gni		% rä mui 'na pa**
Nziki gg'tho	8 g	12%
Nziki hyngi ho	7 g	35%
Me nziki mahyoni	25 mg	8%
Hogä'ü gg'tho	10 g	3%
Hogä tuhü	0 g	0%
Yä'tax'tafi	10 g	15%
Nzakängge	8 g	12%
Nzaki A		90%
Kalsiö		6%
Nza'tä ngo		60%
Nzaki B6		30%
Nzaki B12		25%
Nzaki C		30%
Yerró		6%
Sink		50%
Nzaki D		10%

* Gg'tho rä ts'edi ge di rä pñda tsihme nu'a rä jä'i.

** Rä nts'gni ge mui 'Napa ge hnepe xä fädi tengü 'na ts'i ge 2,000 pats'edi.

'Me'ä n'yowi: Xi'ma dehe, xi'ma fonthai, dehe, 'tax'tafi, nzakängge ge xi'ma, ü, hyngi 'pe 'me'ä dä 'yg'te ge hyndi nts'oni.

Bi 'yg'te: Munts'i Fñda'tundäni ja Ngats'i, S. A. ge K. B. 'Yü'tegi Ma'na'yo a 'Modäpo, 'mede 3512, pö'tä hnini Zäthe, 'Modäpo, 'Na'yo Pyni.

Hñapäte 'ne mfaxte hña:
01 (800) 1122 3344

N'tu'ti 'me'ä mahyoni pa 'mefi

'Na 'rede

Hyü juxhai

Hyü ñekä hai

'Na ntuxä'be'ä

'Na 'bothe

'Na nte'mi

'Na hyekä'tegi

'Na rä thegi

'Na rä metro

Yo 'bo'teai

'Na

N'tu'ti ge 'me'ä da thai

2 kilo rä hme

1 kilo rä xamu

1 kilo rä oni

2 'teni rä 'ba

1 kuarto yä n'i

Made kilo rä dem'bo

1 ña rä axuxi

1 mit'i rä landru

Kua'tä thühü

N'tu'ti

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä ni n'to'ti yu?

¿'Me'ä rá thühü 'nangü 'na?

¿'Me'ä gä hyets'i?

¿'Me'ä potkähü 'nangu 'na?

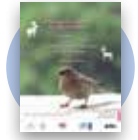

Munts'ä xekä 'mefi 3

Nu'mu bi jua'ä yä munts'ä xekä 'mefi, rä
'tun'yohu 'ne rä dǎjä'i:

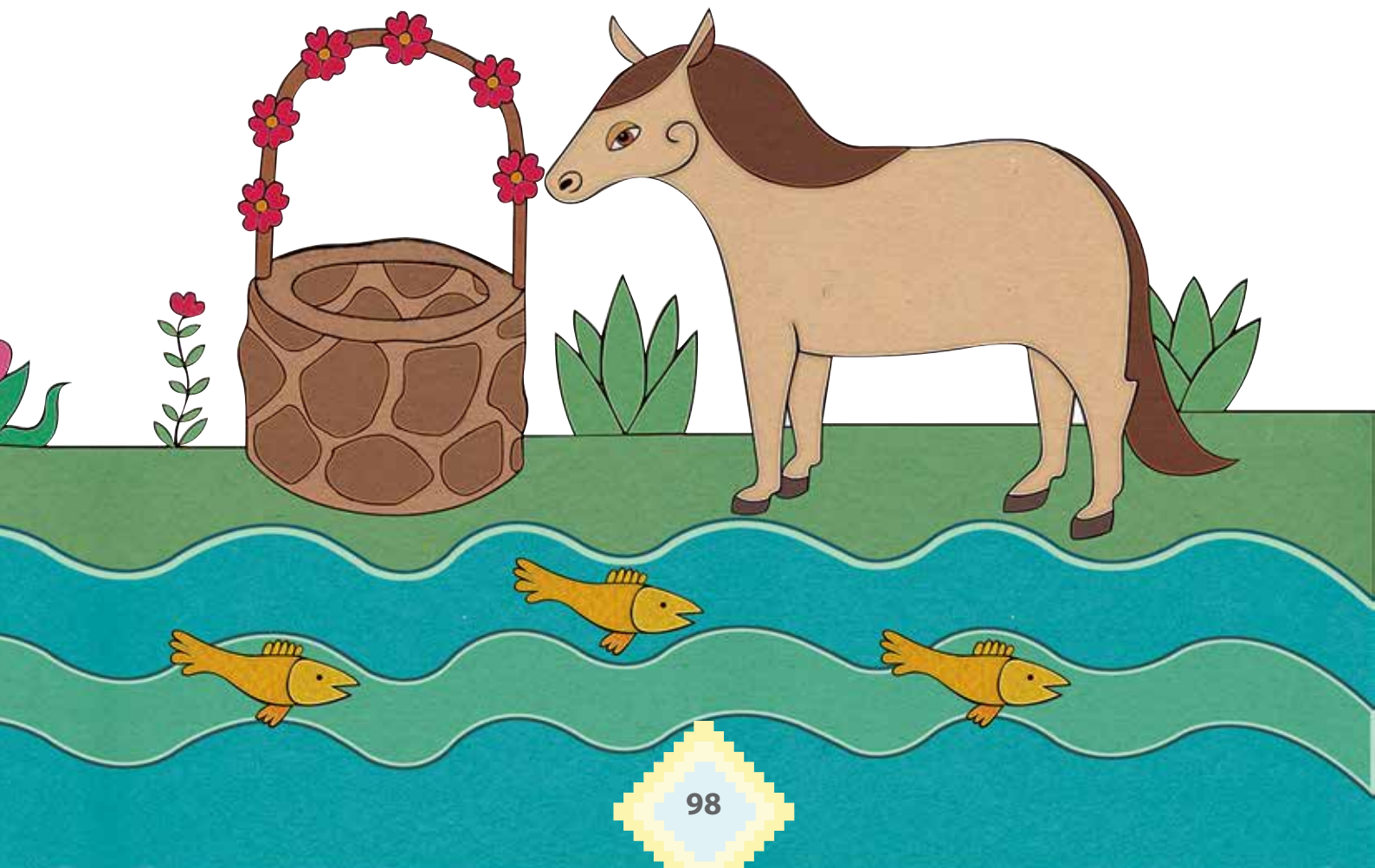
- Dä pädi xä nho hapu bä ma n'to'ti rä **tsukuä dǎ xi'i** 'ne nu tsa 'me'ä mambu.
- Dä nehe 'ne dǎ hyandi yä mfeni ja ts'edi nubu ja **tsukuä dǎ xi'i**.
- Dä man'ä 'me'ä ga'tho hma ge jatho dǎ me rä **m'mehni** 'ne ga'tho dǎ 'yo'ti.
- Dä man'ä tengu di 'to'te nu'ä o'ti, 'ne dǎ hoki xä nho rä **m'mehni** nu'ä dǎ ma n'to'ti pa dǎ hyäki.
- Dä hyandi na thühü, 'ne tengu'u, 'me'ä ni njabu nthoni a rä **tsukuä dǎ xi'i** 'ne 'na rä **m'mehni** nge dǎ nehe 'ne dǎ hyutsi wa ja rä munts'ä xekä 'mefi.
- Dä pädi xä nho hapu mahyoni yä dǎ'tohni nubu ja n'to'ti.
- Dä pädi 'ne dǎ 'yo'ti yä 'tohni **b, d, p, ' ge** munts'ä n'to'ti ge rä hña.
- Dä ma tengu'u hon'tä go ge'ä mahyoni 'na pa ngu 'na pa.
- Dä hyandi 'me'ä ga'tho hma nubu tengu'u hmantho ge 'na mi 'nan'yo hon'tä go ge'ä.

Rä hña yä hnehi

Gi hyombu ja He'mi dä hnehi rä n'to'ti *Fani dehe*
'ne ñawi ko ni mi xadiwi 'ne ni xambäte nu'u
mi 'na:

¿Tengü gä ben'ä hai?
¿'Mui tego njaxfeni ge fa'ä ni hnini?
Hekpä rä 'mede.

Gi äxhyu yä 'koi 'ne nehe ko rä mfats'i ni xambäte nu'u manya jä'i.

Asta gekua bi zo'ä bohaj dätthe, hänge'ä bi nko'tä 'yü.
Hindi pädi 'me ga o'ti ni xudī pa ga tso'te ja kua'ta hnini,
rä nzokä pa ga hok'ä ma 'tadi.

ǎHa hinga
hyandä
tsukuä dǎ xī'i?

Hina, ǎme'ä?

Ba xoni, maho
pa gi hyandi.

"Tsukuä dǎ xī'i mahyoni

Rä ngü Tsu'tabi xipa ga'tho
hnini ma pädi rä pa ga'tho
yä 'tadi ge'tho bi mothe."

ǎHa, hyandi! Nu'mu hinga
nehe, hinga pädi. Xi mi tsa.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Nja mahyoni ge xti nehe rä n'yohu nuä n'to'ti?
¿'Me rä thühü ä n'to'ti bi nehe?
¿Axxä hyandä 'nandi 'na n'to'ti ge 'naigü? ¿Hapu?
¿'Me mpefi 'na n'to'ti?

**Gi äxhyu rä tsukuä dä xi'i 'ne ñawi ko ni xambäte
'me'ä ga'tho hma jabu.**

Tsukuä dä xi'i mahyoni

Rä Nguns'tabi nge Madi yä Jä'i 'ne rä Nguns'tabi Nxadi ge Tsu'tabi Munts'ä Hnini, xi'u ga'tho yä hnini, ge hindi nja rä nxadi nubü ja yä hnini 'Mohñe, Yoto Za, Yä Tudi 'ne 'Tupozy, nge'tho yä thoa ntsedi rä 'yë nge'tho yä bi go'tä yä 'yu 'ne bi bonts'i na yä däthe.

Hindi ja yä nxadi asta ngebu bi hma ma mahon'ä, ja na nge'ä pa nsifi ga'tho nu'u to'o pa rä nxadi da 'yodé 'be'ä da hma. Rä Nguns'tabi nge Madi yä Jä'i 'ne rä Nguns'tabi Nxadi ge Tsu'tabi Munts'ä Hnini, da xi'ähu 'be'ä gi 'yothu.

Matudi Pon'tämajuäni ge Nasio bu Nsogi, 10 pa rä zäna agosto ge 2020.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

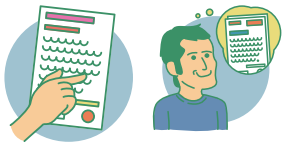
¿'Me'ä ngüs'tabi bi 'yo'ta tsukuä dä xi'i?

¿Tego ma dapi?

¿'Me ni 'me'ä ga'tho hma tsa di nu'ä dänegü?

¿Nuna 'me'ä ga'tho hma njaxfeni pa ga'tho hnini?

¿'Me'ä gi beni ge ma ä rä tsukuä dä xi'i?

Gi nehe rä tsukuä dä xi'i ko mfats'i ni xambäte ha'mindi mahyoni.

Gi thädi yä n'tani ko 'me'ä ga'tho hma yä tsukuä dä xi'i 'ne 'mefa ñawi ko ni xambäte.

¿Ha'mu nk'aspi rä 'mefi ja ngünxadi?

¿Nja di nk'aspi yä 'mefi ja ngünxadi?

¿'Me ni hnini bi nk'aspi yä 'mefi ja ngünxadi?

¿Tego u bi da nu'ä tsukuä dä xi'i?

Gi nehe yä njunahña ko rä mfats'i ni xambäte 'ne 'yo'ti ko 'na X ge'mu ma juäni o mfehni.

Njunahña	Ma juäni	Mfehni
Di nk'aspi yä nxadi ge'tho nu'ä jeya nxadi bi wadi 'ne fudi yä ntsaya.		
Rä nxadi dinja ko tengünja gemu 11 pa rä zäna agosto ge 2020.		
Rä Nguns'tabi nge Madi yä Jä'i 'ne rä Nguns'tabi Nxadi ge Tsu'tabi Munts'ä Hnini dä ün'ä 'me'ä ga'tho hma ge mahyoni.		
Rä nk'aspi yä 'mefi yä xadi ga'tho ngünxadi ge Munts'ä Hnini.		
Ga'tho u 'ne dä bädi tsedi da 'yode 'ne da hyandi xä nho ma 'nan'yo 'me'ä ga'tho hma.		

Gi nehe yä xekä mfēni ko rā mfats'i ni xambäte.

Yä 'mefi nxadi bi nk'aspi ge'tho bi mothe.

Yä 'mefi xadi bi nk'aspi ja yä 'tuhnini ge 'Mohñe, Yoto Za,
Yä Tudi 'ne 'Tupozu.

Rā Nguns'tabi nge Madi yä Jä'i 'ne rā Nguns'tabi Nxadi
ge Tsu'tabi Munts'ä Hnini bi hma.

**Gi mpefi ko rā *Munts'ä n'to'ti* rā 'to'ti yä xekä mfēni
ko yä dā dā 'tohni.**

Gi nehe yä hña ko rä mfats'i ni xambäte.

b

d

p

'

xabo

dändehē

ts'apo

'tofo

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä hña ko mfats'i ni xambäte 'ne ko'ti ko
'na nzan'ti yä 'tohni **b, d, p, '.**

zabi

madi

'meni

jadi

pozu

däpo

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä xekä mfëni ko rä mfats'i ni xambäte 'ne gi
äxhyu 'ne kaspän'teni hapu pe yä dä'tohni.

B

b

Nu'ä hnini **B**opo mahotho.

Bome k'ama kode.

D

d

Nuna nxü'tuhni **D**oni pa ngünxadi.

Dinja 'tëndäni 'mu rä ngopa nu'ä Hñe'tho.

P

p

Nu'mu nonxi gä ma **P**on'tämajuäni.

Nu'u yä n'yohu bi ma. **P**ege nu'ä bome ge bi ma njuki
ja fani thotho ma dätshme.

Ja ma hña 'me, ñuhu Xäntho, rä 'to'ti ' (nguts'i) 'naigü ko yä dä'tohni o yä 'tu'tohni.

Nu'mu ' (nguts'i) pa n'to'ti 'mu ni mudi rä njunahña ge m'mefa 'na 'mai, ja yä thühü yä jä'i o thühü yä hai, nu'ä 'to'ti di teni dä 'to'ti ko dä'tohni. **Nguna:**

- **'Nandi** 'na jä'i bi ma M'onda.
- Ma njäm'mu da hyandä 'na pahnibome mahotho. **'Me'ä** ga'tho ni pahni mi jabu.

Gi mpefi ko rä Munts'ä n'to'ti rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'to'ni.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä 'me ga'tho hma ni hyä yä tsukuä dä xi'i?

¿Tego pëmbi?

¿Tego di hekpe?

¿Nja gi ëk'ëi ge nu'ä 'me'ä ga'tho hma pa ma da ngü'ä 'ne ngä 'nan'yo?

Gi 'yo'tä ko yä mfats'i ni xambäte ¿'me'ä ga'tho hma
jabu ja rä tsukuä dä xi'i?

Gi nehe ko ra mfats'i ni xambäte rä 'me'ä ga'tho hma
'ne ñawi.

Jatho gi mbëni...

Rä **tsukuä dä xi'i** ja 'na n'to'ti tego u'na nzenwa, sifi o da
'yode rä jä'i ja'ä 'me oni'yü.

Rä **tsukuä dä xi'i** 'membi xangü yä jä'i 'ne ma rä thühü rä
dänegü o jä'i tego dä 'yo'te 'ne di hekpe.

'Na **tsukuä dä xi'i** nzami dinja 'me'ä ga'tho hma:

- **Hmepia tsukuä.** Thühü 'ne 'koi rä dānegü 'ne jä'i ge hekpa tsukuä dǎ xī'i.
- **N'to'ti o 'me'ä ga'tho hma dǎ 'to'te.** Nzenwa ma pēmbi ga'tho jä'i ja hnini ko rä 'me'ä ga'tho hma.
- **Rä pa.** Pa dǎ 'tüdi yä 'me'ä ga'tho hma. Rä pa nzāmi dǎ ma hapu, pa, zāna 'ne jeya.

Gi nehe ko mfats'i ni xambäte 'ne 'nambä 'yü yä me'ä thogi nubu mahyoni rä tsukuä dǎ xī'i.

1. Rä ngunxadi primaria xip'ä ga'tho yä ta yä 'tuhni ge nu'ä 'mefi njaki di nja pa ni hyäto pa.
2. Rä Däs'tabi Nkua'tahnini ge Wewetla 'ne da bēmbi rä 'tixu ge dǎ thopu nkua'ta hnini nu'mu dǎ mengä ja ngünxadi.
3. Rä Dānegu 'Yotäte nepe dǎ bādi ga'tho jä'i ge ni Ntsahni Xekāhai ge M'mihi di nja nubu tai hnini.
4. Dora 'ne da hyüts'i rä thühü ga'tho yä 'tuhni pa da bādi hangü yä he'mi da 'yadi.
5. Tego ni 'me'to pä yä Ngo Nijä 'ne dǎ xipia jä'i tengü bu di nts'üpi ja rä ngo nuna jeya.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

Gi nehe ko mfats'i ni xambäte 'ne ñawi 'me'ä
thogi ja yä 'koi.

¿Meni 'yo'ä batea, me?

Ge'ä tengü'ä m'meni ma
meti hu, jä ge fonthaido
o za ke'tä pena bazu, pege
oto rä nsitädehe.

¿Me gä uni?

'Nandi dä hyandä 'na
pahribome mahotho.
Mi 'taxi 'ne mi ma yä
'yepahni, mi ja yä
k'axtädöni ja rä wakode.

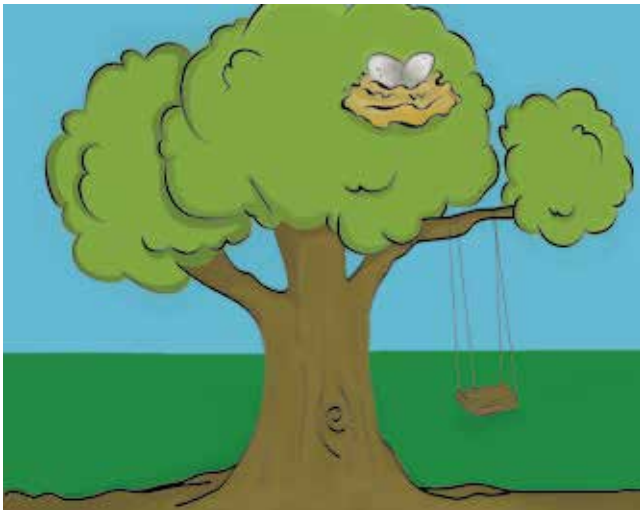
¿Xk'ä han'tä ma
'yo? Rä däbazu 'ne
rä kuju 'tafi'tatsa.
Xän pothi rä da
n'ñei.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me ɔ'tiä jä'i? ¿Hapu 'múi? ¿'Me ma?
 ¿Nja mahyoni dä hma hon'tä go ge'ä?
 ¿Hapu xkä thogi gi ma tengü'u yä hon'tä go ge'ä o yä
 zu'uë?

**Gi hyandi, huahni 'ne ñahni 'meni 'yo'ä ge nuya hon'tä
 go ge'ä ngüya.**

Gi 'yode 'ne ñawi ko ni xambäte nu'ä 'me'ä ga'tho hma jawa.

Jatho gi mbëni...

Ja gi o'te 'ne gi ode 'na **hma tengü ä** ge **hön'tä go ge'ä**. Pa gi ma tengü'ä hön'tä go ge'ä tsä gi hyandi xä nho pa dä za gi ts'uhoki 'na ngu'n a yä ma tengü'ä.

Nu'mu gi ma tengü'ä, tsä gi ma 'ne thoki nguna:

- ¿'Me ni hön'tä go ge'ä **me'ä** o 'me'ä rä thühü?
- ¿Hapu ni 'yo'ä **mpefi**?
- ¿'Me ni **xeki** ja?
- ¿**Tengü'ä**? Xänoho, nzidengu, 'me ni kuhu, xanxidi o xan'ädi, yuni, xan'ü, 'ne u mi 'na.
- ¿'Me ko ge'ä bi **'to'te**?
- ¿Hapu pa **ma japi**?
- ¿Hapu pa **njapi** o 'nabu hön'tä go ge'ä?

Nu'ä ma tengü'ä ge hön'tä go ge'ä pa nthoni ja 'na mi 'nan'yo 'me'ä thogi: pa da 'te'ti da ma nthoki ge 'na hön'tä go ge'ä; pa dama huahni; pa dahma 'na hön'tä go ge'ä maske hindi pähmu 'me rá thühü; pa da nsifi o sipi ge 'na hön'tä go ge'ä ge njo ngi pädi, pa da ma nthoki yä pädixä, 'ne u mi 'na.

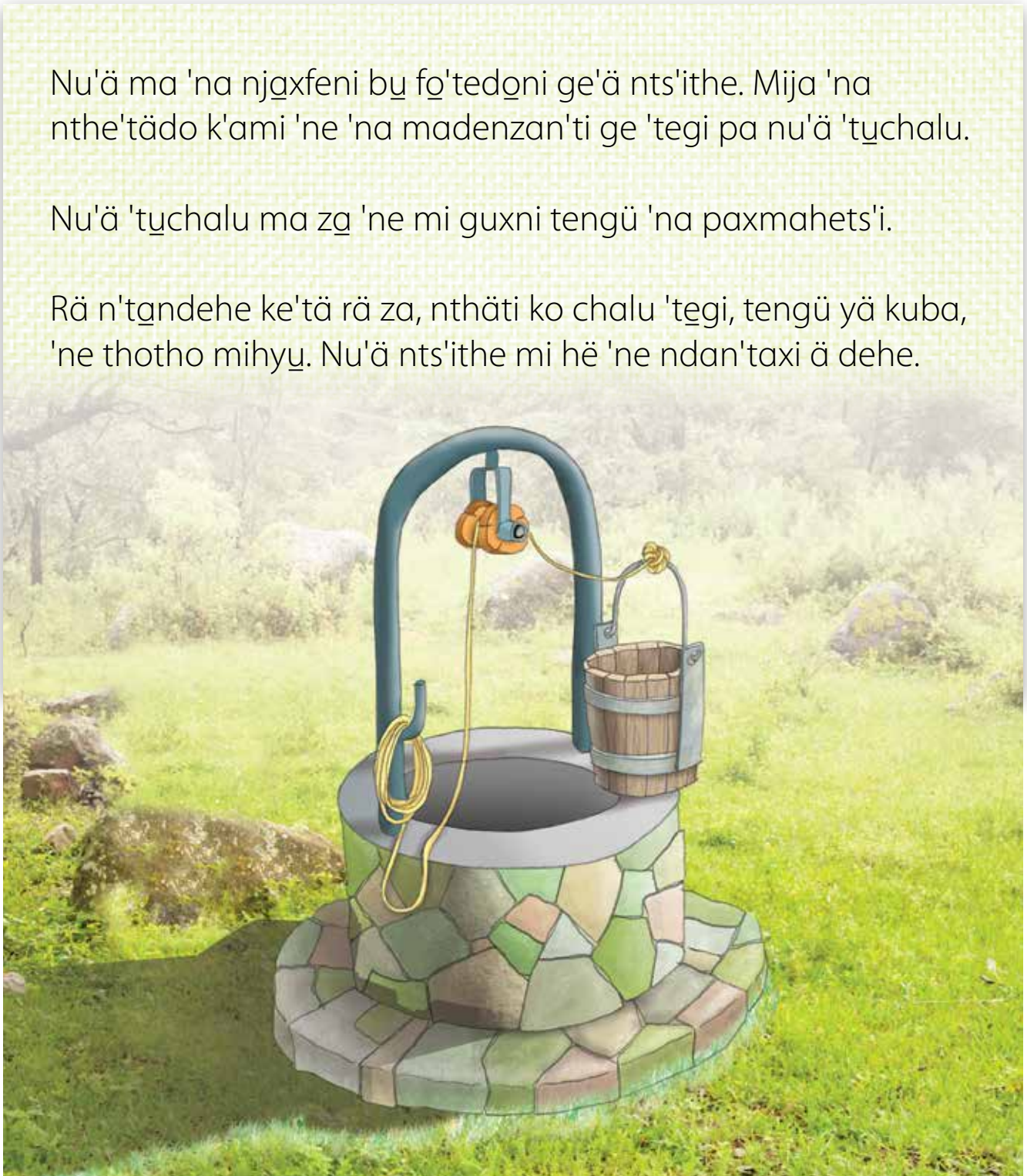

Gi 'yode rä hma tengü'ä ge dä 'yo'ta ni xambäte.

Nu'ä ma 'na njaxfeni bu fo'tedoni ge'ä nts'ithe. Mija 'na nthe'tädo k'ami 'ne 'na madenzan'ti ge 'tegi pa nu'ä 'tuchalu.

Nu'ä 'tuchalu ma za 'ne mi guxni tengü 'na paxmahets'i.

Rä n'tandehe ke'tä rä za, nthäti ko chalu 'tegi, tengü yä kuba, 'ne thotho mihyü. Nu'ä nts'ithe mi hä 'ne ndan'taxi ä dehe.

**Gi huanhni 'ne hyandi xä nho yä hön'tä go
ge'ä, ko mfats'i ni xambäte yä ma tengü'ä 'ne
nhekpawi.**

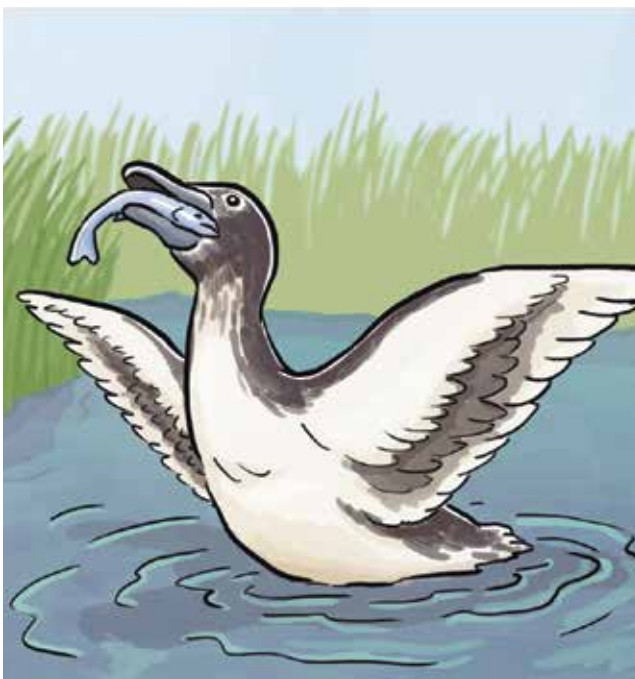
Hogäja nu'ä 'me'ä ga'tho hma ge gi uni ge yä hön'tä go
ge'ä.

Q'tua ni hön'tä go ge'ä.

Gi ma tengü'ü yǎ zu'uë.

Gi 'yode 'ne ñawi ko ni xambäte nu'ä 'me'ä ga'tho hma jawa.

Jatho gi mbëni...

Pa gi **hma tengü'ä rä zu'uë** gehna ga ma:

- ¿'Me ni zu'uë ä o 'me rä thühü?
- ¿Tengü'ä?
- ¿Tengü ä zu'uë?
- ¿'Me ä tsi?
- ¿Tengü ni n'yo?
- ¿Hapu 'mui?

Gi 'yode rä hma tengü'ä rä zu'uë dä ma ni xambäte.

'Na 'yo xa noho ge rá thühü
Oso. Xa mpothi rá xi 'ne xa ngü.
Xa noho yá wa 'ne xa nzaki. Xa
ma yá zagü 'ne rä ne. Nubu ja
rä ña ja 'na mu'yo ge xa n'taxi.
Ni hyä 'na nthebe ge k'ami. Di
ho da za gni.

Gi hoki 'ne 'yode gi ma tengü'ä hön'tä go ge'ä 'ne zu'uë.

Q'tua ni hön'tä go ge'ä.

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

Gi äxhyu xä nho yä 'koi 'ne o'ti'ä ma tengü'ä hon'tä go ge'ä 'ne zu'uë.

Gi ñawi ko mfats'i ni xambäte tengü bu di 'to'tiä ma tengü'ä ge hon'tä go ge'ä 'ne yä zu'uë.

**Gi ñawi 'ne 'yomfëni nu'ä gá pädi pa gi ma
tengü'ä 'me ga'tho ja 'ne yä zü'uë.**

¿A bi hogi nu bu gi 'yo'tä 'na hma tengü'ä ge
hon'tagoge'ä 'ne yä zu'uë?

¿Ha nja gi ena ge bi hogi ni hma tengu'ä? ¿'Me'ä bi
hogi?

¿Nda'ä ni 'yomfëni ge gi 'yo'te pa gi hogi ni xadi nu'mu
si'i hma tengu'ä hon'tä go ge'ä 'ne yä zu'uë?

**Gi hyandi xä nho yä 'koi 'ne ode rä hnehi ä ni
xambäte ge 'me ma yä jä'i.**

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Nja nu'ä bome nts'edi bi 'yo'tä n'to'ti?

¿'Me'ä rä thühü ä n'to'ti bi 'yo'ti?

¿Axxä hyandä 'nandi 'na n'to'ti ge 'naigü? ¿Hapu?

¿Hapu mahyoni na n'to'ti?

Gi nehe rä m'mehni ko rä mfats'i ni xambäte.

15 pa rä zäna agosto ge 2020.

Tsu:

Da ma ga nubu ja rä ngunxadi rä Jabie, na rä muntsi pa japä ma hmëpia nubu ja rä boleta. Ga tsoka bu ja rä mexa nuyu ni 'yëthi, hingi pumbeni ni tsi nge'tho na ntsegi rä pa gi juadi. Gi mbeni ge nu rä h'yothäte bi ma nge jawa gni tsi:

1. Nu'bu bi zu'ä 9:00 xudi, gi tsi 'na n'tats'i rä jarabe xä ntheni pa ge'ä ni thehe.
2. Nu'bu bi zu'ä 11:00 xudi gi korpu made baso rä dehe 'ne 'na 'yëthi xa nk'axti, gi tomi da mun'ti 'ne gi tsi ga'tho ä rä dehe.

Hinda tho'ä rä 'yëthi gi tsi. Gä tsoka nu'bu bi zon'ä rä ora rä ntsihme 'ne ja ä gä tanga bu ja rä tai pa gä tsihmehu ga'tho.

Ni 'beto, Laura.

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

Gi thädi yä n'tani ko rä mfats'i ni xambäte.

¿'Me ni 'me'ä ga'tho hma ni hyä?

¿Hapu ja 'na ngu'na 'me'ä ga'tho hma?

¿Tengu'ä rä 'me'ä ga'tho hma rä nzenwa?

Gi 'yo'tä ko 'na **x** rä 'me'ä ga'tho hma ja ge gi pädi ge
hingi tsa da 'yo'tä m'medi ja m'mehni.

rä pa

ni jeya

hapu gi pefi

nzenwa

hmepia

rä thühü
tego dā 'tuni

u'ti

'yete

thühü tego
pehni

m'mehni

Gi ñawi ko ni xambäte nu'u ni nthädi.

Gi nehe rä n'to'ti ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ñawi ha 'mindi mahyoni.

Jatho gi mbëni...

'Na **m'mehni** ge'ä 'na n'to'ti ge ts'otpä 'na jä'i o yä jä'i padä badi 'na nzenwa ge nts'edithe.

Nubu 'na **m'mehni** hindä 'yo'ta m'medi 'me'ä ga'tho hma:

- **Tego pehni.** Thühü ä jä'i o'tä m'mehni.
- **Tego dä 'membi.** Thühü ä jä'i tego dä ts'okpä m'mehni.
- **Nzenwa.** N'to'ti ge ma 'me hne dä xifi.
- **Rä pa.** Rä pa 'men'ä m'mehni.

Ja 'nandi, ke'tä mahyoni dä thüspa 'me ni ora ts'o'ä m'mehni.

Yä m'mehni 'to'te nu'mu 'na jä'i 'ne dä pembä hña 'na jä'i hingi tsä dä nuse; numu hindi nehu gä pumbeniju 'na nzenwa; o nu'mu di nehu ge dä badi xänguts'u yä jä'i.

Gi hyüspä ko rä mfats'i ni xambäte nu'ä yá thühü yä xeki
rä m'mehni, hapu ja nu'ä 'me'ä ga'tho hma.

Tego dǎ 'mēmbi	Nzenwa	Tego pehni	Rä pa
-------------------	--------	------------	-------

15 pa rä zǎna agosto ge 2020.

Tsu:

Da ma ga nubu ja rä ngunxadi rä Jabie, na rä muntsi
pa japä ma hmēpia nubu ja rä boleta. Ga tsoka bu ja
rä mexa nuyu ni 'yēthi, hingi pumbeni ni tsi nge'tho na
ntsegi rä pa gi juadi. Gi mbeni ge nu rä h'yothäte bi ma
nge jawa gni tsi:

1. Nu'bu bi zu'ä 9:00 xudi, gi tsi 'na n'tats'i rä jarabe xä
ntheni pa ge'ä ni thehe.
2. Nu'bu bi zu'ä 11:00 xudi gi korpu made baso rä dehe
'ne 'na 'yēthi xa nk'axti, gi tomi da mun'ti 'ne gi tsi
ga'tho ä rä dehe.

Hinda tho'ä rä 'yēthi gi tsi. Gä tsoka nu'bu bi zon'ä rä
ora rä ntsihme 'ne ja ä gä tanga bu ja rä tai pa gä
tsihmehu ga'tho.

Ni 'beto, Laura.

Gi nehe nuyä 'me'ä thogi ko rä mfats'i ni xambäte.

Tsedi gi ma M'bitho 'ne xi gi pädi ge mahyoni gi hyäx'ä 'na do'yo bu ni ngü 'ne thëña ja rä ngü ni njungangü. Gi hyäspä 'na m'mehni 'na ma meni pa dä hyäspä rä te'ti bi 'ya'i ni mi njungangü.

Gi 'yo'tä ko rä mfats'i ni xambäte rä 'me'ä ga'tho hma ge dä me rä m'mehni.

Tego dä 'membi:

Rä pa:

Mfeni pa nzenwa:

-

-

-

-

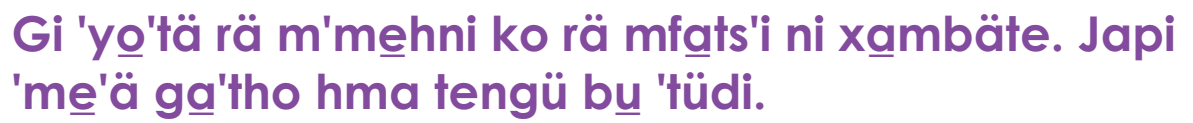

-

Tego pehni:

This image shows a single page from a notebook. It features a light cream-colored background. A vertical red line runs down the left side, creating a narrow margin. The rest of the page is filled with horizontal blue lines, spaced evenly apart. The corners of the page are rounded. There is no handwriting or other markings on the page.

- Gi ho'kä ni m'mehni ge'mu ja nts'edi.**

This image shows a single page from a notebook. It features a series of evenly spaced horizontal blue lines across its surface. A single vertical red line runs down the left side, creating a narrow margin. The paper has rounded corners at the top right and bottom right. There are no markings or text on the page.

Gi nehe yä hña 'ne 'yo'ti 'na xekä mfeni ko ge'ü. Gi hyandi xä nho tengü'ä.

tuhu

ngü

Xua bä pengä rä ngü pa dä zi rä tuhu.

ngünxadi

yä 'yëthi

tsihme

ni we

'tegi'mefi

manjo'o i

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi huadi yä hña ko yä 'to'ti di 'medi.

dä ___ uni **p**

ga___o **b**

xi___yo **'**

'tu ___o **d**

n___tëxña **p, '**

Gi 'yu'ti ko ni minxadiwi 'ne hyandi ge yä 'to'ti ma hoki xä nho bu dima.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä hña 'ne hyaka rä thühü 'na
ngu'na 'koi.

tsibi

mpa

gädo

ne'we

Gi hyëti nu'ä gä hñaki ko yä hña jabu ja nko'ti.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dǎ dǎ 'tohni.

Gi pehni ko 'na 'yü mathogi ko rä m'mehni ge kohmi.

'Me'ä thogi

Jairo bi mengi ja
rä ngü mi ëhë ja
ngünxadi, pe nubu
himi 'mupu yä ta.

Xuxe bi ma ja rä
ngü Bedu, xta hyä
rä tegi'mefi xta ma
hmipi, pe himbi dïni.

M'mehni

11 pa rä zäna agosto ge 2020.

Bedu:

Dä ëkua ja ni ngü paxka häts'ä
tegimefi pe hingi 'mupu. Ga
penga ni xüdi.

Xuxe

10 pa rä zäna abri ge 2020.

Jairo:

Dä me'me ja rä ngü ni 'we
ge'tho bi xikme xka nts'ihme
'me, tsuk'me bu.

Ni 'ta

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Hapu me'ä thogi gi 'yo'ti 'na m'mehni?

Gi hyēti yoho yǎ n'to'ti.

Tsukuä dǎ xi'i mahyoni

Rǎ Nguns'tabi nge Mgdi yǎ Jǎ'i 'ne rǎ Nguns'tabi Nxqdi ge Tsu'tabi Munts'ǎ Hnini, xi'u gǎ'tho yǎ hnini, ge hindi nja rǎ nxqdi nubu ja yǎ hnini 'Mohñe, Yoto Za, Yǎ Tudi 'ne 'Tupozy, nge'tho yǎ thoa ntsedi rǎ 'yē nge'tho yǎ bi go'tǎ yǎ 'yu 'ne bi bonts'i na yǎ dǎthe.

Hindi ja yǎ nxqdi asta ngeby bi hma ma mahon'ǎ, ja na nge'ǎ pa nsifi gǎ'tho nu'u to'o pa rǎ nxqdi da 'yodé 'be'ǎ da hma. Rǎ Nguns'tabi nge Mgdi yǎ Jǎ'i 'ne rǎ Nguns'tabi Nxqdi ge Tsu'tabi Munts'ǎ Hnini, da xi'ǎhu 'be'ǎ gi 'yothu.

Matydi Pon'támajuǎni ge Nasio by Nsogi, 10 pa rǎ zǎna agosto ge 2020.

15 pa rǎ zǎna agosto ge 2020.

Tsu:

Da ma ga nubu ja rǎ ngunxadi rǎ Jabie, na rǎ muntsi pa japǎ ma hmēpia nubu ja rǎ boleta. Ga tsoka bu ja rǎ mexa nuyu ni 'yēthi, hingi pumbeni ni tsi nge'tho na ntsegi rǎ pa gi juadi. Gi mbeni ge nu rǎ h'yothǎte bi ma nge jawa gni tsi:

1. Nu'bu bi zu'ǎ 9:00 xudi, gi tsi 'na n'tats'i rǎ jarabe xǎ ntheni pa ge'ǎ ni thehe.
2. Nu'bu bi zu'ǎ 11:00 xudi gi korpu made baso rǎ dehe 'ne 'na 'yēthi xa nk'axti, gi tomi da mun'ti 'ne gi tsi gǎ'tho ǎ rǎ dehe.

Hinda tho'ǎ rǎ 'yēthi gi tsi. Gǎ tsoka nu'bu bi zon'ǎ rǎ ora rǎ ntsihme 'ne ja ǎ gǎ tanga bu ja rǎ tai pa gǎ tsihmehu gǎ'tho.

Ni 'beto, Laura.

Tsukuä dǎ xi'i

M'mehni

Gi ñawi ko ni xambäte yǎ nthädi.

¿'Me'ǎ ni n'to'ti yu?

¿'Me'ǎ rá thühü 'nangü 'na?

¿'Me'ǎ gǎ hyets'i?

¿'Me'ǎ potkähü 'nangu 'na?

Nu'ä dä pädi

Gi nehe 'ne gi kaspan'teni 'me'ä gi 'yo'te 'ne gi thädi
'me 'ta'i 'nangun'na u.

1. Gi 'yo'ti ní thühü 'ne ni nzoxthühü.

---

2. Gi hyüspä rá thühü hyü jä'i gi pädi.

---

3. Gi hyüspä rá thühü hyü yä hnini ge gi ho o gepu
xkä ma.

---

4. Gi ma tengü'ä 'na ni mi nxadiwi.

---

5. Gi 'yo'tä ko 'na x yä xekä mfëni ge ma 'me gi o'te nu'mu gi 'ne gi pädi 'me ma 'na n'to'ti ante gi nehe.

Mutho di nehe ga'tho ä n'to'ti.	
Di hyandi xä nho yä 'me'to thühü 'ne yä 'koi.	
Di n'gni 'me'ä ma ä n'to'ti.	
Di äspä rä hmi 'ne rä hyohmi rä n'to'ti.	
Di hyandi xä nho tengü ma hoki rä 'me'ä ga'tho hma ja rä n'to'ti.	
Di nehe nts'edi asta nu'mu di tsona hapu ja 'na ntots'e 'ne di ña'me ko ma xambäte 'me'ä ga'tho ma.	

6. Gi äxhyu rä n'tu'ti 'ne thä'u yä n'tani.

N'tu'ti ge 'me'ä da thai

5 muza hingi tä 'ne xanoho

2 'tumu

3 xamu

4 peni

3 xä 'tä

3 manxa xanoho

1 hña axuxi

2 denxi

10 kilo ge de thä |

1 kilo ge ju

1 kilo ge 'tax'tafi

2 kilo ge aró

Nambä'yü nu'ä di thewi 'ne ma hangü mi xeki ma heke rä n'to'ti.

a) 'Me'to thühü
'ne hmepia

ä) 'Me'to thühü,
hangü 'ne
'me ma

ä) 'Me'to
thühü 'ne
rä müi

Nu'mu rä n'tu'ti oto 'me'to thühü, ǀ'me ma 'na rä thühü
xki hüs*pi*?

N'tu'ti ge:

ǀNja mahyoni dǎ thüspä rä 'me'to thühü?

ǀNja 'to'tiä n'tu'ti?

---

7. Gi nehe 'ne kaspän'teni rä tsukuä dä xi'i.

Tsukuä dä xi'i mahyoni

Rä Nguns'tabi nge Madi yä Jä'i 'ne rä Nguns'tabi Nxadi ge Tsu'tabi Munts'ä Hnini, xi'u gä'tho yä hnini, ge hindi nja rä nxadi nubü ja yä hnini 'Mohñe, Yoto Za, Yä Tudi 'ne 'Tupozy, nge'tho yä thoa ntsedi rä 'yë nge'tho yä bi go'tä yä 'yu 'ne bi bonts'i na yä dätthe.

Hindi ja yä nxadi asta ngebu bi hma ma mahon'ä, ja na nge'ä pa nsifi gä'tho nu'u to'o pa rä nxadi da 'yodé 'be'ä da hma. Rä Nguns'tabi nge Madi yä Jä'i 'ne rä Nguns'tabi Nxadi ge Tsu'tabi Munts'ä Hnini, da xi'ähu 'be'ä gi 'yothu.

Matudi Pon'tämajuäni ge Nasio by Nsogi, 10 pa rä zäna agosto ge 2020.

Q'tä 'me'ä gä'tho hma 'tä'i.

¿Hapu 'ne njä'mu bi 'tu'ta tsukuä dä xi'i?

¿Asta hä'mu da 'ma nk'ats'i yä xadi?

---

8. Gi pehni ko 'na 'yü rä thühü rä n'to'ti 'ne japu pe 'nangu'na.

N'tu'ti

'Na n'to'ti hingi noho nubu ma
'na m'mehni ja 'na jä'i. Nuu rä
mpewi ge'ä: tego pehni, tego dǎ
'membi, nzenwa 'ne rä pa.

Kua'tǎ thühü

'Na n'to'ti hapu pa 'to'ti
manjuäntho 'nami'na'yo
nzenwa. Nuna n'to'ti
manjuantho tsgni pa dǎ 'tudi
'me'ä gg'tho hma tengü bu da
ma nthoni.

M'mehni

'Na n'to'ti go di tihmu ja yǎ
panjoni o xito me'ä di tgnhmu.
Tsgni ge di uni 'me'ä gg'tho
hma mahyoni tego tgi.

9. Gi nehe rä n'to'ti 'ne 'yo'ti nu'ä 'tai.

'Na 'ta tsedi dä xipä rä 'tixü ge da ma ja Ngü 'Yothe pa dä
hyä 'na 'yëthi ge himbi 'tüni. Mahyoni ge rä 'tixü dä mats'i
ge da 'win'u yä ts'udi.

'Yo'ti 'me'ä ga'tho hma ge ngi tsa da o'tam'medi ja rä
m'mehni.

'Yo'ti 'na m'mehni.

10. Gi hyüspä yä 'tohni ge xkā pädi ge ni munts'ä
n'to'ti.

11. Gi 'yo'tä yoho yä xēkā mfēni ko yä hña ja ninga'ti.

ngü

'yo

---

12. Gi 'yo'tä yoho yä hña pa 'nangu 'na yä 'tohni jawa.

a	e	ï
o	u	g
k	b	'

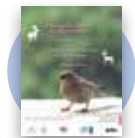

Munts'ä xekä 'mefi 4

Nu'mu bi jua'ä yä munts'ä xekä 'mefi, rä 'tun'yohu 'ne rä dǎjä'i:

- Dä pädi xä nho nu'ä tsa 'me'ä ga'tho hma mambu ja **tsukuä ge ma 'me'ä di nja** na nge'u yä 'koi 'ne rä nehe yä thühü.
- Dä nehe 'ne di ñahni yä mfeni ja ts'edi nubu ja rä **tsukuä ge ma 'me'ä di nja**.
- Dä hyandi 'na mi 'nan'yo 'me'ä mahyoni ge me'ä ga'tho hma pa dä ma n'to'ti na **tsukuä ge ma 'me 'ma**.
- Dä 'yo'ti, dä 'yäts'i 'ne dä hyoki xä nho **tsukuä ge ma 'me 'ma** nge 'na mi 'nan'yo hne dä 'to'te.
- Dä hyandi na thühü, 'ne tengu'u, 'me'ä ni njabu nthoni a rä **tsukuä ge ma 'me'ä di nja** 'ne 'na rä **tsukuä ge ma 'me 'ma** nge dä nehe 'ne dä hyutsi wa ja rä munts'ä xekä 'mefi.
- Dä pädi xä nho hapu mahyoni yä dä'tohni nubu ja n'to'ti.
- Dä pädi 'ne dä 'yo'ti yä 'tohni **f, m, n, ñ** ge munts'ä n'to'ti ge rä hña.
- Dä ma tengu'u yä xeki'u rá hnini 'ne 'me'ä ga'tho jabu.
- Dä hyandi yä xeki hai pa dä ma tengu'u nu'mu dä 'yode.

Rä hña yä hnehi

Gi hyombu ja He'mi dä hnehi rä n'to'ti Tego ja ts'edi pa nangeka. Ma m'mui 'ne 'mefa ñawi ko ni mi xadiwi 'ne ni xambäte, nu'u mi 'na:

¿Hangü yä jä'i ge meni ñabu ja n'to'ti?, ¿tego'u?
¿Handä'ä ge'u rä nhogajä'i rä ta 'ne rä me ge manwa ä bome bi 'yo'tä n'to'ti?
¿Tengü tsä dä ma tengü'ä 'na ngu'na yä kü?
Ñawi ¿tengü u 'na ngu'na u yä jä'i ge ní meni?

Gi äxhyu yä 'koi 'ne nehe ko mfats'i ni xambäte
'me ma u yä jä'i.

ǎYä gǎ hyandi
'me ma?

Ge gi mhansü,
ja, ja.

Gi thede, ǎgi
pädi 'me ni
'yo'ä?

Hina, dǎ
hyandä 'na
nubu Ngü
'Yothe.

'Me ga tsohmu
gǎ homhmu.

Ge'ä, pa gǎ
pähmu.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me rä thühü ä n'to'ti kuatpu ja za?
¿A_xkä hyandä 'nandi 'na n'to'ti ge 'naigü? ¿Hapu?
¿'Me ma u yä n'to'ti xkä hyandi?
¿'Me'ä pe u yä n'to'ti?

Gi hyon'ä tsukuä
ge ma 'me'ä di nja
¿Chikun 'me'ä...?
¡Chikungunya! ja Dä
xi'to, gi äxhyu yä 'koi
'ne nehe yä thühü 'ne
'tu thühü ko mfats'i ni
xambäte.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me ni 'koi ni hyä 'ne 'me xi'i?
¿'Me ma'na tsä dä mambu?
¿Tengü gi mbeni ge dä ma mahoki nuä 'me'ä ga'tho
hma?
¿Ge 'me'ä ts'a da hma nu'na tsukuä ge ma 'me'ä
di nja?

Gi nehe rä tsukuä ge ma 'me'ä di nja ko mfats'i ni
xambäte ha 'mindi mahyoni.

Gi pehni ko 'na 'yü yä xeka mfeni ge juatä 'me'ä
ga'tho hma ja tsukuä ge ma 'me'ä di nja, gi
hyändi tengü na.

Ge'ä 'na nhyëni
ge...

däpa xänhëtsi.

'Na tengü pa
hindi hyëtsi ge
Chikungunya
gehna:

ko rä m'mihi yä 'uë
di 'nats'i.

Rä 'tuzu'wë ge
o'tä nhyëni di
'natsi ge'mu...

hingi hëi di 'natsi.

Tengü bu di mudi
ko gehna hyëni
gehna:

kom'ni yuni 'ne ni
xinthe pa hindä
mi'i.

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

**Gi thädi yä n'tani ko 'me'ä ga'tho hma ja tsukuä ge ma
'me'ä di nja.**

Gi 'yo'ti 'me thogi nu'mu 'na jä'i mi'ä 'na 'uë ni hyä
nhyëni.

Gi 'yo'ti yoho 'me tsa gi 'yo'te pa hingi hembä rä
Chikungunya.

Gi 'yo'ti tengü bu di fädi ge'mu hembä nhyëni ge
Chikungunya.

Gi nehe yä xekä mfëni ko rä mfats'i ni xambäte.

Pa hingi nhyëni, 'yenyä
ts'othe.

'Na tengü bu di mudi
ge'mu xan'u ja rä
n'të'tädo'yo.

Pa gi pädi ge gi hyëni,
tsedi gi ma ja Ngü 'Yothe.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä xekä mfeni 'ne yä hña ko rä mfats'i ni xambäte 'ne 'yo'ti nubu tsa nu'ä hña ge juati xä nho yä 'yomfeni.

m'mihi

nhyëni

Rä dä pa *Chikungunya* ge'ä 'na _____.

nzabi

pa dä dits'i

Rä _____ ge'ä tengü bu di mudi ä nhyëni.

hyëts'i

m'mihi

Rä nhyëni di hiëtsi ko rä _____ 'na 'uë.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä xekä mfēni ko rä mfäts'i ni xämbäte
'ne gi ko'ti ko 'na nzan'ti yä 'tohni.

f

Ja rä 'mefi gepu muxkä rä mboho.

m

Nu'ä nhyēni *Chikungunya* ni mudi ko
rä m'mihi yä 'mo'uē.

ñ

Yä ja'i pädi di n'**ñ**a nanjuantho.

n

Pa hindä zu rä 'yets'i, yä jä'i dä go'ma
yuni 'ne yä xinthe pandä m'mihi.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä* n'to'ti rä 'to'ti yä xekä mfēni
ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä xekä mfëni ko rä mfats'i ni xambäte 'ne gi
äxhyu 'ne kaspän'teni hapu pe yä dä'tohni.

F

f

Rä n'yohu **F**añu di ho di ntühü.

Nuna nhyëni *Chikungunya* xä nhëi. **F**udi ko däpa
xä nhëts'i.

M

m

Nu'mu mbëhë ga ma **M**'onda.

Mande dä ma huähï.

N

n

'Na bǎtsi bi ñawi ko 'na rá 'meni.

Rä 'tixü **N**ikola pa ngünxadi.

Ñ

ñ

Ñuhu Xäntho ge'ä ma hña.

Nu'ä ñamfo xängü jä'i ña. **Ñ**uhu hingi 'mete.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

Gi 'yo'tä ko rä mfats'i ni xambäte nu'ä gi pädi ge
'na tsukuä ge ma 'me'ä di nja.

¿Tengü u yä tsukuä ge ma 'me di nja?

¿'Me ni 'me'ä ga'tho hma ja?

¿Tengü bu ni nja 'me'ä ga'tho hma ja rä tsukuä ge ma
'me'ä di nja?

Gi nehe ko rä mfats'i ni xambäte nuna 'me'ä ga'tho hma 'ne ñawi.

Jatho gi mbëni...

Rä **tsukuä ge ma 'me'ä di nja** 'na n'to'ti ge di mfats'i ko rä 'koi 'ne yä hña pa da fädi 'me'ä ga'tho hma njaxfeni o dä 'to'te ma 'na xanoho nu'u yä mpädi yä jä'i.

Rä **tsukuä ge ma 'me'ä di nja** o'te ge 'me'ä ga'tho hma da zoni pa xangü yä jä'i 'ne pa ma kuati japu tsa dä hyandi ga'tho.

Rä **tsukuä ge ma 'me'ä di nja:**

- Huahni xä nho 'me hma.
- Ha 'na me'to thühü.
- Ha 'me'ä ga'tho hma 'ma 'na njaxfeni.
- Ha yä 'koi ge hombi ko 'me hma ge tsukuä ge ma 'me'ä di nja 'ne ke'tä nu'ä 'me'ä ga'tho hma.
- Pefi 'naxmage'tä yä 'to'ti pa di uni 'me'ä ga'tho hma ge njaxfeni.
- Hoki rä 'me'ä ga'tho hma tengü bu gi 'ne.
- Ma habu nu'ä 'me'ä ga'tho hma.

Gi nehe yä njunahña ko mfats'i ni xambäte 'ne o'tä ko 'na x ge'mu ma juäni o mfehni.

Njunahña	Ma juäni	Mfehni
Rä tsukuä ge ma 'me'ä di nja oto yä 'koi.		
Rä tsukuä ge ma 'me'ä di nja pe 'me'ä ga'tho yä 'to'ti pa mfädi xä nho 'me'ä ga'tho hma.		
Yä 'koi 'nakju 'me'ä ga'tho hma.		
Ma wänts'i 'me ga'tho mambu.		
Ja 'na 'me'to thühü.		
Yä kuhu 'ne yä noho u yä 'to'ti xä 'to'te pa da hyandi yä jä'i.		

Gi ko'ti ko 'na nzan'ti hapu 'ne 'me'ä thogi nubu
dä ma nthoni 'na tsukuä ge ma 'me'ä di nja.

Mbo 'na ngü

Ja Ngü 'Yothe

Ja ngünxadi hnini

Ja tai hnini

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

Gi nehe ko mfats'i ni xambäte 'ne ñawi 'meni 'koi.

'Na hyë ge 'taxä dehe tihi tengü 'na pozü nubü Kebrada ge Kafayate.* Ge rä 'taxi tsä dä thandi yä 'tudo obu rä ndui. Ja yä nenthe 'nabü ja yä dädö 'ne yä 'tupaxi, hyumbä rä 'yü. Yä xäntho di ko'mi huspä mahotho ä hai [...]

Rä k'ama hëts'i di hyüni 'ne ma'na di hogi hapu tsä di 'mu manho 'na asta ge'mu di nde.**

Gi ñawi ko rä mfats'i ni xambäte yä nthädi.

¿'Me jabu ja hai?

¿Tengü ä hyë, yä do, yä xäntho 'ne mahëts'i?

¿Hapu ja yä dädö 'ne yä 'tupaxi?

¿Nu'ä n'to'ti bi 'yo'te paxkä pähmu ä hai?

¿Hapu 'me'ä thogi nuyä yä ma tengü'ä tengu'na?

* Rä Kebrada ge Kafayate, ni gopu ni ngats'i Arjentina.

** Descripción y retrato. Recuperado de <http://www.escolar.com/lengua/11descr.htm>

Gi 'yu'ti ko mi'na tengü'ä hai gi ho.

Hok'ä rä 'koi ge ma tengü'ä hai.

Gi ñawi ko rä mfats'i ni xambäte yä nthädi.

¿'Me nu'ä 'me'ä ga'tho hma ga ü'ti nubü ma tengü'ä?

¿Tengü ä manjuantho Gä 'yo'te pa xti u'na 'me'ä ga'tho hma?

¿Ha gi padi gi hyüspi ma'na 'me'ä ga'tho hma?

¿Handa'ä?

Gi 'yode nu'ä dä ma ni xambäte ge nu'ä 'me'ä ga'tho hma 'ne ñawi.

Jatho gi mbëni...

Nu'mu gi ñawi ko mi'na tengü'ä yä hai gi o'te **hma tengü'ä yä hai**.

Rä **hma tengü'ä 'na yä hai** maxoge ma xä nho, 'me ni 'yo'ä njaxfeni ge ja, tengü, tengü u 'ne hapu nthini 'me'ä ga'tho jabu.

Nuna **hma tengü'ä** xip'u mi'na yä jä'i pa dä bädi ¿tengü'ä rä hai?

Nthoni rä **hma tengü'ä yä hai** pa da fädi hapu 'me binja, ha'mu, pa ma'na dä 'tekei o nthotho'tekei, tengü nu'mu ja 'na 'me 'mede:

- **Mahu'äni**, tengü na: 'me nu'ä xtä thohmu, tengü bu xi mudu 'na hnini, hña ge 'me di hanthu hapu di 'yohmaya hu, pa da thini 'na hai, 'ne u mi 'na.
- **'Mede tho**, tengü na: yä 'mede, 'mede yä zü'uë 'ne yä 'mede xä ts'antho.

Ke'tä tsä da 'yo'ti 'me hyandi ja yä 'koi 'ne tego dä 'yode dä bädi ko rä mfëni maske hinxi pädi.

Rä hma tengu'ä yä hai hyüspä yä 'yomfeni yä jä'i pa dä hyandi xä nho 'me nu.

Gi 'yode nu'ä ma ni xambäte 'ne ñawi ¿'me'ä tsa gi hyüspi pa gi ma tengu'ä 'na hnini?

1. ¿'Meni hai gi

matengu'ä? 'Na hnini, dāhnini, hai, 'toho, nihai, huāhi, xāntho, 'ne u mi 'na.

2. ¿Hapu nthini? Ja

M'onda, Nde'ma, ge'tho, yabu, 'ne u mi 'na.

3. ¿Tengü ä hai? Xānoho,

nzidengü, mahotho, ja hyadi, 'nase, manhuētho, 'mui pāho, xā nho, 'ne u mi 'na.

4. ¿'Me nu'ä jabu? Hyē,

dāthe, tathe, juanza, 'toho, za, huāhī, dādo, ngü, zu'uē, doni, 'ne u mi 'na.

5. ¿Hapu nthini 'na'minanyotho?

Ngats'i, nga'ti, ja ngāhā, ja 'yei, rä hyo, mbo, rä xutho, hyē'tātho, 'ne u mi 'na.

6. ¿Tengü u yä 'na'minanyotho?

Dengü, xānoho, xān'taxi, mahotho, yā k'ami, yā 'taxi, xānts'o, xā nho, thotho xāngu, xā 'yo'ti, xān'ka, 'ne u mi 'na.

Gi ap'ä ni xambäte ge da matengu'ä 'na hai. Ña:

¿'Me ni 'na'minanyotho ge matengu'ä gä tini?

¿'Me ni 'na 'minanyotho ge matengu'ä gi ho gi pädi?

¿'Me ni 'yo'ä ge matengu'ä bi maxä'i pa xki ben'ä hai?

Gi ma tengü'ä 'na hnini ge gä di ho. Gi 'yapä mfats'i ni xambäte.

Hoga hoki ä 'me'ä ga'tho hma ge gi ma pa gi teni nuya yä n'tani:

- ¿Nda'ä hai 'ne hapu nthini? Ge'ä 'na hnini, ja 'na tai, ja 'na thi, 'ne u mi 'na.
- ¿Tengü'ä? Mahotho, xänoho, 'mampaha, xän'taxi, 'ne u mi 'na.
- Ma yä 'na'mi'nanyotho ja: ¿tengü u 'ne hapu tsa di thini?
- Hok'ä 'na matengu'ä 'ne nzoke gi hekpe.

Gi 'yuti ni matengu'ä 'ne o'u mi'na.

Gi 'yode rä hma tengü'ä yä hnini ge o'tä ni
xambäte 'ne tini 'meni hnini ä.

1.

2.

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

3.

4.

Gi ma tengü'ä 'na hnini 'ne ni minxadi dä pädi hapu.

Gi ñawi 'ne 'yomfëni nu'ä gá pädi pa gi ma tengü u yä hnini.

¿A bi hogi nu bu gi 'yo'tä 'na hma tengü'ä rä hnini?

¿Ha nja gi ena ge bi hogi ni hma tengü'ä? ¿Hapu bi hogi?

¿Ha gi eke'i ge mahyoni ma 'na gi 'yots'e xä nho rä hma 'na hnini?

Gi äxhyu xä nho yä 'koi 'ne ode rä hnehi ni xambäte ge 'me ma yä jä'i.

Ko ga'tho yä mēfi 'mē'ä
ga'tho hoki thokua,
njaxfëni xängu gi pa.

Hähä, xä nho n'yomfëni
ge dä hok'ä tuhu pa gä
papi.

¿Yä mfädi ge gi pa tuhu?

Dä xifi yoho hyutho.

Ge'mu gi 'yo'ti dä bädi
ga'tho u thokua.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Nja nu'u yä bome bi 'yo'tä n'to'ti?

¿'M'e rä thühü ä n'to'ti gä 'yotui?

¿Axxä hyandä 'nandi 'na n'to'ti ge 'naigü? ¿Hapu?

¿'Me pehna n'to'ti?

Gi nehe nuu yä tsukuä ge ma 'me 'ma ko rä
mfats'i ni xambäte.

iGi tǎi rä
xí'ma huähi!

\$12.00 'na 'tēni
Jat'i nuwa

Rä mpa

“Zi hyadi”

ǎGekua jawa ga'tho 'ne hingi madi!

Mpa 59

Pa n'to'te yä 'bēfi
ge gädo 'ne pa
ma kuhu

Xua Ernánde Garsía. 'Mede n'tsofo: (771) 7530496

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

ǎTengü ma nu'ä matengü'ä 'na ä 'na tsukuä ge ma 'me
'ma?

ǎ'Me ni 'tun'to'ti mahyoni pa da thandi xä nho?

ǎ'Me ni 'yo'ä hma 'ne me'ä o'te manho pa dä thandi xä
nho nu'ä gi pa?

ǎ'Me'ä hingi tsa da 'yo'tä m'mēdi ja 'na n'tüdi tsukuä ge
ma 'me 'ma pa da zo dä 'ma?

Gi nehe rä n'to'ti ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ñawi ha 'mindi mahyoni.

Jatho gi mbëni...

'Na **tsukuä ge ma 'me 'ma** 'na n'to'ti 'tuki ko gepu me'ä ga'tho hma pa da fädi 'na hnini, 'na 'mefi o 'na 'me'ä 'ma.

'Na **tsukuä ge ma 'me 'ma** 'tüti pa ga'tho jä'i 'ne nthoni pa da xipiä jä'i da 'käts'ä 'na hnini, pa 'mefi o pa dä 'dai hon'tä go ge'ä.

'Na **tsukuä ge ma 'me 'ma** nzäi ja:

- **Nzenwa.** Hapu hma rä hnini, rä 'mefi o 'me nu'ä 'ma.
- **Hnini hapu hma 'me'ä xä nho bu o 'me ma.** Ha'mu, ntsedi dä pädi hapu da ma ä jä'i ge honi nu'ä ne.
- **Xekä mfeni o hña pa njaxfeni.** Mahyoni pa da ma tengü'ä rä hnini, rä 'mefi o nu'ä da dai 'ne ja'mu pebu mbo ja nzenwa.

Ja man'ä **tsukuä ge ma 'me 'ma** ge pefi pa da ma 'me'ä gi 'yo'te o pa da bädi yä hnini, tengü'ä gi pädi ge'mu tsa da tsi 'yu'i ja mbo ja 'na ngü hapu ma tuhu, o da bädi hapu ja ngümeni ja ngü nxadi.

Gi huahni 'na yä mfeni pa gi 'yo'tä 'na tsukuä ge
ma 'me 'mä.

Pa dä fädi 'me
'mä.

Pa dä fädi 'me
ni 'mefi ja o
'menu'ä rä
nho bu.

Pa dä fädi 'me
ni hnini
o hai.

Gi 'yo'tä ko rä mfats'i ni xambäte rä 'me'ä ga'tho hma ge
ja dä me rä tsukuä ge ma 'me 'mä.

¿Me ni mpa, 'menu'ä rä nho bu o hnini gi 'ne da fädi?

¿Me'ä o'te ge nga 'naingü 'ne gese nu'ä ni mpa,
'menu'ä rä nho bu o hnini?

¿Me ni 'yo'ä ma'na di ho yä jä'i ge nu'ä mpa, hnini o
'menu'ä rä nho bu?

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

¿'Me ma'na 'me'ä ga'tho hma mahyoni gi 'yo'ti?

Gi 'yo'tä rä tsukuä ge ma 'me 'ma ko rä mfats'i ni xambäte.

- Gi mpahmi ni tsukuä ge ma 'me 'ma ko 'na ni mi nxadi
'ne äts'i ko gehya 'me'ä manwa. Gi xifi 'me'ä gä hyandi
xä nho.

Ge'mu nu'ä ni tsukuä ge ma 'me 'majabu bi hogi, 'yo'ti
nu'ä 'ne hapa wa.

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

Gi hyüspä 'na 'tun'to'ti pa ge di ho 'na tego 'ne di ntai.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi hyüspä rá thühü ge 'me'ä mǎ ja 'nangun'na
tsukuä ge ma 'me' mǎ.

Hiax'ä ni ü thühme ja xa 'to'to.
iKe'tä jabu *boliyo!*

'To'tiä 'kode pa ga'tho
'me ni pa.

'Mǎ yä oni 'ne yä godo dengü
'ne xänoho.

i'Mǎ hyonzä pa tsibi!

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dǎ dǎ 'tohni.

Gi hyüspä yä 'tohni ge jua'tä rä hña.

xa__u

m

h__axte

ñ

'ta__i

f

'mǎ thüh__e

m

fandä__i

n

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dǎ dǎ 'tohni.

Gi nehe 'nangu'na 'me'ä thogi ko mfats'i ni xambäte 'ne 'yo'tä ko 'na ~~x~~ hapu mahyoni 'na tsukuä ge ma 'me 'ma.

'Me'ä thogi	Mahyoni gi 'yo'tä 'na tsukuä ge ma 'me 'ma	
	Hähä	Hina
Ge'mu gine ge ni dāme dā bēni 'me gā tetpi.		
Ge'mu gine ge nu'ä jä'i dā bādi ge nubu ja ni mpa ja ga'tho ä mahyoni.		
Ge'mu gine ge nu'ä ni 'tixü dā bādi ge gā ma mpa bu tai 'ne gā tsopä nts'ihme.		
Ge'mu gine ge nu'ä jä'i dā bādi 'me gi o'te 'ne gi hok'ä hon'tä 'meni bazu.		
Ge'mu gine ge nu'ä jä'i dā bādi ge gi pa yä oni ge te nubu ni ngü.		

Gi hyëti yoho yä n'to'ti.

¿Chikun 'me'ä...?
¡Chikungunya!

¿'Me'ä rá dápa chikungunya?
Na nhyeni ge fudi nubuj 'mg yá 'mojoti ge di nhyets'i 'na hmantha. Rá thühü, chikungunya 'ne dá ma nu'ä di n'atini ge'tho nthotho xän'yü tsetpi ja rá n'te' tado yo ge g'te.

¿Tengü by di 'naspi?
Nu'ä 'tzu'ü'e ge g'te rá nhyeni di nhyets'i ko rá 'mili yä 'we. 'Nandi ge nu'ä jö'i dá 'mili, rá nhyeni di neki rá 4 pa 'ne 8 pa 'me'ä.

¿Tengü by di mydi?
• Dápa xänhiti'l.
• Nthotho xän'yü ja rá n'te' tado yo.
• Xä'yü rá ngo.
• U'ä.
• 'Nomi'l.
• Yagi.
• Xä nhyehni rá ngo.

¿Tengü di fädi?
Ja n'etedi gi ma ja rá Ngu 'tö'tte pa dá thandi 'me ni 'yö'ä gi ja 'ne dá ma n'täts'i ni ji pa dá zg dá ma 'tö'tte 'l xänho.

¿'Me tsa dá 'to'te pa dá zu'ä nhyeni?
• Dä ja'ma dehe ge pa nthoni nubuj ja rá ngu.
• Dä xeni 'ne dá gawä 'yethi pa yä zu'ü'e.
• Dä ja n'thaka zu'ü'e 'ne di xina 'yethi ja yä gawä 'ne ja yä nthandi.
• Ko mni yuni 'ne xäithe pa hnda m'l.

Ngü 'Yomfeni Dänhyeni 'ne 'Tasim mji
01 800 00 44 800

iGi tǎi rá
xí'ma huähi!
\$12.00 'na 'teni
Jat'i nuwa

Rä mpa
" Zi hyadi "
¡Gekua jawa ga'tho 'ne hingi madi!
Mpa 59

Pa n'to'te yä 'befi
ge gädo 'ne pa
ma kuhu

Xua Ernánde Garsía. 'Mede n'tsofo: (771) 7530496

Tsukuä ge ma 'me'ä
di nja

Tsukuä ge ma 'me 'ma

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä ni n'to'ti yu?

¿'Me'ä rá thühü 'nangü 'na?

¿'Me'ä gä hyets'i?

¿'Me'ä potkähü 'nangu 'na?

Ntheke 2

Nu'mu bi jua'ä rä ntheke, rä 'tun'yohu 'ne rä däjä'i:

- Dä nehe yá xēki yä n'to'ti pa 'mē'to dä pädi 'mē'ä mamby.
- Dä nehe 'ne dä pädi xä nho 'mē'ä man'ya n'to'ti nuna ntheke.
- Dä 'yo'tä n'to'ta 'mēfi n'to'ti pa dä 'yo'ti 'na rä n'to'ti nge mahyoni.
- Dä 'yo'ti, dä 'yäts'i 'ne dä hoki'ä n'to'ti ge mahyoni ge o'te.
- Dä pädi 'mē'ä hingä 'na'igu rá thühü 'ne ma tengu'ä yä n'to'ti dä nehe 'ne dä 'yo'ti nubu ja ntheke.
- Dä ma 'ne dä pädi xä nho yä n'to'ti hma 'mede.
- Dä pädi xä nho rä munts'ä n'to'ti ge rá hña.

an'yo
ne rä
onda

Nubyä rä 'mūi nthotho di ntsui ko
mpē'ti 'ne mafi nu yä jā'i 'naby 'mūi
ko ge'ä tī jā'i, nts'ona 'mūi 'ne oto rä
'tofo 'mē di ngts'e rä 'mūi.

Tengū rä 'mūi ga'tho jā'i 'ne rä 'mēfi,
rä jā'i ts'isēi 'mē'ä rä mpā'tiā 'ne
pādi, ge nu'ä rä jā'i di 'weke ga'tho
hnini.

Nu'ä M'onda rä nts'isēi e'te ge dā
dū ntsyubutho 10,000 yā jā'i 'ne yā
'medi 25,000 'yānthi 'tegi.

**Centros de Integración
Juvenil, A. C. (CJ)**
(01 55) 52 12 12 12
<https://www.gob.mx/salud/cij>

**Central Mexicana de Servicios
Generales de Alcohólicos
Anónimos, A. C.**
(01 800) 2169 231
<http://www.aamexico.org.mx/>

**Comisión Nacional Contra
las Adicciones (CONADIC)**
(01 800) 911 2000
<https://www.gob.mx/salud/conadic>

* Ge yā munts'ä jā'i nge bupya ja xā ngu yā
dāhnini nge di mpefi di hoki ya m'mūi xā nho
'ne di nja rä nzaki yā jā'i 'mukua ga'tho rä
ximhāi. Tu rä mūi na nge lu ya n'y' tengu rä
SIDA, rä diabete, rä influensa, rä obesida, rä
adiksione, 'ne mī 'na.
** Na xeki ni jā'i 'na nge lja'bu ma de ni xutha
'na ngā'ti rä 'batse gehna i pe'ä rä j' 'ne en'ä
thi, 'mūi 'na nge rä 'mitsu.

Rä nts'isēi...
? Na nhyēni?

Xeka
n'nyēni

'Yothāte Araseli Kueba Ernande
'Yothāte Xat'āte 'ne nu ha di M'bui ya Wene
'Mede Nge Bi Juadi Rä nxadi: 0810347

Ra thühü to'o di n'yogthe: Xua Xuxe Día Gonsále	Ra pa dā 'täts'i: 15 pa rä zānä mayo ge 2020
Jeya: 23	Gä xitsu o gā 'nyohu: Nyohu
Pa dā fādi 'mē'ä gi hyēni: U 'mūi ja ra ntsodi 'ne mboni	'me'ä da tsi: —Amoksisilina ra 500 mg., tsi 'na n'yēthi nua ni 8 ora, nu'ä 5 pa. —Ibuprofeno ra 400 mg., tsi 'na n'yēthi nua ni 12 ora, nu'ä 3 pa. —Elektrolito orale ra 500 ml., tsi 'na n'yēthi nu'ä 3
'me'ä gi 'yote: Gi ntsaya thoho 3 pa, gi tsiu hingi me'ne xā ngu ra dehe	

'Yothāte Araseli Kueba Ernande

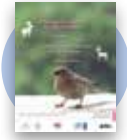
Chal Compa

Munts'ä xekä 'mefi 1

Nu'mu bi jua'ä yä munts'ä xekä 'mefi, rä
'tun'yohu 'ne rä däjä'i:

- Dä nehe yä xeki 'me'ä ga'tho hma nubu ja **tengü bu di ts'i yä 'yëthik** pa dä pädi xä nho nu'ä pebu.
- Dä hyoni 'me'ä ga'tho hma nu'a ja ts'edi nubu **tengü bu di ts'i yä 'yëthi**.
- Dä 'yo'ti yä mfeni ge jatho dä me 'na **'mehnahña**.
- Dä 'yo'ti, dä 'yäts'i ne dä hyoki xä nho rä **'mehnahña**.
- Dä bädi tengü'ä 'ne 'me'ä thogi yä n'to'ti ge dä nehe 'ne dä 'yo'ti.
- Dä pädi xä nho hapu mahyoni yä dä'tohni nubu ja n'to'ti.
- Dä hyandi 'ne dä 'yo'ti 'na hma 'nan'yo yä hña nu yä 'tohni **l, r, s, z** ge nxadi.
- Dä mede 'me'ä xä thogi hapu te za ni ñahni.
- Dä hyandi tengü di ma 'na n'to'ti 'mede nu'ä ja 'na ñahni (o 'na rä xekä n'to'ti dä 'yode).

Rä hña yä hnehi

Gi hyombu ja He'mi dǎ hnehi rä n'to'ti Hanja nge
nu rä dǎfani i ja yä dǎni tengü'tho rä ye za 'ne
'mefa ñawi ko ni mi xǎdiwi 'ne ni xǎmbäte, nu'u
mi 'na:

ǎ'Me ni mpembä hña nu'ä rä hnehi?
ǎNda u yä nho 'mui ge jabu ja ra dǎfan'toho
'ne ra godo'tu?
A hamu 'me thogi
'naigü, ǎtengü'ä
godo'tu?

Gi äxhyu yä 'koi 'ne nehe ko ra mfats'i ni xambäte nu'u manya jä'i.

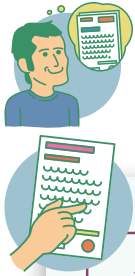
Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Me ra thühü rä n'to'ti ge bi 'tün'ä bome?

¿Nja mahyoni ge nu'ä bome da ne'ä n'to'ti 'ne dä 'yo'te ga'tho ä mambu?

¿Axxä hyandä 'nandi 'na n'to'ti ge 'naigü? ¿Hapu?

¿Hapu mahyoni nuna n'to'ti?

Gi nehe yǎ xeki n'to'ti ge ma kuhu k'ami tengü bu di ts'i yǎ 'yëthi ko rä mfats'i ni xambäte.

 <p>'Yothäte Araseli Kueba Ernánde 'Yothäte Xat'äte 'ne nu ha di M'bui ya Wene 'Mede Nge Bi Juadi Rä Nxadi: 0810347</p> <p>Universidad Veracruzana</p>	
Ra thühü to'o di n'yothē: Xua Xuxē Día Gonsále	Ra pa dǎ 'täts'i: 15 pa rä zǎnä mayo ge 2020
Jeya: 23	Gǎ xitsu o gǎ n'yohu: Nyohu
Pa dǎ fǎdi 'mē'ä gi hyēni: U 'mui ja ra ntsodi 'ne mboni	'mē'ä da tsi: —Amoksisilina ra 500 mg, tsi 'na n'yëthi nua ni 8 ora, nu'ä 5 pa. —Ibuprofeno ra 400 mg, tsi 'na n'yëthi nua ni 12 ora, nu'ä 3 pa. —Elektrolito orale ra 500 ml, tsi 'na n'yëthi nu'ä 3 pa.
<p>'Me'ä gi 'yote: Gi ntsaya thoho 3 pa, gi tsiu hingi me, 'ne xǎ ngu ra dehe</p> <p style="text-align: center;">'Yothäte Araseli Kueba Ernánde</p> <p style="text-align: center;">Rǎ thühü rä 'yothäte Hmepia</p>	

Gi ñawi ko ni xambäte yǎ nthädi.

¿'Me'ä ga'tho hma tsa dǎ mē 'nangu'na u yǎ nheke n'tüti?

¿Pa tego oni'yü rä 'mē'ä ga'tho hma u yǎ nheke?

¿Tego o tego'u una 'mē'ä ga'tho hma? ¿'Me pe?

Gi nehe tengü bu di ts'i yǎ 'yëthi ko mfats'i ni xambäte ha 'mindi mahyoni.

**Gi hyombu tengü bu di ts'i yä 'yëthi ja 'me'ä
ga'tho hma ge 'tadi 'ne thädi'u yä nt'ani.**

¿Tego rä me_{ti} rä tengü bu di ts'i yä 'yëthi?

¿'Me'ä ni nhyëni hëmbä nu'ä jä'i?

¿'Me'ä tsä dä 'yo'te pa dä dits'i?

¿'Me'ä tsä dä zi pa dä dits'i?

Gi nehe ya xekä mfeni ko ra mfats'i ni xambäte 'ne nani
nu'ä gi pädi mahuani ge hüspi 'nangu'na yä xekä mfeni.

1. Tsedi nte da 'yo'te 'ne da 'yoi:

5 ma pa.	3 ma pa.
----------	----------

2. Rǎ jeya nu'ä dathi:

32 j <u>e</u> ya.	23 j <u>e</u> ya.
-------------------	-------------------

3. Nu'mu 5 ma pa tsedi da zi 'na 'yëthi *amoksisilina* ge
ta'tä:

8 ora.	12 ora.
--------	---------

4. Nu'ä dathi tsedi dǎ 'yo'te nuna:

ntse da zi dehë.	ntse da zi nu'ä hingi 'me.
------------------	----------------------------

5. Rǎ jǎ'i di nhyëni go xǎ nhuixni ra mui ko rǎ:

ts <u>a</u> 'di 'ne 'nihi.	ts <u>a</u> 'di 'ne dǎpa.
----------------------------	---------------------------

Gi äxhyu xä nho yä 'koi 'ne nehe yä xekä mfeni ko ra mfats'i ni xambäte.

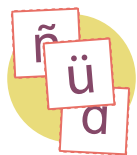
Rä jä'i nthotho dä zi dehë pa dä dits'i.

Ra 'yothäte Araseli Kueba Ernán^{de} bi 'yo'ti tengü bu di ts'i yä 'yëthi.

Rä dathi ge'ä 'na n'yohu ge pets'ä 23 jeya.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

**Gi nehe yä hña ko ra mfats'i ni xambäte 'ne
hyombu ja nwän'tä 'to'ti.**

1. lengü

3. 'nede

5. däs'tabi

7. dāzagü

2. nzumbioli

4. 'nani

6. nsitādehe

8. juanza

a	n	s	i	'	t	ä	d	e	h	e	r	ts	a
j	e	a	b	l	ë	b	ë	'	m	b	d	r	g
u	w	f	y	e	h	'	n	e	d	e	h	ä	i
a	'	n	a	n	i	ä	d	f	o	y	'	d	ä
n	f	ñ	h	g	ë	f	a	x	s	ü	ë	ä	x
z	e	u	j	ü	ä	ü	w	'	w	a	'	z	i
a	ü	d	ä	s	'	t	a	b	i	r	d	a	p
r	n	l	x	y	a	'	k	ñ	e	a	j	g	a
e	n	z	u	m	b	i	o	l	i	n	w	ü	k

**Gi mpefi ko rä Munts'ä n'to'ti rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dā dā 'tohni.**

Gi nehe yä hña ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ko'ti ko 'na nzan'ti yä 'tohni l, r, s, z.

l
chalu
nziku <u>l</u>
'tule <u>l</u>
ula

r
ri'we
'rasjua
'rihi
korasó

s
soni
se <u>f</u> i
saha
suni

z
zagü
zofo
zu'uë
zahä

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä xekä mfëni ko rä mfats'i ni xambäte 'ne gi
äxhyu 'ne kaspän'teni hapu pe yä dǎ'tohni.

L

I

Lengü na rä ngü.

Nubu 'tëmbi **L**ambiki ja xängu dehe.

R

r

Rä **R**odrigo 'mui emme yatho.

Nubu nijä zuna 'tegi. **R**ä ngünxadi hina.

S

S

Yä 'tatsa hokä 'tafi. **S**ëtü hina.

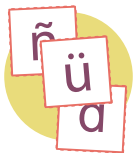
Rä xgmbäte **S**ofía di ho di ntühü.

Z

Z

Zo ra nyo'ti 'mu nxüi.

Má nana 'mupu **Z**etoi.

Gi mpefi ko rä *Munt'sä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe rä n'to'ti ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ñawi ha 'mindi mahyoni.

Jatho gi mbëni...

Rä **tengü bu di ts'i yä 'yëthi** 'na n'to'ti hapu ma 'me gi 'yo'te 'ne xi'kju tengu bu ga 'yothehu, pa da dix'ä jä'i di hyëni. Ja nuna n'to'ti, jüts'i xä nho, ga'tho u ntsedi gi 'yo'te 'ne nu'ä ga'tho gi tsütpi pa gi thits'i.

Rä **tengü bu di ts'i yä 'yëthi** 'tüni nu'ä jä'i honi 'ne 'me'ä ga'tho hma xa ma mahoki ngüna:

- **N'tani ga'tho pa nu'ä dathi:** Jabu 'me'ä ga'tho hma ge mahyoni ge nu'ä dathi: thühü, jeya 'ne **xitsu o nyohu**.
- **Pa dä fädi 'me'ä gi hyëni:** Ma thüspi rä nhyëni ge hembä jä'i.
- **'Me'ä da tsi:** Pa nthüspi ya hyethi, 'ne hangü da zi 'ne ra 'mepa ge da 'to'to asta ge'mu da zundi.
- **'Me'ä gi 'yote:** Si'pä jä'i nu'ä da 'yo'te pa dä ditsi 'ne pa njaxfeni ä 'yëthi.
- **N'tani ga'tho ra 'yo'te othe:** Ni hyä me'ä ga'tho hma ma'na mahyoni ge nu'ä jä'i othe 'ne 'me da 'yo'te: thühü maxoge, hmepia 'ne rä 'mede nge bi juadi ra xadi (Tsukuä gepu fädi 'na rá jä'i me tsa dä 'mefi ge bi xadi. Ja 'nda ra 'mede nsehe ge hin'yu ra pothe).
- **Ra pa dä 'täts'i:** Thuspi ra pa, ra zäna 'ne ra jeya bi thän'tä jä'i.

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

Gi nehe 'nangu'na yä njunahña ko mfats'i ni xambäte 'ne o'tä ko 'na X ge'mu ma juäni o mfehni.

Njunahña	Ma juäni	Mfehni
Ra tengü bu di ts'i yä 'yëthi ja yä 'koi.		
Ja 'me'ä gä'tho hma ge nu'ä jä'i othe.		
Ja hapu 'müi ä dathi.		
Ja yä 'yëthi 'ne tengü bu di ts'i.		
Ja 'me'ä gä'tho hma ge nu'ä jä'i pa n'tothe.		

Gi nehe 'nangu'na 'me'ä thogi ko ra mfats'i ni xambäte 'ne 'yo'tä mpon'ti hapu ma **Hähä/Hina**, nu'mu o'täm'medi gi nehe 'na tengü bu di ts'i yä 'yëthi o hina.

Njunahña	Mahyoni gi nehe 'na tengü bu di ts'i yä 'yëthi	
	Hähä	Hina
Ge'ä tsedi ga pädi jām'mu dinja ra Nsemana ga'tho M'ondǎ ge N'tothe.		
Ge'ä tsedi ga pädi hangü ya 'yëthi 'ne hangü 'yëthi dehe ga tsi.		
Ge'ä tsedi ga pädi 'me ni pa ga tsi ra 'yëthi.		
Ge'ä di 'mukua ra Ngü Nyothe 'ne di ne ga pädi 'me ni m'mihi otpä m'medi ma 'tu.		
Ge'ä di mukua ja ngü 'ma 'yëthi 'ne di ne ga pädi 'me ni 'yëthi ga 'tai.		

Gi ñawi ko ni xambäte mi 'na 'me thogi hapu mahyoni gi nehe 'na tengü bu di ts'i yä 'yëthi.

Gi äxhyu xä nho yä 'koi 'ne nehe ko mfats'i ni xambäte 'me manyä jä'i.

Ra ngo ponagünxadi ä ma Julia mahotho bi boni. Mudi bi ña nu'u yä ts'u'tabi bu hnini, pa nu'u yä 'tuhni di humbi dä xadi.

Dinehma xkä ma, j'ne himbi ja yä hnei?

iBinja! Nu'u yä dengü 'tuhni bi nei, pege ya m'mefa, ge'tho ja xi hua'ä hña ä ts'u'tabi, bi ña yä ndä xambäte bu ngünxadi, ko 'na hogänzenwa pa nu'u yä tuhni bi boni.

Nu'mu bi ña, nu'ä ndä xambäte
ko nu'u yä tajä yä 'tuhni bi boni,
bi 'tun'u yä tsukuä. Na'ä 'na bi
zohni yä 'tuhni.

'Ne nu'mu ya bi wadi, ga'tho yä
'tuhni 'ne yä xambäte bi mpeti
pa 'na 'koi.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me bi pede ra danxü?

¿Ge'ä ya xi 'mui o ja di 'mui?

¿Ha hamu gi pede 'na 'me'ä ga thogi?

¿Nja mahyoni gi pede 'me ga thogi manjuantho?

¿'Me'ä ga'tho hma mahyoni pa da 'mede xä nho ya
'mede?

Gi 'yode xä nho 'me'ä xi'i ni xambäte ge nu'ä n'to'ti 'ne ñawi.

Jatho gi mbëni...

Hamu 'nandi ja m'mui, tsedi gi **pede** hon'ta go ge'ä ge da thohmu 'ne pa ga othu xä nho, tsedi manjuantho gä manhmu, pa ga othu ge nu'ä tego di petpähü da bädi nu'ä himbi hyandi pege, ko nu'ä ma 'mede, tsä da bädi 'ne da hyandi.

Nu'mu di pehmu 'mede, di hñahni ko 'ma'na jä'i, hapu di umhmu 'me'ä ga'tho hma pa da za di 'yomfeni nu'ä di pehmu.

Pa gä **pede**, tsä ga mfaxu ja matengü'a nu'u ya jä'i 'ne hnini 'ne ngu'ä di ts'ahü nubü di mahmu, nu'ä di mbehmu ge nu'ä jä'i mi mupu 'ne nu'ä bi yo'te.

Nu'ä ra 'mede ge'ä di othu ko ma hña hu 'na rä pa ge xtä muhmu.

Gi äxhyu xä nho yä 'koi 'ne ñawi ko ni xambäte tengü
bu di 'me'ä 'me bi thogi.

Gi mfats'i ko gehya yä n'tani.

¿'Me nu'ä thogi?

¿Tego'u 'mapu 'ne 'me'ä o'te 'nangu'na?

¿Hapu 'mui?

¿'Me nu'ä tsä xtä thogi ge nu'ä 'mede gi hyandi?

¿Tengü bi pa ma hoki u yä 'mede gi hyandi pa dä
oni'yü?

**Gi mbëni 'me'ä xkä thogi 'ne 'yot'wa 'rato u
yä thogi. Gi ben'tä 'na nko'ti pa 'nangu 'na.**

Gi mfats'i ko ni 'koi pa gi pe'ä bi thogi u ni minxadi 'ne
ke'tä ode 'me'ä ma. Gi mpatpäwi ko ni mi xadiwi ni 'koi
'ne pehmi 'me bi thogi, nu'mu ja 'me gä pumbëniwi, tsa
gi 'naniwi pa gi jua'ti me'ä ga'tho hma.

Gi 'yode xǎ nho 'me'ǎ xi'i ni xambǎte ge nu'ǎ
n'to'ti 'ne ñawi.

Jatho gi mbëni...

Rǎ '**mede** ge'ǎ 'na 'mefi pa gǎ bemhmǔ xǎ nho 'me'ǎ bi thogi
'ne tengü by di hma.

Gǎ pähmǔ ge gǎ bemhmǔ xǎ nho nu'ǎ 'mede, tengü u yǎ jǎ'i
ge pefi 'ne ǒ'te, pa nu'ǎ 'mede hingi hëi di fǎdi.

Ge'mǔ mahyoni dǎ ma tengü'ǎ hai hapǔ 'me'ǎ 'mede,
mahyoni dǎ 'tüni gǎ'tho 'na'mi'nan'yotho, hingǎ di thokpi, pa
ma'na jǎ'i dǎ bǎdi xǎ nho ko hña nu'u ya mfeni ge dine ga
xihmǔ.

Mahyoni ge ga umhmǔ hǒn'tu 'na'mi'na'yotho ge ma xoge
'ne man'ǎ njǎxfeni, nu'ǎ mfeni ge nu'ǎ man'ǎ jǎ'i dǎ bǎdi
'ne pa ge'ǎ tsedi ga hokhu 'ne ga manhmǔ xǎ nho 'ne
manjuantho nu'ǎ xtǎ thohmǔ ja ma m'mui hu.

Gi pede mahǒn'ǎ 'me bi thogi ni mi nxadi mfats'i ko yǎ
'koi 'ne 'me'ǎ gǎ'tho hma jabu ja nko'ti.

Gi ñawi 'me'ä ga xadi pa gi pede 'me bi thopu ni m'mui.

¿Tengü tsä ga pehmü 'me da thokju?

¿Nuya tsä gi pede xä nho? ¿Ha nja?

¿'Me'ä ä njaxfeni ge gi 'yo'te xä nho nu'mü gi o'ä 'mede ge pe'ä 'nan'yo jä'i?

¿Tengü bu di faxa'i pa gi padi xä nho ra 'mede 'nan'yo jä'i?

Gi hyandi xä nho yä 'koi 'ne 'yode rä hnehi ni xambäte ge 'me tsä'na bome.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Nja nu'ä bome mi honi xtä 'yo'tä n'to'ti?
 ¿'Me'ä rä thühü ä n'to'ti bi 'yo'ti?
 ¿Axxä hyäna 'na n'to'ti tengü na? ¿Ha nja?
 ¿'Me pehna n'to'ti?

Gi nehe rä mehnahña ko rä mfats'i ni xambäte.

Hnini Nju, Hñunthe, 8 pa rä zäna julio ge 2020.

Margarita:

Ma madi t'ixu, di to'bo nge xanho ja ni nzaki.

Di ot'a pa ga pädi 'be'ä ge di ja 'ne pa gi xiki 'be'ä xka jabu
 ja ni 'befi. 'Ne pa ga xii nge eme di johya na nge ra nxadi
 nge di rako Nuya xambäte tsunt'u thoho, nuyu bi ekua ja
 ra hnini 'ne eme ya hogä jäi. Go nuyu bi paka ga ot'i ya
 xekä mfëni hña tengu nu na rä mehnahña 'ne ya xta pädi
 ga ot'e ma hmepia.

Nu ni mejä, 'ne hinmi pädi dä nehi 'ne da 'yot'i, bi xika
 nge ga ma nubu ja ra nxadi nge ni gokua han'ä ra Ngü
 'Yothäte. Di hyäto jäi gahe di pakahe ra nxadi nubu xä

nde 'ne di mfaxahe ga'tho pa da thoki ga pähme 'be'ä
xangahe ya xambäte, 'ne hyu i ña ma negahe ra ñuhü
Xäntho.

Di to'ba nge gi njohya nge'tho ma 'na di pädi gä nehi 'ne gä
ot'i xanho, ranhma da za ga o'tiwi zantho 'ne eme gebu
ja hantho di bu'hmi. Nubu ba ekuä ja ma ngu, gä 'pede i 'na
ra xeka mfëni hña nge ra thühü Xekä 'mede ge xongähu
rá nsadi. Nuna ra xekä 'mede ge xongähu ba ñepu ja ra
He'mi ge bi rakähe ga'tho ra däjä'i. Di pka nge gi numanho
tengu ga.

Eme gi njamansu 'ne hingi n'yotse nubu ja ni 'befi nge'tho
ya xkä xiki nubu ja 'na m'mhna hña gepu Ra hnini yä zubi
nuya dä'yu eme xa noho 'ne hingi ngu ya jä'i 'yobu. Gi poni
ko nu'u ni mim'befihu, 'ne ga'tho gi njamansuhu.

Hon'tä di xïä ya 'ne eme di johya.

Peransa Gome Sanche

Peransa Gome Sanche.

DÄ PUMBËNI XKÄ XI'I: Ni ta ëna ge eme di ben'i.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä 'me'ä ga'tho hma jabu ja mehnahña?

¿'Me'ä ma xeki gä hyandi bu ja mehnahña?

¿'Me'ä ga'tho hma ja 'nangu'na u yä xekä n'to'ti?

¿'Me'ä ma xeki hingi tsa dä 'yo'tä m'medi nu'mu gi 'yo'ta 'na mehnahña?

Gi nehe rä n'to'ti ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ñawi ha 'mindi mahyoni.

Jatho gi mbëni...

Rä **mehnahña** ge'ä 'na n'to'ti ge 'to'ti pa dä 'tüni 'me'ä ga'tho hma o nzenwa ge ne dä bädi yoho jä'i. Nuna n'to'ti, nzämi, membä u ya jä'i ge pa'ä 'na ge'tho yabu müi.

Ko'mu mahyoni ge hon'tä'i gi pädi, 'na nzenwa'mehni ko 'na tsüküä njo'ti.

Ra 'me'ä ga'tho hma ge 'na **mehnahña** xä thoki nguna:

- **Hapu 'ne rä pa.** Ma 'me ni pa 'ne hapu bi 'to'tä nzenwa.
- **Tego dä 'mëmbi.** Rä thühü rä jä'i tego dä 'membä m'mehni.
- **Nzenwate.** Rä hogähña ge nzenwa pa nu'ä jä'i da hyan'ä mehnahña.

- **Gehna nzenwa.** Ge'ä hne dä sifi nu'ä tegodä'tüni. 'Nangu'na yä 'yomfeni tsedi dä ma nu'ä mehnahña hne.
- **'Yëte.** Hña 'ne 'tuhña ge pa n'to'ti nu'mu yä jua'ä nu'ä m'mehni pa dä bädi nu'ä jä'i ge nu'na mehnahña ya bi wadi.
- **Tego pehni.** Ge'ä rä thühü rä jä'i ge o'tä mehnahña.
- **Dä pumbëni xka xi'i.** Ge'ä ra n'to'ti pa thüspi nu'mu bi wa'ä mehnahña, nu'mu ya xi huadi 'ne dä hmepia hu, pa dä thüspi 'me'ä ga'tho hma hingi mbëni o hindi pähmu 'mu da o'thu.

Gi hyüspä ko yä mfats'i ni xambäte rä thühü yä xekä m'mehnahña nubu ponga xi'to.

Hnini Nju, Hñunthe, 8 pa rä zäna julio ge 2020.

Margarita:

Ma madi t'ixu, di to'bo nge xanho ja ni nzaki.

Di ot'a pa ga pädi 'be'ä ge di ja 'ne pa gi xiki 'be'ä xka jabu ja ni 'be'fi. 'Ne pa ga xi'i nge eme di johya na nge ra nxadi nge di rako Nuya xambäte tsunt'u thoho, nuyu bi ekua ja ra hnini 'ne eme ya hogä jä'i. Go nuyu bi paka ga ot'i ya xekä mfëni hña tengu nu na rä mehnahña 'ne ya xta pädi ga ot'e ma hmepia.

Nu ni mejä, 'ne hinmi pädi dä nehi 'ne da 'yot'i, bi xika nge ga ma nubu ja ra nxadi nge ni gokua han'ä ra Ngü 'Yothäte. Di hyäto jä'i gahe di pakahe ra nxadi nubu xä

nde 'ne di mǎxaxhe gǎ'tho pa da thoki ga pähme 'be'ä xǎngahe ya xǎmbäte, 'ne hyu i ña ma negahe ra ñuhü Xǎntho.

Di to'ba nge gi njohya nge'tho ma 'na di pädi gǎ nehi 'ne gǎ ot'i xanho, ranhma da za ga o'tiwi zantho 'ne eme gebu ja hantho di bu'hmi. Nubu ba ekuä ja ma ngu, gǎ 'pede i 'na ra xeka mfëni hña nge ra thühü Xekä 'mede ge xongähu rá nsadi. Nuna ra xekä 'mede ge xongähu ba ñepu ja ra He'mi ge bi rakähe gǎ'tho ra dǎjä'i. Di päka nge gi numanho tengu ga.

Eme gi njamansu 'ne hingi n'yotse nubu ja ni 'befi nge'tho ya xkä xiki nubu ja 'na m'mhna hña gepu Ra hnini yǎ zubi nuya dǎ'yu eme xa noho 'ne hingi ngu ya jǎ'i 'yobu. Gi poni ko nu'u ni mim'befihu, 'ne gǎ'tho gi njamansuhu.

Hon'tä di xi'ä ya 'ne eme di johya.

Peransa Gome Sanche

Peransa Gome Sanche.

Dǎ PUMBĚNI XKÄ XI'I: Ni ta ëna ge eme di ben'i.

Gi hyëti ni nthädi 'ne hoki ge'mu ja nts'edi.

Tego dä 'membi

Hapu 'ne rä pa

Hnini Nju, Hñunthe, 8 pa rä zäna julio ge 2020.

Margarita:

Ma madi t'ixu, di to'bo nge xanho ja ni nzaki.

Nzenwate

Di ot'a pa ga pädi 'be'ä ge di ja 'ne pa gi xiki 'be'ä xka jabu ja ni 'be'fi. 'Ne pa ga xii nge eme di johya na nge ra nxadi nge di rako Nuya xambäte tsunt'u thoho, nuyu bi ekua ja ra hnini 'ne eme ya hogä jä'i. Go nuyu bi paka ga ot'i ya xekä mfëni hña tengu nu na rä mehnahña 'ne ya xta pädi ga ot'e ma hmepia.

Gehna nzenwa

Nu ni mejä, 'ne hinmi pädi dä nehi 'ne da 'yot'i, bi xika nge ga ma nubu ja ra nxadi nge ni gokua han'ä ra Ngü 'Yothäte. Di hyäto jä'i gahe di pakahe ra nxadi nubu xä

'Yëte

nde 'ne di mǝxaxhe gǎ'tho pa da thoki ga pähme 'be'ä xǎngahe ya xǎmbäte, 'ne hyu i ña ma negahe ra ñuhü Xǎntho.

Di to'ba nge gi njohya nge'tho ma 'na di pädi gǎ nehi 'ne gǎ ot'i xanho, ranhma da za ga o'tiwi zantho 'ne eme gebu ja hantho di bu'hmi. Nubu ba ekuä ja ma ngu, gǎ 'pede i 'na ra xeka mfëni hña nge ra thühü Xekä 'mede ge xongähu rá nsadi. Nuna ra xekä 'mede ge xongähu ba ñepu ja ra He'mi ge bi rakähe gǎ'tho ra dǎjä'i. Di päka nge gi numanho tengu ga.

Eme gi njamansu 'ne hingi n'yotse nubu ja ni 'befi nge'tho ya xkä xiki nubu ja 'na m'mhna hña gepu Ra hnini yǎ zubi nuya dǎ'yu eme xa noho 'ne hingi ngu ya jǎ'i 'yobu. Gi poni ko nu'ü ni mim'befihu, 'ne gǎ'tho gi njamansuhu.

Hon'tä di xi'ä ya 'ne eme di johya.

Peransa Gome Sanche

Peransa Gome Sanche.

Dǎ PUMBĚNI XKÄ XI'I: Ni ta ëna ge eme di ben'i.

Tego pēhni

Dä pumbëni xka xi'i

Gi nehe 'me'ä thogi.

'Yomfeni 'na jä'i ge hingi handi ge'tho yabytho 'müi. Hokä 'na mehnahña hapu gi ma 'me nu'ä ne da bädi 'ne 'me gi ne gi pädi ge nuä jä'i, mbeni ge ya bi thogi xangü ya pa 'ne koge'ä mehnahña gi pädi 'me xi thogi.

Gi 'yo'tä 'na n'tuti ge 'me'ä ga'tho hma ge tsa da hyä ni mehnahña.

Tego dä 'membi:

Hapu 'ne rä pa:

'Yomfeni pa nzenwate:

-

-

Xekä mfeni pa nzenwa:

-

-

-

'Yomfeni pa 'yēte:

-

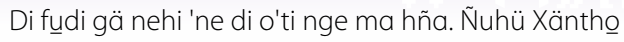
Tego pēhni:

Dǎ pumbēni xka xī'i:

**Gi 'yo'tǎ ko 'na ~~x~~ rǎ 'mē'ǎ gǎ'tho hma ja
mēhnahña ge jabu ja ni n'tu'ti.**

Me'ǎ gǎ'tho hma	Hǎhǎ	Hina
Hapu 'ne rǎ pa		
Ra thühü tego dǎ 'mēmbi		
Nzenwate		
'Yomfeni pa nzenwa		
'Yēte		
Tego pēhni		
Dǎ pumbēni xka xī'i		

Gi 'yo'tä rä mehnahña.

Hoga 'yo'ti yä 'yomfeni ge ni 'mefi pa gi 'yo'tua nua.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

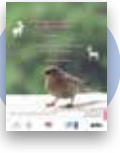
Gi äxä rä mehnahña ko nuna n'tu'ti 'ne 'yo'tä ko 'na ~~x~~ nu'ä otpä m'medi.

Na mpebu ja rä mehnahña	<u>O</u>tkä m'medi
Ja hapu 'ne rä pa.	
Ja tego dä 'membi.	
Ja tego pehni.	
Fudi ko 'na nzenwate pa nu'ä tego dä 'membi.	
Ja 'na nzenwa.	
Ja 'na 'yëte.	
Ge'mu ga 'yo'tiä yä dätohni dä mi hyandi xä nho ge'mu ge'ä:	
• ra thühü yä jä'i	
• ra thühü yä hnini	
• nu'mu ni 'mudi 'nangun'na xekä n'to'ti	
• m'mefa ja 'na'ä 'na ntots'e 'ne thogi	

Gi hyombu ja He'mi dǎ hnehi rǎ n'to'ti
Rǎ t'umandazehe 'ne 'yo'ti hyü xekä 'mfëni
 ge 'me'ä man'ä nts'its'i.

1. _____
 _____
 _____
2. _____
 _____
 _____
3. _____
 _____
 _____

Gi mpefi ko rǎ *Munts'ä n'to'ti* rǎ 'to'ti yä xekä mfëni
 ko yä dǎ dǎ 'tohni.

Gi 'yomfeni 'ne 'yo'ti yä thühü hon'tä go ge'ä 'ne
ya zu'ë ge da 'mudi ko yä n'tohni l, r, s, z.

l

r

s

z

Gi hekpe ko ni minxadi ni hña 'ne 'yo'de nu'ä dä man'u.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

Gi huahni 'nato yä hña ge ra 'mefi yä gä 'yo'te 'ne
'yo'ti 'na xekä mfeni ko 'na ngu'na.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Gi 'yu'ti ko ni mi nxadiwi yä xekä mfëni gá 'yo'ti.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe ko mfats'i ni xambäte 'ne 'nambä 'yü yä 'me'ä thogi nubu mahyoni dä 'to'ti 'na mehnahña.

1. Maya ne ge ga'tho ä hnini dä bädi ge pa dethä 'ne 'yonza tsibi ja ra ngü 'ne o'tä tuhu pa yä ngo.
2. Jesu ne dä bädi 'me o'tä ra mbare Xua, ge'tho desde ge'mu bi ma ja dahnini hingi ña.
3. Rosario ne dä metpä rä 'tixü ge bi ma ngüxadi 'nan'yo hnini, ge bi ho'ä ra nsofo 'ne hinmi ya'ä dä ma dä 'kats'i.
4. Chente ne da hyuspä ra thühü ga'tho jä'i dä ë'ä ja mpeti yä ta yä tuhni o ngünxadi pa dä 'yapi yä nthuts'i dä 'yo'tä m'medi.
5. Lui ne dä xip'ä rä jüädä ge bi madi xä nho ya hai 'ne yä zu'uë nu'mu bi ma 'nanwadi 'ne hindä dü ra mui.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Hapu me'ä thogi 'yo'ti 'na mehnahña?

Gi hyēti yoho yä n'to'ti.

 <p>'Yothäte Araseli Kueba Ernände 'Yothäte Xat'äte 'ne nu ha di M'bui ya Wene 'Mede Nge Bi Juadi Rā Nxgdi: 0810347</p>		
Ra thühü to'o di n'yothē: Xua Xuxē Dīa Gonsále	Ra pa dā 'tāts'i: 15 pa rā zānā mayo ge 2020	
Jeya: 23	Gā xitsu o gā n'yohu: Nyohu	
Pa dā fādi 'me'ä gi hyēni: U 'muyi ja ra ntsodi 'ne mbgni	'me'ä da tsi: —Amoksisilina ra 500 mg, tsi 'na n'yēthi nua ni 8 ora, nu'ä 5 pa. —Ibuprofeno ra 400 mg, tsi 'na n'yēthi nua ni 12 ora, nu'ä 3 pa. —Elektrolito orale ra 500 ml, tsi 'na n'yēthi nu'ä 3 pa.	
<p>'Me'ä gi 'yote: Gi ntsaya thoho 3 pa, gi tsiu hingi me, 'ne xā ngu ra dehe</p> <p>'Yothäte Araseli Kueba Ernände Rā thühü rā 'yothäte Hmepia</p>		

Hnini Nju, Hñunthe, 8 pa rā zāna julio ge 2020.

Margarita:

Ma madi t'ixu, di tō'bo nge xanho ja ni nzaki.

Di ot'a pa ga pädi 'be'ä ge di ja 'ne pa gi xiki 'be'ä xka jabu ja ni 'befi. 'Ne pa ga xii nge eme di johya na nge ra nxadi nge di rako Nuya xambäte tsunt'u thoho, nuyu bi ekua ja ra hnini 'ne eme ya hogä j'ai. Go nuyu bi paka ga ot'i ya xekä mfēni hña tengu nu na rā mehnahña 'ne ya xta pädi ga ot'e ma hmepia.

Nu ni mejä, 'ne hinmi pädi dā nehi 'ne da 'yot'i, bi xika nge ga ma nubu ja ra nxadi nge ni gokua han'ä ra Ngü 'Yothäte. Di hyäto j'ai gahe di pakahe ra nxadi nubu xä

Tengü bu di ts'i yä 'yēthi

'Mēhnahña

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä ni n'to'ti yu?

¿'Me'ä rá thühü 'nangü 'na?

¿'Me'ä gä hyets'i?

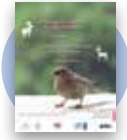
¿'Me'ä potkähü 'nangu 'na?

Munts'ä xekä 'mefi 2

Nu'mu bi jua'ä yä munts'ä xekä 'mefi, rä 'tun'yohu 'ne rä däjä'i:

- Dä nehe yä thühü 'ne yä 'tu thühü nubu ja **'tu he'mi** na nge'ä Yä ñan'ä 'nan'yo 'yomfeni 'ne rä hña M'onda pa di 'me'to dä ma nu'ä pebu.
- Dä hyandi yä mudi 'yomfeni ä **'tu he'mi** ge Yä ñan'ä 'nan'yo 'yomfeni 'ne rä hña M'onda 'ne dä ma.
- Dä 'yo'ti yä mfëni ge dä 'me'ä **tsukuä ge 'me'ä bi gohi**.
- Dä 'yo'ti, dä 'yäts'i ne dä hyoki xä nho rä **tsukuä ge 'me'ä bi gohi**.
- Dä hyandi tengu'u 'ne yä 'methogi 'ne hapu mahyoni u yä n'to'ti dä nehe 'ne o'ti.
- Dä pädi xä nho hapu mahyoni yä dä'tohni nubu ja n'to'ti.
- Dä hyandi 'ne dä 'yo'ti 'na hma 'nan'yo yä hña nu yä 'tohni **h, t, th, ts** ge nxadi.
- Dä mede 'me'ä thogi nge xä nzabu ja yä m'mui mi 'na yä jä'i, dä japi'ä xekä mfëni ge dä ma njam'bu dä thogi.
- Dä hyandi 'me'ä ga'tho hma yä n'to'ti ge pe'u mi 'na yä jä'i.

Rä hñä yä hnehi

Gi hyombu ja He'mi dǎ hnehi rä n'to'ti *Rä ministro*
'ne rä 'mefi ma uni 'ne 'mefa ñawi ko ni mi
xadiwi 'ne ni xambäte, nu'u mi 'na:

¿'Me ni mpembä hñä nu'ä rä
hnehi?

¿'Me'ma 'yomfëni nja rä ta
Do ge hin'gi 'ne bi mefi ko rä
ministro?

¿Ha ja'mu tego di ja'ä bu
tengu'ä *ministro* a rä ta
Do?, ¿me tso gi 'yo'te pa
ge'ä 'me'ä thogi?

Gi äxu ya 'koi 'ne gi nehe ko rä mfats'i ni xambäte nu'ä ma nya jä'i.

Nuya ga man'hmu nuya 'nthedi ña jä'i ne ya hnini hyoya, ɔto pädi ra yan 'nthedi?

Ja ran 'nthedi ä na jaman'ho.

iU'ä xän ha! Nehe hü ra 'tu he'mi dä kan'nawi pa ga pämu mira ya 'nthedi.

Tengü gi nowi, nohua ja 'tu he'mi ts'o gi
nehe rä nin 'nthedihui, pe nen'ma hapu ts'o
gi hyoni ya hihña.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Me ra ni 'tü muntsä 'mefi bi nehi ya xitsu?

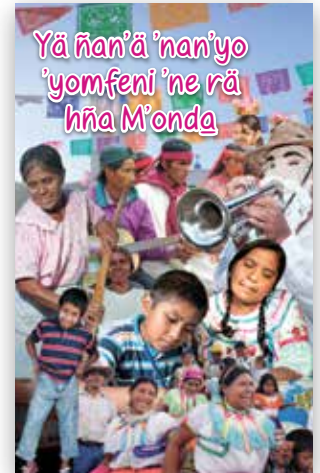
¿Hän'ja jatsedi dä nehe?

¿Axxä hyandä 'nandi 'na n'to'ti ge 'naigü? ¿Hapu?

¿Me 'mefi na nt'ot'i?

**Gi hyon'ä ja 'tu he'mi Yä ñan'ä
'nan'yo 'yomfeni 'ne rä hña M'onda
ja Dä xi'to, hyandi ya 'koi 'ne nehe
ya thühü 'ne ya 'tu thühü ko mfats'i
ni xambäte.**

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

1. ¿'Me'ä gi beni ge man'ä 'tu he'mi ge tengü ma ä rä thühü?
2. ¿Me ma ña tso dä neki ya xithó bä mefa?
  - Rä mfädi nu'ä 'nan'yo 'yomfeni 'ne rä hña M'onda.
  - Ñan'ä pa ga'tho.
  - Ñan'ä 'nangu'na.
  - Pa ma'na gi pädi.

**Gi nehe rä 'tu he'mi ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ñawi
nu'ä ga pädi. Gi nehe ha 'mindi mahyoni.**

**Gi thǎdi yǎ n'tǎni tengü man'ǎ 'me'ǎ ga'tho hma
nubu ja 'tu he'mi.**

¿Nda u yǎ ñan'ǎ pa ga'tho yǎ hnini jǎ'i ñuhu mengü'ǎ?

Dǎ min'ma rǎ he'mi ge tso gi nehe ge bu gi ne gi
pǎman'dǎ nangenǎ na hnehe.

¿Nda u yǎ ñan'ǎ 'nangu'na ge yǎ jǎ'i?

Gi nehe yä xekä mfëni 'ne 'yë'ti ko 'na 'yü rä 'koi di nthewi.

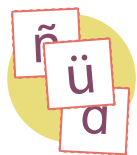
M'onda 'na dä xekä hai
ko xängü 'nan'yo 'yomfeni,
m'mui 'ne rä hña ge ximhai.

Rä Dä He'mi Ts'u'tabi
nu'ä M'onda u'tanweda
yä 'nan'yo 'yomfeni nu'ä
xekähai.

Rä Tsu'tabi pa Ga'tho
Ñan'ä 'Nan'yo 'Yomfeni yä
jä'i mengu'a tengü hña
nu'ä xekähai, ko 'na't ä rä
mui ä ñamfo.

Gi mpefi ko rä Munts'ä n'to'ti rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä hña ko rä mfats'i ni xambäte.

hats'i		hqi
	h	
nthühni		hui
doni		rä pa
	t	
ti 'nei		ta'i
thede		thä
	th	
thä'mi		pu'ti
ts'ani		ts'i
	ts	
tsedi		matse

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe nuya hña hyüts'i hapu di nthewi.

do 'tafi	tada	thuhni	hë'mi
theni	tsudi	hangü	puhni
hehe	'to'mi	mbidi	thebe
hingi 'ne	dethä	hapu	xutha

th	h	t	ts

Gi hyëti 'u ni n'tu'ti hña ko 'na ni mi nxadi.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä* n'to'ti rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe yä xekä mfëni ko rä mfats'i ni xambäte 'ne gi
äxhyu 'ne kaspän'teni hapu pe yä dǎ'tohni.

T

t

Bi dagi 'Tina.

Ndäntse nubu hnini 'Taxdehe.

Ts

ts

Ts'i xingu rä dehe ge xampa.

Beto hyüdi. **Ts**ihme ne gi ts'aya.

Th

th

Thana dehe 'mu xampa.

Thuki xa nho ra wene.

Nu'ä ma hñahu, ñuhü Xäntho ge'ä 'to'hni **h** dä 'to'ti 'me'to o made yä hña. Nguyä:

- haho
- xä nho
- honi
- hapu

Nuna 'to'hni gi jukä ndähi 'ne njä'mu gi 'yo'ti ge dä 'to'hni nu'mu dä mudi yä thühü yä jä'i o hnini, numu di 'me'to 'na njunahña o 'mefä 'na 'mai.

Ra 'to'hni **h** dä 'to'ti ge rä dä 'to'hni nu'mu gg'tho rä hña ni hyä nguna n'to'ti.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'to'hni.

Gi nehe rä n'to'ti ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ñawi ha 'mindi mahyoni.

Jatho gi mbëni...

Rä **'tu he'mi** ge n'to'ti ge dǎ manthoni pa da xa'ä 'me'ä ga'tho hma mahyoni ge me'ä ma hña ni hyä ge 'ne dǎ bǎdi ga'tho yä jä'i. Nu'na n'to'ti 'na mi'na'yo dǎ zo'te yä jä'i, nu'u tengü'u, hingi he'ni di nehe, ge'tho hingi 'noho 'ne ni hya'ä nu'ä mahyoni. Nubü ja rä **'tu he'mi** nzä'i gi tini:

- 'Na **hmi hemi**. Ge'ä 'mudi tsukuä 'ne tsa dǎ hyä 'koi 'ne 'na xekä mfeni ge ma 'me'to thühü rä 'tu he'mi.
- **'Me'to thühü ne 'tu thühü**. Nubu mbo rä 'tu he'mi, nu 'me'ä ga'tho hma n'tu'ti ge xeki ne 'na ngu 'na 'na'yo ma.
- Ra **yoho hmi he'mi**. Ge'ä nxu'tha; ni hyä yä mfëni ge gi ti'na mfats'i o mi 'na 'me'ä ga'tho hma.

Gi ma ko ni hña ha ni nja'u yä 'tu he'mi.

Gi pehni ko 'na 'yü mathogi ko nu'ä 'tu he'mi ge mahyoni da nehe.

'Me thogi

Nu'ä bombë Tere 'ne da
bädimi 'na tengubu di
jamansü ja ra nts'ihme
dä badi xangu tengü
nu ra ge ya 'tixü n'yu.

Antonia 'ne da badi mi
'na ge nu'ä 'yethi dehe,
'me pefi' ne tengu'mu
da hyoni.

'Tu he'mi

Gi äxyu nuya 'koi 'ne nehe ko ra mfats'i ni xambäte nu'ä ma nya jä'i.

ǰHa 'me di'medi pa ga fufthu nuya ko ya ngopa nuna jeya?

Hina, ya mande bi zoho ga'tho dä xihmu.

Komite ge ngo nijä Sa Xua

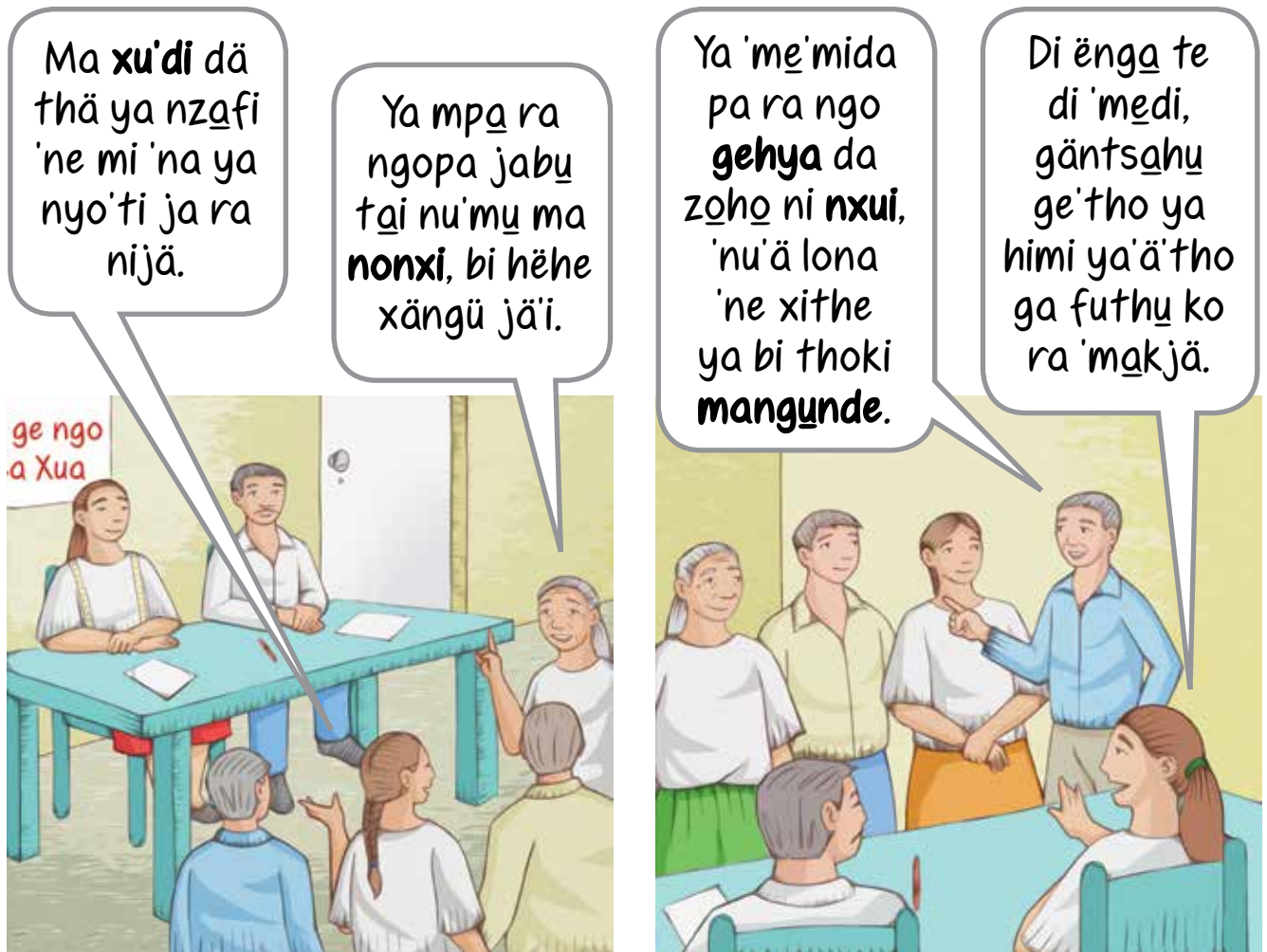

Ya bome mi mukua manxui huan'ni nu'ä da 'me 'ne hoka ra nts'ihme pa ga'tho jä'i.

Dä ña'me ra 'makjä nu'mu ma 'nate pa nge ya mixa ge ga'tho yä pa 'ne di'mupu.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

- ¿'Me'ä manyä jä'i?
- ¿'Me ni hña thoni pa dä man'ä 'mede pa?
- ¿Nja mahyoni gedä mpefi ja ra 'mede?
- ¿Xkä 'yo'ä 'nandi ya hña ja 'mede mi 'na jä'i?
- ¿Ya xkä pefi pa gi pede nu'ä ga?
- ¿Tengü faxä'i ya hña ge di 'tu'ti ni 'mede?
- ¿Tengü faxä'i gi kohmi nu'u mi 'na pede?

Gi 'yode xä nho 'me'ä xi'i ni xambäte ge nu'ä n'to'ti 'ne ñawi.

Jatho gi mbëni...

Nu **jä'mu da thogi** mahyoni mu di 'mede ne di ma xa nho 'me'ä di tho'mu'. Njan'tä'tho 'na'yo di m'mu_hmu 'napa ngu 'napa; pa gä pe'mu mi 'na yä jä'i, dä maxkähu'ä ja'mu da thogi ge gä ma tengu 'me bi thogi.

Tengu'mu jä'mu da thogi yä 'mede in 'na ge xaxkä'hu ne gä han'du me'ä ga'tho hma mahyoni 'ne dä 'yu'tä bi nja pa gä 'yomfeni'hu 'ne gä pä'hu 'me'ä xikju.

Ni na ge jä'mu da thogi n'thoni bu ja yä 'mede ge'hna:

- **Xeki 'na ra pa:** xüdi, nde, nxüi.
- **Yä yoto pa:** n'anxi, marte, nexthai, juebe, 'ne mi 'na.
- **Hnoni yä pa:** nuya, ma nde, ma ngunde, ni xüdi, ni mani.
- **Rä xeki ra zäna:** yoto pa, n'ate ma pa, 'nema ku'ta.
- **Ya zäna ra jeya:** mu_{di} zäna, junio, septiembre, 'ne mi 'na.
- **Ran ntsoya na jeya:** xä mpa yä pa, dä 'ye, däm xoge, yä pa tse 'ye.

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

**Gi 'yode xä nho 'me nehe ni xambäte 'ne hyandi nja'mu
thogi yä mfeni hmambu ja rä 'mede.**

'Na ngopa nge Sa Isidro 'Mefi

'Na ngopa nge na ndämu San Isidro 'Mefi i nja ge **na 12 dä
zo'na 15 pa ra zäna mayo ka'tho yä jeya. 'Na yä pa ante**
dä mudi ma hoki ra nija nge mbo 'ne goxthi, ko 'taxdetha,
'bodetha 'ne bindo detha.

Ra pa ge 12 nge zäna mayo fudi rä ngopa, nu ya jä'i bi ehë
ja nijä 'mefa pa ra ngu betohni ne di 'tu'na nts'ihme, **un'mu
nxüi** nja hnehi ja rä tai 'ne **ma 'na pa** fudi ge **7 xüdi** nu'u
di mpe'ä nijä pa bi ts'ihme xüdi ra ngu ya betohni ne pe'ä
däkäha, ja yä mixa 'ne **nu'u nxüi** ts'o'u jä'i di 'käts'ä Sa Isidro
'Mefi. **Ra pa ge 15 nge zäna mayo 'nu'u nxüi** di ntähä yä
fani 'ne tsöho mi 'na yä jä'i mi 'na yä hnihni.

'Yo'ti: Guillermo de Jesús Antonio

Gi 'yo'ti 'nangun'na 'mai nu'ä en'na rä 'mede ge pa
n'to'te ja ngo nijä ge Sa Isidro Labrador.

Rä 12 pa dä zo'na 15 pa rä zäna mayo ka'tho jeya	Ra'aya pa mu <u>di</u>	Rä pa 12 zäna mayo
<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Rä pa 12 zäna mayo nge bi nxüi	Ma 'na pa	Rä pa 15 zäna mayo nge bin nde
<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

**Gi mbëni 'me nu'ä xka thogi ge mahotho pa gi
xi'u mi 'na, hoki xä nho 'me'ä xkä thogi pa ko
nuya yä ntani:**

¿Njä'ma fudi?
¿Tego 'ne 'me'ä 'nangu 'na di ja?
¿Me di nja mefa?
¿Me'ä ma 'na?
¿Tengu gä nwadi?
¿Me'ä ja'mu dä thogi gi hyoni'nu?

Gi 'yo'ta ni 'mede gi 'pefi yä ja'mu dä thogi.

Gi 'pede 'me'ä gä thogi ni minxadi, mfats'i ko gä 'yo'ti.

Gi 'yode xǎ nho 'mē'ǎ pede mi 'na ni mi nxadiwi
'ne hyüts'i ja rä nko'ti nu'ǎ gi mbëni 'mē bi thogi.
Gi hyüspä yǎ hña nja'mu thogi.

Ja'mu dǎ thogi	ǎ'Mē'ǎ bi nja?

Gi pede 'mē'ǎ bi thogi nu'ǎ jǎ'i ge bi me'tǎ'i pa gi xǎ nho
ge ma njuantho 'mē xi thogi 'ne maxoge ge'ǎ, gemu
mahyoni, hoki xǎ nho o jua'tǎ ni nko'ti.

Gi 'yode xä nho 'me'ä da nehe ni xambäte nge rä
n'to'ti ne dä bi ñawi.

Jatho gi mbëni...

Yä **ja'mu** **dä thogi** rä mpe rä **'mede hña** ge mahyoni gä
uthu ma 'yomfeni 'me binja ne'mefa gä mahmu xa n'ho.

Ge'tho, di ho'mu pa di 'naigu ne dä 'tu'ti nu'ä tego 'ped'kä hu
'n ngu'ä pä'mu xä nho.

Gi ñawi 'ne 'yomfëni nu'ä gä pädi ge nu'ä yä 'mede nu'ä
bi thogi ge bi m'mui mi'na yä jä'i.

¿Tengu ja'mu dä thogi pa gi 'pede 'me'ä xkä thogi?

¿Nuya tsä gi pede xä nho? ¿Ha nja?

¿Ha nja ge mahyoni gi 'yots'e xä nho yä ja'mu dä thogi
ge hini yä jä'i mu 'pede?

¿Ha gä faxä'i ja'mu dä thogi ge di hyeti rä mfeni?

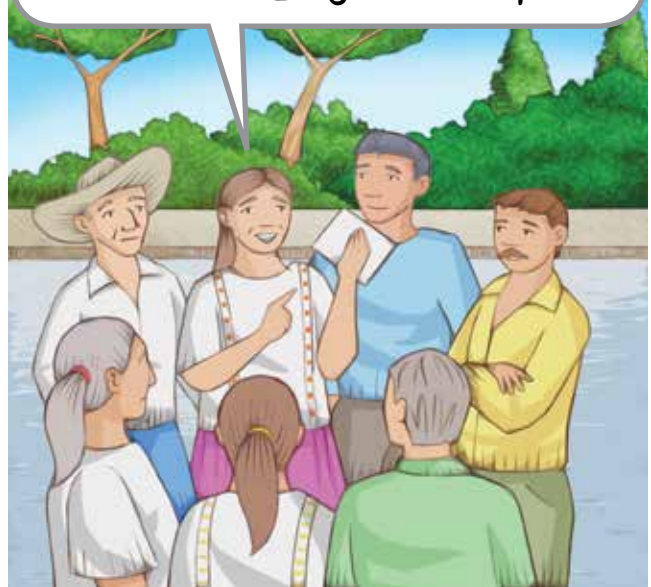

Gi hyeti yǎ 'koi 'ne 'yots'e dǎ nehe ni xambǎte
nge ge nu 'me ma yǎ jǎ'i.

ǎNe to'o di 'pe'tǎ rǎ 'tofo pa
rǎ ngopa rǎ hnihni? Ge'tho gǎ
komhu' ǎ.

Ge'ǎ kǎtho dǎ komhu'ǎya, gǎ
o'tǎ 'nahma gǎ ǎspa'hu 'ne gǎ
ha'mants'uhu nge da 'tǎspate.

O'kǎ di mpumbǎniwi nge ga'tho gǎ hǔxu ma thǔhǔ 'nehma
'hmepiahu pa dǎ gohi ge dǎ 'kohmu 'me dǎ 'mahmu.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Ha nja ge mahyoni dä 'tohna n'to'ti?
¿'M'e rä thühü ä n'to'ti gä 'yotui?
¿Ya xkä nu 'na rä n'to'ti ngu 'na? ¿Hapu?
¿Ha mahyoni 'nu rä n'to'ti?

Gi hyon'ä nu'ä tsukuä ge 'me'ä bi gohi ja Dä xi'to 'ne gi nehe pa gi pädi ha ni nja.

Yä thühü

1. Natalia Mateo Garsía
2. Toña Sanche Kru
3. Xuxe Kanseko Lara
4. Lupe Granada Sanche
5. Teresa de la Loma Sant
6. Jabie Martíne Muño
7. Alberto Santo Rosale
8. Felipe Mendé Garsia
9. Sofía Laja Lope
10. Federiko Gonsalé Ruí
11. Maya Barga Albarade
12. Emilia Mendosa Roja
13. Alejandro Lope Trejo
14. Rosa Flore Galindo
15. Martí Gusmá Bega
16. Raymundo Ernandé
17. Enrike Rodríge Korté
18. Bedu Mendosa Sanc
19. Dolore Ernánde Apc
20. Chayo Mateo Sánc
21. Chente Santo Ernár
22. Reyna Laja Garsía
23. Ana Santo Garsía
24. Armando Muño M

Tsukuä ge 'me'ä bi gohi

Nubü Dänegü Ts'utabi Mats'ani, Nde'ma, rä 11:00 xüdi rä pa nonxi 20 pa rä zäna julio ge 2020; bimpeti ge'tho bi ts'ohni yä jungängü bu M'bitho po ge'ä n'yohü Xua Granada Teodoro, Rejido pa Dinho Hnini, 'Mefi 'ne Mi'na Mahyoni Gg'tho Jä'i binja 'na mpeti paxtä hyoni 'me ni 'mefi xtä 'totpu ja nguxadi. Ja mpeti, nguna bi gohi:

1. Ge gg'tho yä njungängü bu M'bitho dimfaxte pa dä ma ntheni 300 kilo 'momu, 10 'tegi yä ts'ido, 100 barilla, 20 'nozä fonthaido, 2 mahüahü yä dohgi 'ne 50 xin'tegi.
2. Ge gg'tho yä jä'i M'bitho di mfaxte ko nu'ä tuhü pa di ntsihme nu'u jä'i di mpeti ge o'tä ngü.

Gehna yä nts'ani bi gohi dä wadi nuna Tsukuä ge 'Me'ä bi Gohi, yoho bi 'to'to, hapu gg'tho u bi hmepia ko mpahg; ja rä 14:00 'mepa nu'ä pa ä 'ne jeya nubü Dänegü Ts'utabi ge Mats'ani, Nde'ma.

GEHNANGE

N'yohü Xua
Granada Teodoro
Rejido pa dinho hnini, 'mefi 'ne
mi'na mahyoni gg'tho jä'i

N'yohü Xuxe
Ménde Gutiérrez
Tego jona'tofo nubü
dänegü

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä ma xeki ja'ä tsukuä ge 'me'ä bi gohi?

¿'Me ma mfeni ni hyä 'na ngu 'na xeki?

¿Ha gä hma na mfeni nu na xeki?

Gi nehe rä n'to'ti 'ne gi kaspan'teni ha 'mindi mahyoni.

Jatho gi mbëni...

'Na **tsukuä ge 'me'ä bi gohi** ge'ä ma 'na 'yowi rä **'mede hña** ge 'na n'to'ti ge 'tohni pa dä 'tu'ya nwenda yä 'munts'ä jä'i bi peti, nge ja gohi 'na mfeni nge di ho kǎtho.

Rä tsukuä ge 'me'ä bi gohi rä nge'ä di ma na mpeti ge'tho di.

Nu rä **tsukuä ge 'me'ä bi gohi** hindi 'mepu nu'ä 'me'ä ga'tho hma:

- Hapu 'ne rä pa bi 'peti, ha'mu nthuts'i rä ora.
- Yä jä'i bi 'yo'te rä m'peti.
- 'Me bi gohi nubu jarä m'peti.
- Gehnange: Xeka n'to'ti ge pa 'nthutsi rá tsagi 'na rá tsukuä pa dä 'thüdi 'tëspäte o jamadi.
- Rä thühü ne rä hmepia yä jä'i bu 'yo'tä rä tsukuä.
- Rä n'tu'ti yä thühü ne yä hmepia ge ga'tho jä'i 'mi 'mupu bi 'me gohi.

Gi nehe 'me'ä thogi.

Ya jä'i mengu Sa Fransisko Osolotepe bi 'peti rä 20 pa ge zäna abri ge na Lui Flore, mengu bu jarä hnini, ge bi 'ya rä nzete pa di hokä rä ngu. Wentho nu rä hnihni'ä, ndongu rä jä'i bi gohi ge di nzete, ge'tho, bi gohi nge ga'tho di nzete dä 'yo'ta rä tühü yä pa ge rä 'mefi 'ne 'na ngu 'na da hyäxä mpefi.

Gi hoki nu'ä 'me da ma'ä tsukuä ge 'me'ä bi gohi tengü 'mu xtä thogi ja ni hnini.

Hapu 'ne rä pa:

Rä jä'i bi nzo'hmate bu jarä m'peti:

Te bi gohi bu ja rä m'peti:

Ra thühü yä jä'i bi 'ma:

Ra thühü yä jä'i bi 'yo 'ta rä tsukuä:

This image shows a single page from a notebook. It features a light cream-colored background. A vertical red line runs down the left side, creating a narrow margin. The rest of the page is filled with horizontal blue lines, spaced evenly apart. The top right corner of the page is rounded. There are no markings or text on the page.

**Gi äxä ni tsukuä ge 'me'ä bi gohi ko nuna n'tu'ti
'ne 'yo'tä ko 'na ~~x~~ nu'ä otpä m'medi:**

Na mpebu ja rä tsukuä ge 'me'ä bi gohi	Otkä m'medi
N'yowi rä pa 'ne hapu.	
N'yowi ra thühü rä jä'i bi nzo'hmate bu ja rä m'peti.	
N'yowi ni nja ge nu yä jä'ijä'i bi peti.	
N'yowi 'me'ä bi gohi bu jä rä mpeti.	
N'yowi ra thühü 'ne ra hmepia yä jä'i bi 'yo'ta rä tsukuä.	
N'yowi rä 'tu'ti k ora tühü ne rä hmepia yä jä'i 'mi 'mupu rä mpeti.	
Ge'mu ga 'yo'tiä yä dätohni dä mi hyandi xä nho ge'mu ge'ä:	
• ra thühü yä jä'i	
• ra thühü yä hnini	
• nu'mu ni 'mudi 'nangun'na xekä n'to'ti	
• m'mefa ja 'na'ä 'na ntots'e 'ne thogi	

Gi hyüspä 'na 'mē bi gohi pa 'nangu'na 'koi
tengü'u bi 'to'ti bu ja tsukuä ge 'mē'ä bi gohi.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dǎ dǎ 'tohni.

Gi juat'na xekä mfeni gi japi'ä yä hña jabu ja nko'ti.

thühü	Taxk'a	tsu'tabi	hnini
-------	--------	----------	-------

Nubu _____ hoi bi nja 'na rä mpeti pa dä gohi ge to'o di tsu'tabi, dä 'to'tä ra thühü ne 'tapä ra 'koi.

Ga'tho yä mengu ma Mats'ani dä düx'u rä mpefi 'to'tä ngu, nu'na _____ me fätsi'u ga'thoge rä däts'u'tabi; ga'tho hyü jeya, nu'na ts'ut'abi bi hokä rä hnini.

Ga'tho yä jä'i me 'te'kua da ma na _____ ne dä thogi dä 'tü ra dethä.

Rä tsukuä ge 'me'ä bi gohi di japä ra hmepia rá _____, yä bo'me, tsun'tu ne'u yä bätsi nu'mu bi nja ya mpeti.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi hyüspä yä hña ge i poni ko yä xekä hña.

tsa	fi	tä

te	x <u>a</u> m	ba

ya	hyo	ma

b <u>o</u>	t'en	wi

ts <u>u</u>	kuä	ndä

xä	jo	'ta

hyo	ni	ma

ts'i	ma	hya

Gi hyekni hña ko ni minxadi.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dā dā 'tohni.

Gi nehe ko na nzete ni xambäte 'beä bi nja ne hyok'ä rä thühü rä tsukuä.

'Me thogi

Ja di 'ne 'mē gä 'pete ma 'tuhni
ge bi ma dä xadi bu M'ondä.

'Nu'mu di honi gä huxa ge ra
hnini dä 'me'te yä mbothe ra
hnini.

'Nu'mu di honi gä nzonho
ka'tho rä hnini ge 'na mpeti bu
ja rä ngunxadi.

'Nu'mu di honi o'ta gä yä
thühü yä jä'i bi 'ma rä mpeti.

Rá thühü rä tsukuä

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿Hapu mi 'na me'ä thogi gi hux'ä 'na rä tsukuä ge 'me'ä
bi gohi?

Gi hyëti yoho yä n'to'ti.

N'tu'ñi GE 'YËHE

Yä thühü **Hmepia**

1. Natalia Mateo García
2. Toña Sanche K
3. Xuxe Kanseko
4. Lupe Granada
5. Teresa de la L
6. Jabie Martíne
7. Alberto Santo
8. Felipe Mendé
9. Sofia Laja Lo
10. Federico Gor
11. Maya Barga
12. Emilia Mendi
13. Alejandro La
14. Rosa Flore G
15. Martí Gusm
16. Raymundo
17. Enrike Rodri
18. Bedu Menc
19. Dolore Ern
20. Chayo Ma
21. Chente Sa
22. Reyna Laj
23. Ana Sant
24. Armando

Tsukuä ge 'me'ä bi gohi

Nubü Dänegü Ts'utabi Mats'ani, Nde'ma, rä 11:00 xüdi rä pa nonxi 20 pa rä zäna julio ge 2020; bimpeti ge'tho bi ts'ohni yä jungängü by M'bitho po ge'ä n'yohu Xua Granada Teodoro, Rejido pa Dinho Hnini, 'Meñi 'ne Mi'na Mahyoni Ga'tho Jä'i binja 'na mpeti paxtä hyoni 'me ni 'meñi xtä 'to'tpu ja nguxadi. Ja mpeti, nguna bi gohi:

1. Ge ga'tho yä njungängü by M'bitho dimfaxte pa dä ma ntheni 300 kilo 'momu, 10 'tegi yä ts'ido, 100 barilla, 20 'nozä fonthgido, 2 mahüahí yä dohqi 'ne 50 xin'tegi.
2. Ge ga'tho yä jä'i M'bitho di mfaxte ko nu'ä tuhü pa di ntsihme nu'yä jä'i di mpeti ge q'tä ngü.

Gehna yä nts'ani bi gohi dä wadi nuna Tsukuä ge 'Me'ä bi Gohi, yoho bi 'to'to, hapu ga'tho y bi hmepia ko mpahga; ja rä 14:00 'mepa nu'ä pa ä 'ne jeya nubü Dänegü Ts'utabi ge Mats'ani, Nde'ma.

N'yohü Xua Granada Teodoro

N'yohü Xua
Granada Teodoro
Rejido pa dinho hnini, 'meñi 'ne
mi'na mahyoni ga'tho jä'i

N'yohü Xuxe Ménde Gutiérrez

N'yohü Xuxe
Ménde Gutiérrez
Tego jona'tofo nubü
dänegü

'Tu he'mi

Tsukuä ge 'me'ä bi gohi

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä ni n'to'ti yu?

¿'Me'ä rá thühü 'nangü 'na?

¿'Me'ä gä hyets'i?

¿'Me'ä potkähü 'nangu 'na?

Nu'ä dä pädi

Gi nehe 'ne gi kaspan'teni 'me'ä gi 'yo'te 'ne gi thädi
'me 'ta'i 'nangun'na u.

1. Gi hyüspä rä 'mede ja rä njo'tä mfëni tengü'ä n'to'ti ge ha ni nja.

1. Tsukuä ge
ma 'me'ä
di nja

2. Tengü
bu di ts'i yä
'yëthi

3. Mehñahña

Hnini Nju, Hñunthe, 8 pa rä zänä julio ge 2020.

Margarita:

Ma madi t'ixu, di t'o'bo nge xanho ja ni nzaki.

Di ot'a pa ga pädi 'be'ä ge di ja 'ne pa gi xiki 'be'ä xka jabu
ja ni 'befi. 'Ne pa ga xii nge eme di johya na nge ra nxadi
nge di rako Nuya xambäte tsunt'u thoho, nuyu bi ekua ja
ra hnini 'ne eme ya hogä j'ai. Go nuyu bi paka ga ot'i ya
xekä mfëni hña tengu nu na rä mehñahña 'ne ya xta pädi
ga ot'e ma hmepia.

Nu ni mejä, 'ne hinmi pädi dä nehi 'ne da 'yot'i, bi xika
nge ga ma nuby ja ra nxadi nge ni gokua han'ä ra Ngü
'Yothäte. Di hyäto j'ai gahe di pakahe ra nxadi nuby xä

 <p>'Yothäte Araseli Kueba Ernände 'Yothäte Xat'äte 'ne nu ha di M'bui ya Wene 'Mede Nge Bi Juadi Rä Nxadi: 0810347</p> 	
Ra thühü to'o di n'yothë: Xua Xuxé Día Gonsáale	Ra pa dä 'täts'i': 15 pa rä zänä mayo ge 2020
Jeya: 23	Gä xitsu o gä n'yohu: Nyohu
Pa dä fädi 'me'ä gi hyëni: U 'muyi ja ra ntsodi 'ne mboni	'me'ä da tsi: —Amoksisilina ra 500 mg, tsi 'na n'yëthi nua ni 8 ora, nu'ä 5 pa. —Ibuprofeno ra 400 mg, tsi 'na n'yëthi nua ni 12 ora, nu'ä 3 pa. —Elektrolito orale ra 500 ml, tsi 'na n'yëthi nu'ä 3 pa.
'Me'ä gi 'yote: Gi ntsya thoho 3 pa, gi tsiu hingi me, 'ne xä ngu ra dehe	
<p>'Yothäte Araseli Kueba Ernände</p> <p>Rä thühü rä 'yothäte Hmepia</p>	

2. Gi pehni ko 'na 'yü rä thühü rä n'to'ti ko matengü'ä.

Tengü bu di
ts'i yä 'yethi

N'to'ti bi 'to'te ya jä'i xi peti ne
bi gohi 'me ä ti nja.

'Tu he'mi

N'to'ti nge x*i* i rä ñanate 'me'ä
gi tenni 'na hma dä 'yo'ä'i.

Tsukuä ge
'me'ä bi gohi

N'to'ti mahyoni nge di da'tä
mfädi nge seditho dä pädi
xängu yä jä'i.

Di f_udi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

3. Gi hyüspä ra thühü yä 'koi bu ja 'na 'yü.

4. Gi hyüspä hyü yä xekä mfeni 'me gi ho.

1.

2.

3.

5. Gi 'yo'tä yoho yä hña pa 'nangun'na yä 'tohni ge
nxadi.

m	h	l
z	t	ñ

6. Gi 'yo'tä 'me ma hyëti ya n'to'ti ja 'mena hña.

Hnini Nju, Hñyñthe, 8 pa rä zäna julio ge 2020.

Margarita:

Ma madi t'ixu, di to'bo nge xanho ja ni nzaki.

Di ot'a pa ga pädi 'be'ä ge di ja 'ne pa gi xiki 'be'ä xka jabu ja ni 'be'fi. 'Ne pa ga xi'i nge eme di johya na nge ra nxadi nge di rako Nuya xambäte tsunt'u thoho, nuyu bi ekua ja ra hnini 'ne eme ya hogä j'ai. Go nuyu bi paka ga ot'i ya xekä mfëni hña tengu nu na rä mehnahña 'ne ya xta pädi ga ot'e ma hmepia.

Nu ni mejä, 'ne hinmi pädi dä nehi 'ne da 'yot'i, bi xika nge ga ma nubu ja ra nxadi nge ni gokua han'ä ra Ngü 'Yothäte. Di hyäto j'ai gahe di pakahe ra nxadi nubu xä

iGi tai rä
xi'ma huähi!

\$12.00 'na 'teni
Jat'i nuwa

Rä mpa

"Zi hyadi"

¡Gekua jawa ga'tho 'ne hingi madi!

Mpa 59

Pa n'to'te yä 'be'fi
ge gädo 'ne pa
ma kuhu

Xua Ernánde Garsía. 'Mede n'tsofo: (771) 7530496

7. Gi 'yo'tä ra thühü yä n'to'ti hapu ma pefi gi hnehi
'me'to thühü 'ne 'tuthühü.

---

8. Gi hyüspä 'me'ä ga'tho hma nge jabu ja 'na tengü
bu di ts'i yä 'yëthi.

---

9. Gi ma xä nho 'na mfeni mahyoni ge rä hnehi
Rä 'tumandazehe.

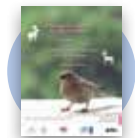

Munts'ä xekä 'mefi 3

Nu'mu bi jua'ä yä munts'ä xekä 'mefi, rä 'tun'yohu 'ne rä dǎǎ'i:

- Dä nehe yä thühü 'ne yä 'tu thühü nubu ja **tsukuä hyü nto'mi** 'ne dä 'yo'ti yä mfëni dä dimbu ja 'nangu 'na nto'mi.
- Dä hyoni 'me'ä ga'tho hma ja ts'edi nubu ja **tsukuä hyü nto'mi** Rǎ nts'isëi... ¿'Na nhyëni?
- Dä 'yo'ti yä mfëni ge dä 'me'ä **tsukuä ge 'tadi**.
- Dä 'yo'ti, dä 'yäts'i ne dä hyoki xä nho rä **tsukuä ge 'tadi**.
- Dä dini ra pätsi ne hapu nthoni ra t'onhi ge dä nehe ne dä 'yot'i.
- Dä pädi xä nho hapu mahyoni yä dä'tohni nubu ja n'to'ti.
- Dä hyandi 'ne dä 'yo'ti 'na hma 'nan'yo yä hña nu yä 'tohni **ch, x, y, w** ge nxadi.
- Dä mede 'na n'to'ti hña dä madi bu di ma 'ne dä bon'ma nho (hogä mfëni).
- Dä hyandi ha bi thogi u yä 'na mi 'nan'yo nthogi o ma bi nja.

Rä hña yä hnehi

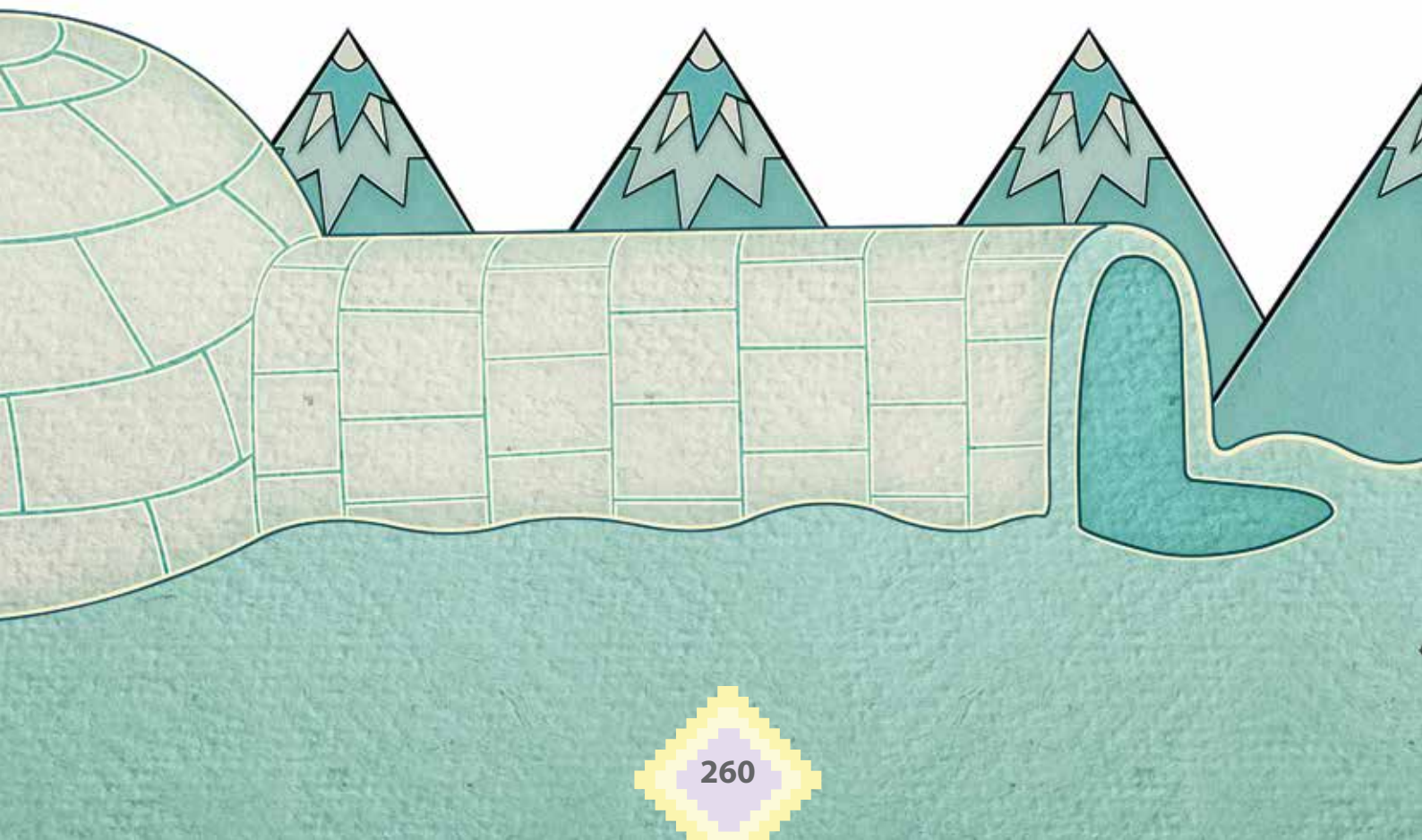

Gi hyombu ja He'mi dä hnehi rä n'to'ti Yá ngü yä
jä'i 'mupu ja yä tse 'ne 'mefa ñawi ko ni mi xadiwi
'ne ni xambäte, nu'u mi 'na:

¿Tengü hoki'ä ngü yä jä'i 'mupu ja yä tse nu'mu xa ntse
yä pa?

¿'Me'ä ni 'mefi ge bi 'yo'te nu yu nyohu 'ne ra bome jä'i
mupu ja ngü ya tse nu'mu?

Nu bu ma hnini, ¿tengü bu pa 'to'te ma nguhu 'ne 'me ni
'mefi di othu nu'mu xäntse?

Gi äxyu nu ya 'koi 'ne gi nehe ko rä mfats'i ni
xambäte nu'a ma yä jä'i.

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me ra thühü ra 'to'ti bi tun'u ya bome?
¿Axxä hyandä 'nandi 'na n'to'ti ge 'naigü? ¿Hapu?
¿'Me man'u ya n'to'ti gä nu?
¿'Me'ä pe u yä n'to'ti?
¿Tego bi 'yo'te?

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

**Gi hyon'ä tsukuä hyü
nto'mi Rā nts'isēi...
¿'Na nhyēni? ja Dä
xi'to, gi äxhyu yä
k'oi 'ne nehe yä
'thühü 'ne yä jua'tä
'tu thühü ko mfats'i ni
xambäte.**

¿Tengü bu di nts'ana m'mui ja rä hnini yä jä'i?

Nubü di nts'ana hogä'mui yä jä'i, nu'ä nts'isēi ts'ombä rä 'mui yä jä'i di hyēni 'ne ga'tho hnini.

Nubü rä 'mui nthotho di nts'iji ko mpe'ti 'ne mafi nu yä jä'i 'naby 'mui ko ge'ä rä jä'i, nts'ana 'mui 'ne oto rä 'tofo 'me di ngts'e rä 'mui.

Tengü rä 'mui ga'tho jä'i 'ne rä 'mfi, rä jä'i ts'isēi 'me'ä rä mpä'tiä 'ne pädi, ge nu'ä rä jä'i di 'weke ga'tho hnini.

Nu'ä M'onda rä nts'isēi g'te ge dä dü nts'bytho 10,000 yä jä'i 'ne yä 'me'di 25,000 'yänthi 'tegi.

Pa ma'na gi pädi:

Nu'mü g'tä'me'di 'me gi pädi tsq gi ma:

Centros de Integración Juvenil, A. C. (cij)
☎ (01 55) 52 12 12 12
<https://www.gob.mx/salud/cij>

Central Mexicana de Servicios Generales de Alcohólicos Anónimos, A. C.
☎ (01 800) 2169 231
<http://www.aamexico.org.mx/>

Comisión Nacional Contra las Adicciones (CONADIC)
☎ (01 800) 911 2000
<https://www.gob.mx/salud/conadic>

* Ge yä munts'ä jä'i nge hyup ja xä ngu yä dähni nge d'ampeti di haki yä m'mui xä nho 'ne di nja rä naki yä jä'i 'mkuä ga'tho rä ximhi. Tu rä mui na nge'u yä n'ü tengu rä SIDA, rä diabetes, rä influenza, rä obesida, rä adiksione, 'ne mi'na.

** Na xeki ni jä'i 'na nge i jä'bu ma de ni xutha 'na nge'ti rä 'boote gehna i pe'tä rä jä'i 'ne en'ä tsi 'ma'ä hängi hä na nge rä 'mfsu.

**Rä nts'isēi...
¿'Na nhyēni?**

**Hogämpeti Xekä hai
Pa Njondi Nts'oni**

**Gi ñawi ko ni xambäte 'me'ä ga'tho hma tsa dä hyä rä
tsukuä hyü nto'mi, mfats'i ko yä n'tani.**

¿Ge 'me'ä gi 'yomfēni ge ma nu'ä tsukuä hyü nto'mi ge
nu'ä ma ja rä 'me'tothühü?

¿'Me ga'tho hma tsa dä hyä mi 'na yä xeki?

- ¿'Me'ä?
- ¿Nja bi njabu?
- M'e otpä rä sēi ja ngojä'i.
- ¿Tengü bu di nts'ana m'mui ja rä hnini yä jä'i?
- Pa ma'na gi pädi.

**Gi nehe rä tsukuä hyü nto'mi 'ne ñawi ko ni xambäte
nu'ä ga pädi. Gi nehe ha 'mindi mahyoni.**

Gi thädi tengü man'ä 'me'ä ga'tho hma nubu ja
tsukuä hyü nto'mi.

¿'Me'ä ra tsi sēi?

¿'Me di du'mi?

¿'Me ɔtpa yä jä'i?

Gi juat'na xekä mfëni 'ne gi pehni yä 'yomfeni ko 'na 'yü.

Ra ntsi sèi...

'na ge'ä tengü fudi
ra ntsi sèi.

'Me gi tsä 'ne 'më
xan'u'i nuna ra
nhyëni...

tsä di nja 'mi 'na
nhyëni.

Nja gi tu ni müi...

ge 'na nhyëni
wenthö.

Na ra jä'i ko ntsi
sèi...

otpa yä nyohü ne
mbome.

Na nhyëni...

nja'te 'yo.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe 'na t'ot'i 'ne di tsäi ni xambäte ne gi yethe
ndä mithe ge gi fi 'ni ra manda.

'wata

xaha

chalu

fo'yo

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

Gi nehe ä xeka n'to'i ne gin ma 'me ni 'bä.

ëspate

'ne

njase

n'wetho

jamanho

ngi tsu

hña ma juani

ntsidsi

tohmi

jama'mati

'rayngu

nzete

Gi nehe yä xekä mfëni ko rä mfats'i ni xambäte 'ne gi
äxhyu 'ne kaspän'teni hapu pe yä dǎ'tohni.

X

x

Rä **X**ahqi bi po'na rä dehe.

Tühü rä **X**ua.

Y

y

Nu rä ts'un'tu pa n'tuni rä nts'ofu. **Y**ode te ma ni ta.

Yoho jä'i bi ma na ts'u.

W

w

Wentho nu rä hnini ä.

Dä 'ma rä ngu **W**endi.

Nja ma hñahu, ñuhü Xänthou, ra 'tohni **ch** dä 'to't i ko ra
dä'tohni ge'mu ra hña, nu'ä njawa:

1. Nu'ma ni 'mudi yä ts'ana thühü yä jä'i.
2. Nu'ma ni 'mudi yä nthüspäthühü yä jä'i.
3. Nu'ma ni 'mudi rá thühü yä hnini.

Nguyä:

- Nu'ä Araseli tsq dä nts'ifi **Ch**ely 'ne nu'ä Jesú tsq dä nts'ifi
Chuchu
- Xua **Ch**abe
- **Ch**íapa

**Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.**

Gi nehe rä n'to'ti 'ne gi kaspan'teni ha 'mindi mahyoni.

Jatho gi mbëni...

Ra **tsukuä hyü nto'mi** ge n'to'ti dǎ da'ti 'me'ä ga'tho 'ma ge honi xängu yä jä'i, ge nuä 'me'ä ya pädi.

Rä **tsukuä hyü nto'mi** nu t'ut'i 'me'ä ga'tho 'ma un'bu ja tsukuä ma to'mi **hyüнди** ne di 'pefi yohmi ja tsukuä, njabu, pa dǎ hnehi di ko'hmi xǎ nho 'na tsukuä hyü nto'mi mahyoni ge nto'mi 'ne di müdi dǎ hnehi rä hmi he'mi 'ne mbo pa 'mexke dǎ hnehi rä xutha.

Nubu ja **tsukuä hyü nto'mi** nzä'mi gi tini:

- 'Na **hmi he'mi**. Ge'ä ra müdi tsukuä 'ne tsǎ ni hay 'koi ne 'me'to thühü ge ma 'me'ä hyä, un'mu ma ho'kä nguntsu'tabi n'yowi 'koi.
- **'Na mi 'na'yo xeki o 'tuthühü**. 'Tu 't i nu'ä 'me'ä ga'tho ma 'na mi 'na'yo xeki; nzä'mi 'na ngu 'na ma 'na mfeni.
- Rä **yohmi he'mi**. Ge'ä ni go'ä nxutha ne nzä'mi ma 'me dǎ 'to'te o 'me ga'tho ma ha tsǎ dǎ thini mfats'i o 'me ga'tho ma.

Gi hyüspä ko rä mfats'i ni xambäte rá thühü 'nangu'na yä xeki rä tsukuä hyü nto'mi.

Hmi he'mi

'Na mi 'na'yo
xeki o 'tuthühü

Yohmi he'mi

¿Tengü bu di nts'ana m'mui ja rä hnini yä jä'i?

Nubü di nts'ana hogä'mui yä jä'i, nu'ä nts'isëi ts'ombä rä 'mui yä jä'i di hyëni 'ne ga'tho hnini.

Nubü rä 'mui nthotho di ntsui ko mpe'ti 'ne mafi nu u jä'i 'nabü 'mui ko ge'ä ti jä'i, nts'ona 'mui 'ne oto rä 'tofo 'me di nts'e rä 'mui.

Tengü rä 'mui ga'tho jä'i 'ne rä 'mefi, rä jä'i ts'isëi 'me'ä rä mpä'tiä 'ne pädi, ge nu'ä rä jä'i di 'weke ga'tho hnini.

Nu'ä M'onda rä nts'isëi o'te ge dä dü ntsubutho 10,000 yä jä'i 'ne yä 'medi 25,000 'yänthi 'tegi.

Pa ma'na gi pädi:

Nu'mü o'tä'medi 'me gi pädi tsa gi ma:

Centros de Integración Juvenil, A. C. (CJ)

☎ (01 55) 52 12 12 12
<https://www.gob.mx/salud/cij>

Central Mexicana de Servicios Generales de Alcohólicos Anónimos, A. C.

☎ (01 800) 2169 231
<http://www.aamexico.org.mx/>

Comisión Nacional Contra las Adicciones (CONADIC)

☎ (01 800) 911 2000
<https://www.gob.mx/salud/conadic>

* Ge yä munts'ä jä'i nge bupü ja xä ngu yä dähni nge di mpefi di hoki yä m'mui xä nho 'ne di nja rä nzaki yä jä'i 'mykuä ga'tho rä ximhai. Tü rä mui na nge'ü yä n'ü tengu rä SIDA, rä diabete, rä influenza, rä obesida, rä adiksione, 'ne mi 'na.

** 'Na xeki ni jä'i 'na nge i ja'bu ma de ni xutha 'na nga'ti rä 'botse gehna i pe'tä rä ji 'ne en'ä thi 'me'ä hingi ho na nge rä 'mitsu.

Hok'ni m'mui hyngi nts'oni

Rä nts'isëi... ¿'Na nhyëni?

Hogämpeti Xekä hai
Pa Njondi Nts'oni

Gi 'yo'tä ko rä mfats'i ni xambäte hyü 'me thogi nu hapu mahyoni gi hokä 'na tsukuä hyü nto'mi.

1. _____
_____
2. _____
_____
3. _____
_____

¿Tego ni jä'i di membri?

Gi äxhyu yä 'koi 'ne gi nehe ko rä mfats'i ni xambäte nu'ä ma ya jä'i.

Nde t'a, xika he magena ra hña ha ra hnini.

Da za, nde t'a. Di'ne ga pä'me.

Da tsa, na ra hnini
bi neki bu ma 1940 pe
ge hingä wenthö dä
m'mu'be wä.

Da tso, do
tsoko 'na rä 3
pa zäna marso
ge 1950 nu'wa
dä pädi ni tsu.
'Mefa bi m'mui
ni 'ta 'ne ge'tä
bi din'ni 'me.

¿Nja?

Ne bu man
thäta'be bi
nja rä bes'pi,
ǰgi mbeni
Lupe?

iHa gen'ä! Me xä
ntso bü min'ha,
nda semana
ro bifi na sijü
gam bo'ho ne
gen'ä, xina tsagi
te binjá hündo
dom mbimu.

Ge na hnini
me hēndo
badin 'ja, bi
ñudi ra dehe,
ra yoti, pä
gota xhän
tagi. Nu ha
'hü t'uhni, gi
mami 'ha di
bädi.

Da tso, ǰbä
na büdi, nuä
ñut'egi 'o
ra'yo xadi?

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

ǰ'Me'ä manyä jä'i?

ǰTengü gä 'tu'tä 'mede?

ǰ'Me mahyoni bi nja 'ne yä pa rä 'mede?

¿Hapu gä yode rä 'mede nguna?

¿Ya xkä 'pede nu nguna?

¿Ha mahyoni yä pa 'ne yä n'tu'ti pa gi kohmi un 'pede mi na?

¿Ha mahyoni dä hma xä nho un 'mede?

Gi 'yode xä nho 'me'ä xi'i ni xambäte ge nu'ä n'to'ti 'ne ñawi.

Jatho gi mbëni...

Na **'mede** tsä dä 'to'te na mi 'nan'yo 'ne tsä gä othu nu'ä ja xi thogi, 'ne tengu'u ya bi thogi 'ne xikju.

Nu'ä ja 'mede di pähmu nu'ä ge hindä thohmu pe di pähmu ngu'ä bi thogi 'ne 'nekohu da thohmu ge'tho xikju zehe, nu'ä ma m'muihu ja ma hnini o ma haihu.

Nu'mu di pehmu mahyoni n'tu'ti 'ne tengü bi nja, 'ne'ä faxkähu mi 'na mfëni 'ne 'me ga'tho hma.

Tengü'tho, di homhmu ga kaspntenihu nu'mu di ohmu o nu'mu di ohmu 'na 'mede pa da za ga pahmu.

**Gi 'yo'de rä nehe ni xambäte nu rä n'to'ti 'ne kaspä
n'teni tengü bu di hoki 'ne nubu di thogi.**

Emiliano Zapata*

Emiliano Zapata bi m'mu'i rä 8 pa ra zäna agosto ge 1879, nu'bu hǎi Morelos (M'ondǎ). Ge yä ta Gabriel Zapata 'ne ra Cleofás Salazar. Un'bu mi tuhni bi bǎdi 'mefi ne bi ya'tä fani. Nubu rä hnini bi ñan'u jä'i di pefi ge mi tsǎ rä 'u.

Rä 11 pa ra zäna marso ge 1911, bi nxogi ko rä jä'i Porfirio Díaz, ge fǎtsi rä Francisco I. Madero. Ra 28 pa rä zäna nobiembre ge jeya bi 'yo'ta 'ra *Plan de Ayala* nubu bi 'yadi ge 'me nda'ti rä mehai yä jä'i yä pa'ä bi fädi ge *El Kaudillo del Sur*. Ge 1914, bi 'penhni ko rä Pancho Villa 'nebi hyä'na hnini M'ondǎ, ge'na tsedi rä Venustiano Carranza bi sifi ntseditho xtä mengä Morelos, nubu bi ja 'na tsutabi di hoki'ä 'mefi nubu huahi.

Nuya jä'i nzämi bi mespahyä ra tsutabi, ge ya jä'i ra Carranza bi dǎkpa 'yü ja ra dǎnegu 'menmeti ge Chinameka. Gepu bi tho ko nzafi ra pa 10 pa rä zäna abri ge 1919.

* Gómez, F. Biografía corta de Emiliano Zapata. Recuperado de <http://biografiacorta.blogspot.mx/2012/10/biografia-corta-de-emiliano-zapata.html>. Biografías cortas.

Gi 'yo'tä ja 'nangu'na yä 'koi 'me bi thogi 'ne rä pa ja rá m'mui Emiliano Zapata.

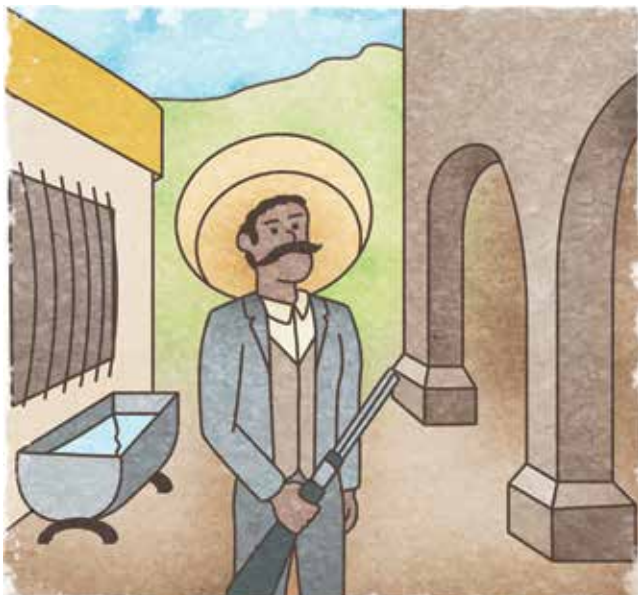

**Gi mbëni 'me nu'ä xka thogi ge mahotho pa gi
xi'u mi 'na, hoki xä nho 'me'ä xkä thogi pa ko
nuya yä ntani:**

¿Hamu bi ja?

¿Tengü bu gä thogi: 'me'ä mudi thogi, 'me'ä 'mefa 'ne
hapu ni wadi?

¿Tengü bu di o'te ge 'naigü 'ne di ntsoni nangu'na?

¿Tego di pefi ne 'me o'te 'na pa ngu 'na pa?

¿'Me ra pa 'me mahyoni?

**Gi hyüspa ni 'mede gi jamansu ge'mu manhuantho,
tengü bu di 'to'te 'ne ya pa 'ne nhamfëni mahyoni.**

**Gi 'pede nu'ä gä thogi ko ni minxadi gi mfats'i ko nu'ä
gä 'yo't i ne 'yode mi ra 'mede.**

Gi 'yode xä nho 'me 'ä pede mi 'na ni mi nxadiwi
'ne hyüts'i 'me'ä gi mbëni nubu ja nko'ti gi japiä
mfeni nja'mu thogi.

Rä pa	ǎ'M <u>e</u> bi nja?

Gi 'pede 'me'ä bi thogi nu'ä jä'i bi 'mede pa gi pädi xä
nho ge gä hoki 'me xi thogi 'ne yä pa maxoge ge'u,
ge'mu mahyoni, hoki o jua'tä ni nko'ti.

Gi nehe rä n'to'ti ko rä mfats'i ni xambäte 'ne ñawi ha 'mindi mahyoni.

Jatho gi mbëni...

Nu'na **ho'mu rä rapa 'ne 'pu 'na mi 'na'yo bi thogi** ge'ä ma 'na **'mede hña** ge'ä di hp'mu pa gä hokju ma mfeni'hu nu'ä bi togi pa 'mefa dä hma.

Dä tsä ga ho'hmu na pa gä 'ma'hu nu'ä ya bi thogi ge ma m'mui'hu o ge rä m'mui ma meni'hu o nu'bu hnihni 'ne mahyoni pa nzäi gä mbe'hmu nu'u yä bi thogi ge rä mpe ma m'mui ne thogi ga'tho yä jä'i.

Ge'tho, di ho'hmu pa gä padi xahno nu mi 'na 'ma 'ne gä pä'mu mi 'na xitho yä jä'i, mi 'na m'mui 'ne mi 'na hmihmi.

Gi ñawi 'ne 'yomfëni nu'ä gä pädi ma njuantho 'ne tengü bu gi pede nu'ä bi thogi.

¿Tengü ma hoki 'me bi thogi ja 'na 'mede 'ne nja mahyoni ga hanthu 'nangü 'na?

¿Nuya tsä gi pede xä nho? ¿Ha nja?

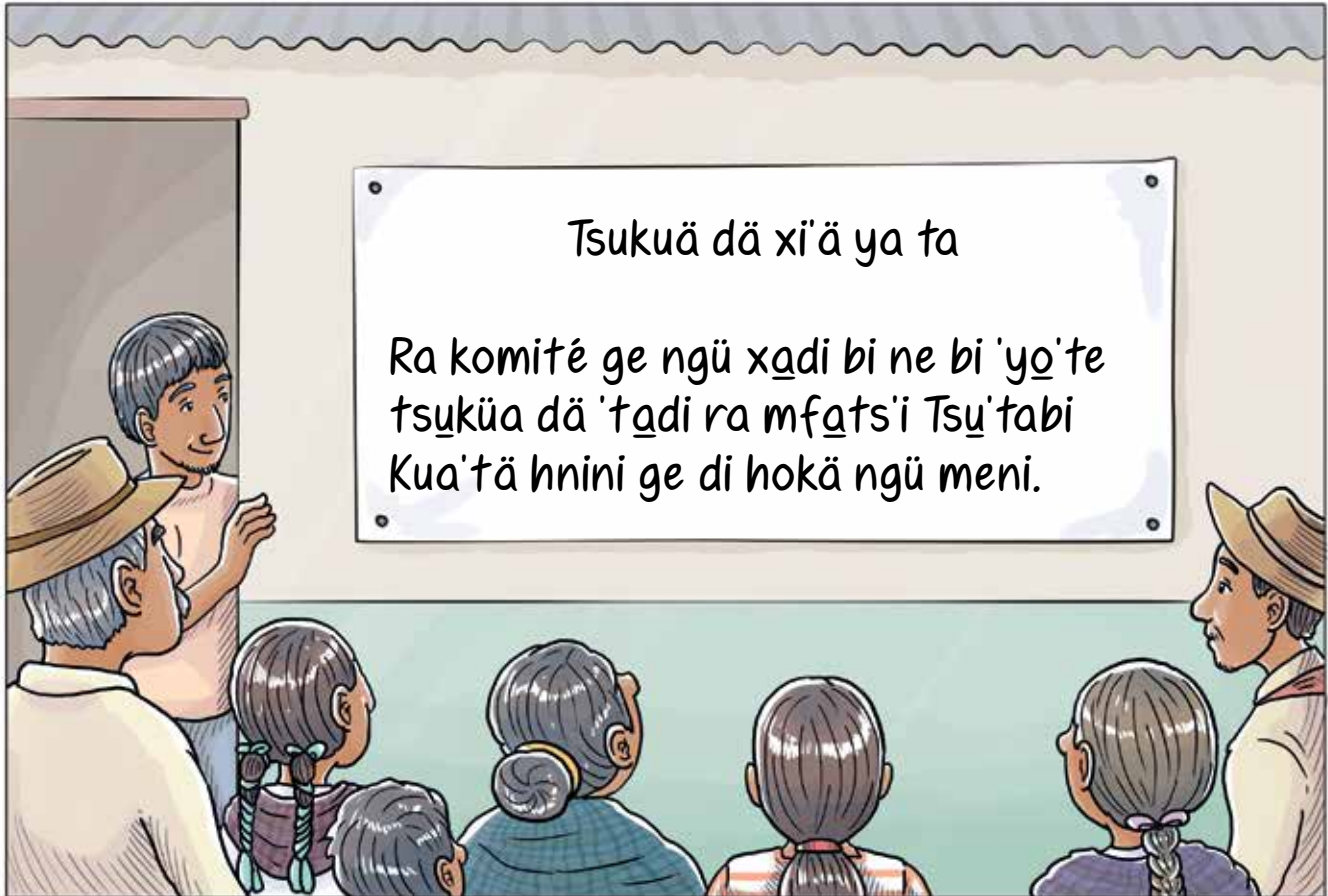
¿Nja mahyoni gi kaspanteni ä n'tu'ti ge ja 'nangu'na 'mede?

¿Tengü faxa'i ra pa nhamfëni mahyoni pa gi hyandi 'me ga'tho hma 'ne gi kohmi ra 'mede?

**Gi äxyu ya 'koi 'ne nehe kora mfats'i ni xambäte
ra n'to'ti.**

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Meni n'to'ti da 'yo'ti ra komité?

¿'Me ra thühü?

¿'Me pefi ra n'to'ti?

¿Axxä hyandä 'nandi 'na n'to'ti ge 'naigü? ¿Hapu?

Gi hyon'ä rä tsukuä ge 'tadi nubu ja Dä xi'to 'ne ñawi ko ni xambäte, tengü bu mahoki ma njuantho 'me'ä ga'tho hma.

Ma ts'ani, Nde'ma, rä l2 pa rä zäna abri ge 2020.

ARTURO SANTO GARCÍA
DÄS'TABI BU MATS'ANI, NDE'MA
PAGEÄ*

Ko ngehna, nu'u ni 'Me'to bu Mpeti nubu hnini M'bithe, di a'ä'me ko maten'të'këi ni mfats'i pa ko ge'ä ga'tho mahyoni pa dä 'to'te 'na ngünxadi nubu ja ma hnini'me. Di pets'a'me nwenda ge nu'ä 'mefi gä o'tme hyndinju'ti ko ga'tho jä'i, hange'ä di a'me nimfats'i ko ge'ä mahyoni, gehya: 300 kilo 'momu, 10 'tegi yä ts'ido, 100 barilla, 20 'nozä fonthaido, 2 mahüahi yä dohai 'ne 50 xin'tegi.

Nuna ngünxadi thotho on'yü ge'tho mahyoni pa dä xambä yä nxü'tuhni, me'tuhni 'ne yä 'tun'yohu bu hnini.

Di tom'me gi faxka'me 'ne gi 'yo'te, gi da njuani ge hyngä um'me ä ga'tho mahyoni; ge 'mu dä za, di ne'me gi 'käs'k a'm e nu'ä ja ngünxadi 'to'te.

* Pageä. Gehna rä hña nge maa ge di n'tunni sehe 'na rä n'to'ti nu'ä rä jä'i nge dä 'membi. 'Na rä tsukuä nge 'membä rä ts'y'tabi thuzpabi nuby rä ndyi ä rä thühü nu to'o 'membi 'ne xi ne dä maa nge ma zenwabi.

gä 'tom'me 'me gi thädi, di pen'ä 'na nzenwate.

GEHNANGE

Martine
Muñoz

Sofia Laja López

Martí Gasmá
Bega

NU'Ä TEGO DI 'ME'TO BU MPETI

Gi ñawi ko ni xambäte yä nthädi.

¿'Me'ä ni hñamfëni ga timbu ja tsukuä ge 'tadi?

¿Tengü bu di hoki nu'ä 'me'ä ga'tho hma ja 'na tsukuä ge 'tadi?

¿Nja n'to'te'u yä tsukuä ge 'tadi?

Gi nehe rä n'to'ti 'ne gi kaspan'teni ha 'mindi mahyoni.

Jatho gi mbëni...

Ra **tsukuä ge 'tadi** 'na n'to'ti pa da 'membä 'na tsu'tabi nu'ä dä 'tapi, man'ä ra mfëni 'ne nja ge api.

Ra **tsukuä ge 'tadi** nu'u mi 'na:

1. **Hapu 'ne rä pa.** Udi hapu 'ne ra pa bi 'to'te nu'ä bi 'tadi.
2. **Tego dä 'membi 'ne rä n'to'te.** Ge'ä ra jä'i o tsu'tabi tego dä 'membi.
3. **Rä n'to'ti o 'tadi.** Gepu mha nja o 'me'ä ge nu'ä 'tadi. Nu di 'yot'nu ra xekinü gi mfats'i nu yä: ¿'me dä 'tadi?, ¿ha nja?, ¿ha nja? 'ne ¿'me ra nho?
4. **'Yëte 'ne tego pehni.** Gehna hapu n'to'ti 'na hña o xekä mfëni hma pa di n'yënte 'ne hüs'ti ra thühü 'ne ra hmepia tego bi 'yo'ti ra 'tadi. Nu'mu ra 'tadi bi 'to'ti ge ga'tho yä jä'i pa nthüs'ti yä thühü 'ne yä hmepia.

Gi hyüspä 'me rä thühü yá xeki rä tsukuä ge 'tadi.

Ma ts'ani, Nde'ma, rä l2 pa rä zäna abri ge 2020.

ARTURO SANTO GARSÍA

DÄS'TABI BU MATS'ANI, NDE'MA
PAGEÄ*

Ko ngehna, nu'u ni 'Me'to bu Mpeti nubu hnini M'bitho,
di a'ä'me ko maten'të'këi ni mfats'i pa ko ge'ä ga'tho
mahyoni pa dä 'to'te 'na ngünxadi nubu ja ma
hnini'me. Di pets'ä'me nwenda ge nu'ä 'mefi gä o'tme
hyndinju'ti ko ga'tho j'ai, hange'ä di a'me nimfats'i ko
ge'ä mahyoni, gehya: 300 kilo 'momu, 10 'tegi yä ts'ido,
100 barilla, 20 'nozä fonthaido, 2 mahüahï yä dohaji 'ne
50 xin'tegi.

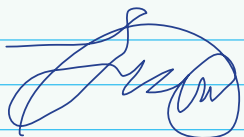
Nuna ngünxadi thotho oni'yü ge'tho mahyoni pa dä
xambä yä nxü'tuhni, me'tuhni 'ne yä 'tun'yohu bu hnini.

Di tom'me gi faxka'me 'ne gi 'yo'te, gi da njuani ge
hyngä um'me ä ga'tho mahyoni; ge 'mu dä za, di ne'me
gi 'käs'k a'm e nu'ä ja ngünxadi 'to'te.

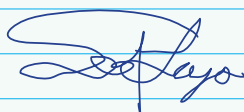
* **Pageä.** Gehna rä hña nge maa ge di n'tunni sehe 'na rä n'to'ti
nu'ä rä j'ai nge dä 'mëmbi. 'Na rä tsukuä nge 'mëmbä rä ts'utabi
thuzpäbi nubu rä ndui ä rä thühü nu to'o 'mëmbi 'ne xi ne dä maa
nge ma zenwabi.

Ngü'ä gǎ 'tóm'me 'me gi thǎdǐ, di pen'ä 'na nzenwate.

GEHNANGE

Jabie Martine
Muño

Sofia Laja Lópe

Martí Gusmá
Bega

NU'Ä TEGO DI 'ME'TO BU MPETI

Gi hyëti ni nthädi 'ne hoki ge'mu ja nts'edi.

Tego dä 'mēmbi 'ne rä n'to'te

Hapu 'ne rä pa

Ma ts'ani, Nde'ma, rä l2 pa rä zāna abri ge 2020.

ARTURO SANTO GARSÍA

DÄS'TABI BU MATS'ANI, NDE'MA

PAGEÄ*

Ko ngehna, nu'u ni 'Me'to bu Mpeti nubu hnini M'bitho, di a'ä'me ko maten'të'këi ni mfats'i pa ko ge'ä ga'tho mahyoni pa dä 'to'te 'na ngünxadi nubu ja ma hnini'me. Di pets'ä'me nwenda ge nu'ä 'mefi gā o'tme hyndinju'ti ko ga'tho j'ai, hange'ä di a'me nimfats'i ko ge'ä mahyoni, gehya: 300 kilo 'momu, 10 'tegi yä ts'ido, 100 barilla, 20 'nozä fonthaido, 2 mahüah'i yä dohqi 'ne 50 xin'tegi.

Nuna ngünxadi thotho oni'yü ge'tho mahyoni pa dä xambä yä nxü'tuhni, me'tuhni 'ne yä 'tun'yohu bu hnini.

Di tom'me gi faxka'me 'ne gi 'yo'te, gi da njuani ge hyngä um'me ä ga'tho mahyoni; ge 'mu dä za, di ne'me gi 'käs'k a'm e nu'ä ja ngünxadi 'to'te.

* **Pageä.** Gehna rä hña nge maa ge di n'tunni sehe 'na rä n'to'ti nu'ä rä j'ai nge dä 'mēmbi. 'Na rä tsukuä nge 'membä rä ts'utabi thuzpäbi nubu rä ndui ä rä thühü nu to'o 'mēmbi 'ne xi ne dä maa nge ma zenwabi.

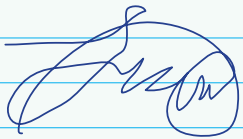
N'to'ti o'tadi

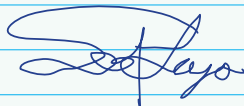
'Yēte 'ne tego pēhni

Ngü'ä gǎ 'tóm'me 'mē gi thǎdī, di pen'ä 'na nzenwate.

GEHNANGE

Jabie Martine
Muño

Sofia Laja Lópe

Martí Gusmá
Bega

NU'Ä TEGO DI 'MĒ'TO BU MPĒTI

Di fudi gä nehi 'ne di o'ti nge ma hña. Ñuhü Xäntho

Gi 'yo'tä na nthokä 'mefi nge 'to'ti pa dä 'to'te 'na tsukuä ge 'tadi, dami mfats'i ko nuya jawa.

1. Gi hyë'ti 'na ra ñahni ja bu ni hnini ge dä tsä di ho'kä ngudsudadi.

---

2. Nuna ñahni, ¿me dä tsä dä 'tadi?

---

3. ¿Me ni nja o ha nja ge nu 'tadi?

---

4. ¿Nda'ä rä mfats'i dä 'tadi?

---

5. ¿Tego u bi 'yo'tä tsukuä ge 'tadi?

---

6. ¿Tego da bembi?

---

7. Gi 'yu'tä ya mfëni ga 'yo'ti. ¿Nda 'na ni 'mudi?, 'ne
¿nda 'mefa?

- Tengü di hñawi rä tego dä 'membi.
- Nda'ä ni hogä hña di ma ni mfeni.
- Hyo'na hma xinho.
- Hyandi ge nu n'tadi dä ma xinho.

Gi äxä ni tsukuä ge 'tadi ko nuna n'tu'ti 'ne 'yo'tä
ko 'na **x** nu'ä otpä m'medi.

Na mpebu ja rä tsukuä ge 'tadi	Otkä m'medi
N'yowi ra pa ne hapu.	
N'yowi na tego dä 'membi.	
Di fudi ko n'tadi ne ha nja.	
Nja ro 'yete.	
N'yowi tego pehni.	
Ge'mu ga 'yo'tiä yä dätohni dä mi hyandi xä nho ge'mu ge'ä:	
• ra thühü yä jä'i	
• ra thühü yä hnini	
• nu'mu ni 'mudi 'nangun'na xekä n'to'ti	
• m'mefa ja 'na'ä 'na ntots'e 'ne thogi	

Gi nehe nya hma ne mbeni nda na re ge tso da kuarpabu.

Nu rä Bedu 'ne da ma: _____.

Ni xudi ro pa ge: _____.

Nu ma hnini rä ngopa gena: _____.

Dä diho n'teni ge: _____.

Wentho di tǎi nu: _____.

Gi 'yu'ti ko ni mi nxadiwi yä xekä mfëni 'ne 'yode 'me bi 'yo'tu.

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi hyombu ja He'mi dä hnehi rä n'to'ti Hontho i ähä 'ne jua'ti yä xekä mfëni ko yä hña.

ts'adi 'yo

ya

xüditho

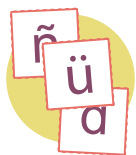
pa ge

Ga'tho huähï bi bädi 'ne bi munts'i pa xtä ma ntho'mi apu xängu jä'i ni _____, ga'tho hnini bi mfxate ko nts'ihme ge mi ja.

Xängu jäi bi monts'i _____ pa xtä ma, pe ga'tho bi ntsü.

Hma ge nubu kamposanto bi so'kä huadä _____ da nthandi 'ne nthämbënitho, nu'ä bome bi nants'i 'ne ga'tho bi ntsü 'ne bi ntihi.

Nu rä pa _____ nu u jäi t'ut'i ge nu'mu tego di nduse, hingä 'mese dä ma nt'agi, asta rä hiüpa, ge'tho ts'ubutho hinxä ndü ä jäi 'ne ätho.

Gi mpefi ko rä Munts'ä n'to'ti rä 'to'ti yä xekä mfëni ko yä dä dä 'tohni.

Gi 'yo'te hyü hña pa 'nangu 'na yä 'tohni
ch, x, y, w.

ch	x
y	w

Gi mpefi ko rä *Munts'ä n'to'ti* rä 'to'ti yä xekä mfëni
ko yä dä dä 'tohni.

**Gi mbëni mi 'na m'mui xä nhë'i ge xkä nubu ja ni
hnini 'ne hyüspi 'me ni tsukuä ge 'tadi gi 'yo'te 'ne
hapu 'me'ä ni ngüs'tabi gi pehni.**

Tsukuä ge 'tadi

Ngu tsu'tabi

Gi ñawi ko ni xambäte nu'u ni nthädi.

Gi hyēti yoho yǎ n'to'ti.

ǀTengǔ bu di nts'ana m'mui ja rǎ hnini yǎ jǎi?

Nuby di nts'ana hogǎmǔi yǎ jǎi, nu'ǎ nts'isēi ts'ombǎ rǎ 'mui yǎ jǎi di hyēni 'ne ga'tho hnini.

Nuby rǎ 'mui nthotho di ntsui ko mpe'ti 'ne mafi nu y jǎi 'naby 'mui ko ge'ǎ tǐ jǎi, nts'ona 'mui 'ne oto rǎ 'tofo 'me di ngts'e rǎ 'mui.

Tengǔ rǎ 'mui ga'tho jǎi 'ne rǎ 'mefi, rǎ jǎi ts'isēi 'me'ǎ rǎ mpa'tiǎ 'ne pǎdi, ge nu'ǎ rǎ jǎi di 'weke ga'tho hnini.

Nu'ǎ M'onda rǎ nts'isēi g'te ge dǎ dǎ nts'ubutho 10,000 yǎ jǎi 'ne yǎ 'medi 25,000 yǎnthi 'tegi.

Pa ma'na gi pǎdi:

Nu'my g'tǎmedi 'me gi pǎdi tsg gi ma:

Centros de Integración Juvenil, A. C. (CJ)
☎ (01 55) 52 12 12 12
<https://www.gob.mx/salud/cij>

Central Mexicana de Servicios Generales de Alcohólicos Anónimos, A. C.
☎ (01 800) 2169 231
<http://www.aamexico.org.mx/>

Comisión Nacional Contra las Adicciones (CONADIC)
☎ (01 800) 911 2000
<https://www.gob.mx/salud/conadic>

* Ge yǎ munts'a jǎi nge bupǔ ja xǎ ngu yǎ dǎhnini nge di mpe'ti di haki yǎ m'mui xǎ nho 'ne di nǎ rǎ nǎkǎ yǎ jǎi 'mukuǎ ga'tho rǎ xǎmbǎ. Tǎ rǎ mui na nge yǎ nǎ tengu rǎ SIDA, rǎ diabete, rǎ influensa, rǎ obesida, rǎ adiksione, 'ne mǎ'ǎ.

** Na xeki nǎ jǎi 'na nge iǎ jǎtho ma de ni xutha 'na ngǎthi rǎ 'bete gehna iǎ jǎtho aǎ jǎi 'ne enǎ tǎ 'me'ǎ hǎngi ho na nge rǎ 'mǎtsu.

Rǎ nts'isēi... ǀ'Na nhyēni?

Hogǎmpeti Xekǎ hǎgi
Pa Njondi Nts'oni

Ma ts'ani, Nde'ma, rǎ l2 pa rǎ zǎna abri ge 2020.
ARTURO SANTO GARSÍA
DǎS'TABI BU MATS'ANI, NDE'MA
PAGEǎ*
Ko ngehna, nu'u ni 'Me'to bu Mpeti nuby hnini M'bitho, di g'ǎme ko mafen'tēkēi ni mfats'i pa ko ge'ǎ ga'tho mahyoni pa dǎ 'to'te 'na ngǔnxadi nuby ja ma hnini me. Di pets'ǎme nwenda ge nu'ǎ 'mefi gǎ o'tme hyndinju'ti ko ga'tho jǎi, hange'ǎ di g'ǎme nimfats'i ko ge'ǎ mahyoni, gehya: 300 kilo 'momu, 10 'tegi yǎ ts'ido, 100 barilla, 20 'nozǎ fonthgido, 2 mahǔahǎi yǎ dohgi 'ne 50 xin'tegi.
Nuna ngǔnxadi thotho onǎyǔ ge'tho mahyoni pa dǎ xambǎ yǎ nxǔ'tuhni, me'tuhni 'ne yǎ 'tun'yohu bu hnini.
Di tom'me gi faxkǎme 'ne gi 'yo'te, gi da njuani ge hyngǎ um'me ǎ ga'tho mahyoni; ge 'mu dǎ za, di ne'me gi kǎs'k a'm e nu'ǎ ja ngǔnxadi 'to'te.
* Pageǎ. Gehna rǎ hǎa nge maa ge di n'tunni sehe 'na rǎ n'to'ti nu'ǎ rǎ jǎi nge dǎ 'membǎ. 'Na rǎ tsukuǎ nge 'membǎ rǎ ts'ǔ'tabi thuzpǎbi nuby rǎ ndǎi ǎ rǎ thǔhǔ nu to'o 'membǎ 'ne xi ne dǎ maa nge ma zenwabi.

Tsukuǎ hyü nto'mi

Tsukuǎ ge 'tadi

Gi ñawi ko ni xambǎte yǎ nthǎdi.

ǀMe'ǎ ni n'to'ti yu?

ǀMe'ǎ rǎ thǔhǔ 'nangǔ 'na?

ǀMe'ǎ gǎ hyets'i?

ǀMe'ǎ potkǎhu 'nangu 'na?

[illegible]

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Rá thühü nu'ä dāja'i

Thuspäthühü ni ta

Thuspäthühü ni me

Thühü

'Yüdi ko 'na rä njim'to ✓ nu'u yä üä'tsämfëni ge xä maa
ma juadi xä nho 'nangu 'nabu ja yä ntheke.

RFE o rä KURP

Ntheke 1

I hyandi xä nho rä tsukuä ge yä n'to'ti 'më'to dä pädi 'më'ä
mambu.

I 'më'to ma ge 'më'ä gg'tho hma ja 'na n'to'ti ja rä tsuküä 'ne tsq
ma yä mfëni mahyoni nu'mu yä jua'ä nehe.

I hoki'ä n'to'ta 'mëfi n'to'ti pa dä 'yo'ti 'na rä n'to'ti nge mahyoni.

I man'ä n'to'ta 'mëfi n'to'ti, nu'ä o'ti 'ne di hyoki 'na rä n'to'ti ge
gg'tho o'te 'ne häki.

I pädi 'më'ä hingä 'na'igu rä thühü 'ne ma tengu'ä yä n'to'ti ge
nehe 'ne o'ti nuby ja ntheke.

I ma 'ne pädi xä nho yä n'to'tä hma nuby hnöni yä jä'i yä hn'tä
go gë'ä 'ne yä hnini.

I pädi xä nho 'na yä 'tohni munts'ä n'to'ti ge rä hña.

Di ün'ä njuäni nge nuya yä ntheke bi wadi xä nho.

Rä pa:

_____

Rä thühü 'ne rä hmepia xgmbäte

Ntheke 2

I nehe yä xeki rä n'to'ti pa 'më'to dä pädi 'më'ä mambu.

I nehe 'ne i pädi xä nho 'më'ä man'ya n'to'ti nuna ntheke.

I hoki'ä n'to'ta 'mëfi n'to'ti pa dä 'yo'ti 'na rä n'to'ti nge mahyoni.

I 'yo'ti, di äts'i 'ne di hoki yä n'to'ti ge mahyoni ge o'te.

I pädi 'më'ä hingä 'na'igu rä thühü 'ne ma tengu'ä yä n'to'ti ge
nehe 'ne o'ti nuby ja ntheke.

I ma 'ne pädi xä nho yä n'to'ti hma 'mede.

I pädi xä nho rä munts'ä n'to'ti ge rä hña.

Di ün'ä njuäni nge nuya yä ntheke bi wadi xä nho.

Rä pa:

_____

Rä thühü 'ne rä hmepia xgmbäte

M'ēfa gä nts'gze nuädädeki

¿'Mēä dädeki?

¿'Mēä dī mǎki?

Hmepia muä däjä'i

Nhämfëni by dä t'ot'e

Rä pa:

Hapü dä nuä t'ot'e:

Rä thühü 'ne rä hmepia nu'ä mēfi 'yo'tä n'tanni

Este es otro material del paquete de libros que le acompañarán en el inicio del aprendizaje de la lectura y escritura. Al estudiar en su lengua otomí de la Sierra descubrirá los diferentes usos que puede darle a los textos escritos. Si escribe y lee, mantiene viva su lengua.

Ma 'na pe'mi rä he'mi nge dä
maxä'i 'mü gi fudi gi hnehi
'ne gi 'yo'ti. Nubü gä xo rä
ñuhü Xäntho gi pähmü ha gi
hyonhya n'to'ti. Nubü gi 'yo'ti
'ne gi hnehi hingi behni ñuhü
Xäntho.

GOBIERNO DE
MÉXICO

EDUCACIÓN
SECRETARÍA DE EDUCACIÓN PÚBLICA

INSTITUTO
NACIONAL PARA
LA EDUCACIÓN
DE LOS ADULTOS

DISTRIBUCIÓN GRATUITA
MA DA'TITHO

Este programa es público, ajeno a cualquier partido político. Queda prohibido su uso para fines distintos a los establecidos en el programa.